

**Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta**

**Dobrovolnické aktivity v neziskových organizacích na
podporu trvale udržitelného rozvoje**

Diplomová práce

2008

Pavla Matulíková

**Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta**

**Dobrovolnické aktivity v neziskových organizacích na
podporu trvale udržitelného rozvoje**

Magisterská diplomová práce

Studijní program: Odborná francouzština pro hospodářskou praxi

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Řezník, Ph.D.

Autor: Pavla Matulíková

Olomouc 2008

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Dobrovolnické aktivity v neziskových organizacích na podporu trvale udržitelného rozvoje“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne.

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala především mému vedoucímu práce panu PhDr. Jiřímu Řezníkovi, Ph.D. za odborné vedení a praktické připomínky. Dále všem těm, kteří mi poskytli svůj čas, rady a zkušenosti týkající se tématu diplomové práce, zejména pracovníkům neziskových organizací: za Hnutí Duha paní Haně Kovaříkové, za Dobrovolnické centrum JIKA paní Katrin Křupkové, za Ekocentrum Čtyřlístek Martinu Davidovi i všem, kteří se zapojili do mého dotazníkového výzkumu. Nakonec mému kamarádovi Tomášovi za pomoc při technických úpravách a mamince za pomoc při korekci.

OBSAH

ÚVOD	6
1 TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ	8
1.1 EKONOMICKÉ ASPEKTY TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	9
1.2 TUR A EVROPSKÁ UNIE	11
1.3 TUR A ČESKÁ REPUBLIKA	11
1.4 RŮZNÉ POHLEDY NA TUR	13
2 NEZISKOVÁ ORGANIZACE	15
2.1 TERMINOLOGIE	15
2.1.1 Obsahové vymezení pojmu	16
2.1.2 Vymezení pojmů	18
2.2 DŮVODY EXISTENCE NEZISKOVÉHO SEKTORU	20
2.3 NEZISKOVÝ SEKTOR V ZAHRANIČÍ	22
2.4 NNO PŮSOBÍCÍ V OBLASTI TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	24
3 DOBROVOLNÍK A JEHO SPOLUPRÁCE S NEZISKOVOU ORGANIZACÍ	28
3.1 DEFINICE POJMU	28
3.2 ČINNOST DOBROVOLNÍKŮ V NNO	30
3.3 EKONOMICKÉ ASPEKTY DOBROVOLNICTVÍ	36
3.4 VÝZNAM PRÁCE DOBROVOLNÍKŮ V NNO SE ZAMĚŘENÍM NA TRVALE UDRŽITELNÝ ROZVOJ A JEJICH VLIV NA ZMĚNY	38
3.4.1 Formulace problému	39
3.4.2 Výběr metody	39
3.4.3 Výběr respondenta	40
3.4.4 Rozhovor	41
3.4.5 Závěr rozhovorů	45
4 ETIKA A ETICKÝ KODEX DOBROVOLNÍKŮ	46
4.1 ETIKA V ORGANIZACÍCH	46
4.2 ETICKÝ KODEX	51
4.3 EXISTENCE ETICKÝCH KODEXŮ V EKOLOGICKÝCH NNO - ANKETA	56
4.4 POKUS O VYTVOŘENÍ ETICKÉHO KODEXU DOBROVOLNÍKŮ V NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍCH	59
ZÁVĚR	61
RESUMÉ V CIZÍM JAZYCE	62
SEZNAM TABULEK	64
SEZNAM OBRÁZKŮ	64
SEZNAM PŘÍLOH	64
PŘÍLOHY	65
SEZNAM ZKRATEK	88
SEZNAM PRAMENŮ A POUŽITÉ LITERATURY	88
ANOTACE	94

Úvod

Tato práce propojuje tři oblasti: trvale udržitelný rozvoj, neziskové organizace a dobrovolnictví s cílem sestavit v praxi upotřebitelný nástroj: etický kodex dobrovolníků pro oblast trvale udržitelného rozvoje.

Výzkum výše zmíněných oblastí je náplní různých pracovišť. V mezinárodním měřítku se trvale udržitelným rozvojem zabývá především Komise OSN pro trvale udržitelný rozvoj, na základě jejichž aktivit a rozhodnutí se odvíjí další programy OSN a následně i národní strategie jednotlivých zemí. V ČR jsou teoretické otázky trvale udržitelného rozvoje (dále jen TUR) zkoumány především Centrem pro otázky životního prostředí při Univerzitě Karlově v Praze. Na téma neziskové organizace a dobrovolnictví byla vydána řada publikací, v rámci České republiky se těmito otázkami zabývají pracovníci Informačního centra neziskového sektoru, teoretickým výzkumem pak agentura Agnes. Samotné dobrovolnictví je zkoumáno a propagováno sítí dobrovolnických center, jejichž zastřešující organizací je Národní dobrovolnické centrum HESTIA, v jejíž knihovně jsou k dispozici především metodicko-vzdělávací publikace.

Činnost dobrovolníků v rámci trvale udržitelného rozvoje je popisována formou reportáží nebo náborů jak ze strany samotných neziskových organizací, tak i veřejnosti a médií. Samostatný vědecký výzkum tohoto tématu je natolik specifický, že se mi podařilo najít jen několik ne příliš obsáhlých publikací z Centra pro otázky životního prostředí a United Nations Volunteers.¹

Diplomová práce začíná nastíněním problematiky *trvale udržitelného rozvoje*. Poté je věnován prostor *neziskovým organizacím*, za kterým následuje část zaměřená na *dobrovolnictví*. Závěrečná kapitola² je věnována problematice etiky, jejím specifickým v neziskové organizaci a praktickému uplatnění formou etických kodexů.

1

K udržitelnému rozvoji ČR: vytváření podmínek. 1.vyd. Praha: Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002. 5 svazků. ISBN 80-238-8378-X

Voluntary action is 'fourth cornerstone' of sustainable development: UNV chief. World Volunteer Web. [online] 30.8.2002, Johannesburg. [cit. 2007/10/28] Dostupné z : <<http://www.worldvolunteerweb.org/news-views/news/doc/voluntary-action-is-fourth-1.html>>

Volunteerism and its Role in Sustainable Development. UN Volunteers.[online] August 2002 [cit. 2007-10-28] Dostupné z: <http://dynamic.unv.org/infobase/articles/2002/02_05_21IDN_wssd.htm>

² Tato kapitola (4. Etika a etický kodex dobrovolníků) má základ v bakalářské práci autorky: „ *Etický kodex vybraného podniku* “. Bylo čerpáno zejména z obecných definic pojmů „etika, morálka, etický kodex“. Bakalářská práce byla zaměřena spíše na etiku v podnikání, v diplomové práci se autorka zajímá o aplikaci etiky a zavádění etických kodexů v neziskových organizacích a dobrovolnických činnostech.

Do práce je zahrnuta i *praktická část*. V kapitole 3.4 týkající se významu práce dobrovolníků je formou *rozhovoru* zjišťován postoj a zkušenosti zaměstnanců dvou neziskových organizací se spoluprací s dobrovolníky.

Druhý pohled do praxe je v kapitole o etickém kodexu, kde je na základě *ankety* zjišťována situace výskytu etických kodexů v ekologických organizacích, které spolupracují s dobrovolníky a zda tyto etické kodexy na dobrovolníky ve svých principech pamatují. Práce je následně završena pokusem o vytvoření *etického kodexu dobrovolníků*, jehož aplikovatelnost je možná i mimo environmentální oblast neziskového sektoru.

1 Trvale udržitelný rozvoj

*„Až bude pokácen poslední strom, až bude zamořena poslední řeka,
až bude ulovena poslední ryba, až tehdy zjistíš, že peníze se nedají jíst.“*

indiánské proroctví (volný překlad)

„Není to o tom žít méně, ale přemýšlet více“

Mattias Klum³ (volný překlad)

Pojem trvale udržitelný rozvoj vychází z anglického „**sustainable development**“, přičemž „sustainable“ znamená jak setrvalý, tak i udržitelný. Ne každý jazyk pravděpodobně dokáže trvalou udržitelnost vyjádřit jedním slovem jako např. čeština nebo slovenština (trvalo udržatelný rozvoj). Některé jazyky se přiklonily k jednoslovnému překladu „sustainable“, i když, např. ve francouzštině se názory na výraz *développement durable*“, což v doslovném překladu znamená „trvalý rozvoj“, různí. Někteří odborníci by se raději přikláněli k termínu „*développement soutenable*“, tedy udržitelný rozvoj.

V České republice tento termín také není přijímán všemi bezvýhrad. Někteří autoři preferují vynechání slůvka „trvale“: dle Martina Bursíka⁴ tento kratší výraz lépe odpovídá anglickému originálu a navíc není jisté, zda *trvale* udržitelný rozvoj skutečně zajistí stejné množství zdrojů i budoucím generacím. Proto se mu zdá používání slova „trvale“ hodně odvážným. Také Bedřich Moldan⁵ se přiklání spíše k pouhému „udržitelný rozvoj“, nebo také „únosný rozvoj“. Jan Zeman⁶ se zase ohrazuje proti pojmu „rozvoj“. Podle něj nemůže být rozvoj svou podstatou trvale udržitelný, „...neboť předpokládá neustálé kvalitativní změny a neustálý ekonomický růst“. Přiklání se spíše k výrazu „vývoj“, který vyžaduje pokles ekonomických aktivit rozvinutých zemí a snížení populace, to vše s přihlédnutím k příslušné struktuře a civilizovanými způsoby.

V podstatě tento pojem vyjadřuje snahu o přežití a zachování důstojných podmínek pro současné i příští generace, neboli stav ve společnosti, kdy následující generace nebude mít horší kvalitu života než ta současná.

³ Mattias Klum: švédský fotograf zaměřující svou práci na přírodu a její zranitelné bohatství a angažující se tím do boje o její záchranu. Jeho fotografie se vyskytují např. v časopise *Natinal Geographic*

⁴ PAPOUŠEK, J. *Hovory o ekologii*. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 102

⁵ PAPOUŠEK, J. *Hovory o ekologii*. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 79

⁶ ZEMAN, Jan. *Ekonomické základy trvale udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, str. 5

Přestože ekologické hledisko je „pouze“ jedním ze tří pilířů trvale udržitelného rozvoje, byly to právě vzrůstající obavy o stále se zhoršující podmínky životního prostředí, které zapříčinily vznik této koncepce. Postupně ovšem tento koncept více a více přerůstal svůj původní rámec komplexně pojaté ochrany životního prostředí a zasahoval všechny produktivní sektory i další oblasti⁷.

1.1 Ekonomické aspekty trvale udržitelného rozvoje

„Domnívám se, že pokud nebude koncept trvale udržitelného rozvoje uchopen více poeticky a prostoupen imaginací, zůstane trčet na recyklovaných papírech a v dřevěných zásuvkách stolů“⁸

Michal Bartoš

Výsledky studií poukazují na nutnost *strukturálních změn v ekonomice*, doprovázené *efektivními nástroji* ekologické politiky. Někteří autoři se přiklánějí spíše k radikálnějším řešením spočívajících v zásadních změnách světové ekonomiky, např. Jan Zeman⁹ apeluje na orientaci ekonomického rozvoje od ekonomického růstu ve vyspělých kapitalistických státech na ekonomický pokles ve struktuře odpovídající potřebám trvale udržitelného života. Bedřich Moldan¹⁰ naopak poukazuje na zkušenosti vyspělých zemí z posledních desetiletí, kdy hospodářského růstu lze dosáhnout, aniž by se např. zvyšovala spotřeba primárních energetických zdrojů. Zároveň ovšem připomíná, že růst by neměl být založen na rozvoji ekologicky náročných odvětví. Od 80. let minulého století jsou negativní vlivy na životní prostředí vztažené k jednotce HDP tím nižší, čím vyšší je HDP na 1 obyvatele, z čehož vyplývá, že vysoká úroveň prosperity země je podmínkou účinné ochrany životního prostředí a naplnění charakteristik trvale udržitelného rozvoje. Moldan také upozorňuje na selhání trhu v určitých případech, které musí být korigováno ze strany státu speciálními opatřeními (např.

⁷ Vývoj pojmu trvale udržitelný rozvoj je podrobněji popsán v příloze č. 1.

⁸ *Johanesburg + 1 (Směřování k trvale udržitelnému rozvoji)*. Sborník z konference. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, str. 36: „*Trvale udržitelný život v životě Bohuslava Reynka*“

⁹ ZEMAN, Jan. *Ekonomické základy trvale udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002

¹⁰ MOLDAN, Bedřich. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, vyd. Karolinum, 1997, str. 9

„znečišťovatel platí“). Ivan Klinec¹¹ se zmiňuje o existenci několika alternativních ekonomických teorií, jejichž společnými *alternativními ekonomickými nástroji* jsou především:

- *ekologická daňová reforma* založená na internalizaci externalit a zavedení ekologických daní zahrnující skutečné náklady spotřebovaných surovin a energie a zatížení původu znečišťovatele externích nákladů. Cílem této reformy je efektivní využívání surovin a energie.
- *zavedení alternativních ekonomických ukazatelů* ukazujících skutečný stav celé společnosti namísto dosavadního HDP, používání koše ekonomických, společenských a environmentálních ukazatelů, diverzifikovaných podle potřeb jednotlivých regionů, oblastí a států¹².
- přesun důrazu z produktivity práce na *produktivitu zdrojů a energie*.
- používání ekonomických nástrojů jako „*Least Cost Planning* (LCP) – nákladově nejpříznivější energetické plánování.
- provádění *ekologického a sociálního auditu*, ekologického a sociálního *účetnictví*, ekologického a sociálního *investování*.
- vytváření *sítí lokální ekonomiky*.
- přesun priorit na *obnovitelné a alternativní zdroje*.

V každém případě bude přechod na trajektorii trvale udržitelného rozvoje vyžadovat využívání mnohem širšího rejstříku ekologické politiky než doposud¹³. Měly by se vhodně kombinovat administrativní řízení s širokým spektrem tržních i netržních nástrojů a opatření s důrazem na eliminaci všeobecně platných řešení a těsnější meziodvětvovou i mezioborovou spoluprací, stejně tak i spoluprací s veřejnými a soukromými organizacemi. A to vše v rámci daného hospodářsko – politického prostředí.

¹¹ *K udržitelnému rozvoji ČR: vytváření podmínek*. 1.vyd. Praha: Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002. Svazek druhý, str. 67

¹² Mezi nejznámější ekonomické ukazatele patří: ISEW – Index of Sustainable Welfare – Index trvale udržitelného bohatství; HDI – Human Development Index – Index lidského rozvoje; Country Futures Indicators – Index budoucnosti krajiny; Net National Welfare – Index čistého národního bohatství, aj.

¹³ *K udržitelnému rozvoji ČR: vytváření podmínek*. 1.vyd. Praha: Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002. Svazek druhý, str.368

1.2 TUR a Evropská unie

Evropská Unie přijala koncept trvale udržitelného rozvoje jako jeden ze svých cílů už v Maastrichtské smlouvě v roce 1992. Amsterdamská smlouva v roce 1997 tento cíl dále posílila.

V roce 2001 byla Evropskou unií na zasedání v Goteburgu přijata Strategie udržitelného rozvoje. Většina členských zemí, včetně těch, které přistoupily k Unii v roce 2004, přijala své strategie teprve v poslední době (v České republice byla schválena 8.12.2004 usnesením vlády ČR).

V březnu 2007 bylo na Summitu EU rozhodnuto o snížení emisí skleníkových plynů o 30% a o zvýšení podílu obnovitelných zdrojů na 20% do roku 2020.

1.3 TUR a Česká republika

V **České republice** byla situace komplikována poválečnou industrializací, která nebrala ohled na životní prostředí, a dalším vývojem v rámci komunistického režimu. Principy trvale udržitelného rozvoje nebyly nijak zohledňovány. Podle Nováčka¹⁴ byl před rokem 1989 hlavním faktorem nedemokratický politický režim vytvářející uzavřenou společnost. Byl podceňován význam aktivní účasti ČSSR na mezinárodních aktivitách i v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje.

Po změně politického režimu v roce 1989 došlo ke zlepšení situace. Podpora veřejnosti i zájem odborníků a různých institucí, nové zákony, útlum těžby, hutnictví, uvědomělejší chování podniků a veřejná kontrola ze strany nevládních organizací, to vše vedlo k vylepšení situace. Jednalo se však o „koncová opatření“, nezbytná pro danou situaci, do budoucna bylo však nutno přejít spíše k preventivním opatřením.

Pojem trvale udržitelný rozvoj se začal objevovat v oficiálních textech a sdělovacích prostředcích v průběhu 90. let 20.století. Zákon ČR č. 17/Sb z roku 1992 o životním prostředí (paragraf 6)¹⁵ definuje trvale udržitelný rozvoj jako *„takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachová možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“*

¹⁴ K udržitelnému rozvoji ČR: vytváření podmínek. 1.vyd. Praha: Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002. Svazek druhý, str. 333

¹⁵ Zákon 17/1992 Sb o životním prostředí, § 6 Trvale udržitelný rozvoj. [online] [cit. 2007-08-11] Dostupný z:<http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411?PC_8411_p=6&PC_8411_l=17/1992&PC_8411_ps=10#10821>

Nedostatečné povědomí tohoto pojmu u široké veřejnosti je dáno jednak jistou mlhavostí, obecností, nekonkrétností, malou podporou ze strany politických stran i hospodářských subjektů, nedostatečnou propagací a vzděláváním.

Navíc je zde určitá *relativita pojmu potřeb*. Jaké jsou potřeby dnešního člověka a jaké budou potřeby lidí v budoucnu? Ani současné potřeby nejsou identické všem: obyvatelům Evropy, USA, chudé Afriky či rozvíjející se Asie, každý z nich je asi bude vnímat jinak.

Aby se tato koncepce nestala jen bezobsažnou frází, je nutné, aby konkretizace a realizace jejich cílů byla záležitostí celé společnosti, tzn. nejen subjektů politického systému, ale i všech (!) politických stran a nestátních subjektů, zastoupených veřejnými zájmovými skupinami, průmyslem a obchodem i masmédiemi (i když jejich role je mnohdy poněkud nejednoznačná).

V České republice *státní správu v oblasti životního prostředí* zajišťuje především Ministerstvo životního prostředí ČR, dále v rámci resortu působí Česká inspekce životního prostředí, Státní fond životního prostředí, určité kompetence mají i jiná ministerstva (Ministerstvo zemědělství ČR, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Ministerstvo průmyslu a obchodu, ...atd.).

Mezi *prostředky environmentální politiky* se řadí jednak administrativní řízení (povolení, předpisy, sankce, zásady prevence, předběžné opatření a odpovědnosti původce,..), dále výchova a vzdělávání a ekonomické nástroje (internalizace externalit, daňová ekologická reforma, prodej emisních práv, samoregulace, dobrovolnost,..). Důležitou roli hrají také indikátory udržitelného rozvoje (např. environmentální prostor a ekologická stopa)^{16 17}.

Nelze opomenout nutnost dlouhodobě stabilního institucionálního a systémového zázemí. Stejně důležitá je i názorová shoda hlavních politických a ekonomických sil.

Mezřický označuje za překážky změn např. větší naléhavost ekonomických a sociálních problémů, selhávání institucí, sociálněpsychologické stereotypy, instinkt „*radosti z růstu*“, ztráta přirozeného vztahu k přírodě a malá schopnost jednat pro aktivně a preventivně.

¹⁶ *Indikátory udržitelného rozvoje*, centrum pro otázky životního prostředí, Univerzita Karlova v Praze. [online]. [cit. 2007-08-11] Dostupné z: <<http://forum.cuni.cz/COZP-13.html>>

¹⁷ KUŠKOVÁ, Petra. *Ekologická stopa jako indikátor udržitelného rozvoje*. *Essentia* – časopis o cestě za poznáním [online] [cit. 2007-08-11] Dostupné z <<http://www.essentia.cz/index.php?obsah=6&id=45>>

K všem změnám je však třeba i lidského prvku, jeho přesvědčení, motivace a naděje. Dle průzkumů EU a Spojených národů¹⁸ si velká část lidí uvědomuje vážnost environmentálních problémů, přesto se zdá, že jejich aktivity tomu mnohdy neodpovídají, ať už se jedná o jednotlivce či skupiny. Od roku 1994¹⁹ dochází k pozvolnému oslabování ochoty ze strany veřejnosti věnovat se ochraně přírody, která plyne z velké části z nízké ochoty podílet se na veřejném životě vůbec a z nízkého ekologického povědomí.

1.4 Různé pohledy na TUR

Sjednotit *názory* a jednat v určitém globálním konsenzu je nepochybně náročný úkol, zejména neshodnou-li se kolikrát ani lidé zabývající se problematikou životního prostředí. Většinou se shodnou na základním, a to že současný stav je neudržitelný. V konkrétních řešeních a vizích o budoucnosti se však již rozcházejí.

Tak například ekonomka **Jiřina Jílková** nesouhlasí s hledáním alternativ demokracie a tržního hospodářství a považuje kapitalismus (čímž jednoduše označuje tržní hospodářství fungující v demokratické společnosti) za fungující systém, který lze přizpůsobovat a měnit²⁰. Řešení podle ní spočívá spíše v technických opatřeních v rámci daného hodnotového systému, tzn. v technologickém pokroku²¹.

Podle právníka **Václava Mezřického** může dojít beze změn systému jen k omezenému zlepšení, považuje za důležité snížení životní úrovně, zároveň však mluví o riziku ohrožení demokracie a riziku zelené diktatury²².

Ekolog a politik **Martin Bursík** si myslí, že spíš než příchod dramatických, jasně zaznamenatelemých akcí a zvratů budou změny probíhat pozvolna, aniž by si toho lidé všimli²³.

„*Technologie hraje velkou roli, ale prvotní je ideový základ*“, to jsou slova eko-aktivisty a novináře **Jakuba Patočky**²⁴, který považuje za důležitější postoj a snahy jednotlivců než technologii a systém, který by problém řešil ve velkém²⁵.

Socioložka a biologka **Hana Librová** se považuje za skeptického optimistu a dokonce vnímá ekologickou krizi jako něco pozitivního: „...*je to příležitost pro lidstvo, aby ukázalo, co je*

¹⁸ MEZŘICKÝ, Václav. *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2005, str. 197,198

¹⁹ *K udržitelnému rozvoji ČR: vytváření podmínek*. 1.vyd. Praha: Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002. Svazek čtvrtý, str. 138

²⁰ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 71

²¹ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 58 – 79

²² PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 113 – 126

²³ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 104

²⁴ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 141

²⁵ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 133 – 151

zač...ekologická tíseň nás nutí podívat se na zažitá a samozřejmé principy, i na konkrétní běžné věci z radikálně nové perspektivy.“²⁶.

„Ekologizace postojů k přírodě...souvisí se vzděláním“²⁷.

Ukazuje na rodící se ekologickou etiku jako protipól dřívějšího spíše pragmatického přístupu k přírodě, která „...ale zůstává mezi lidskými hodnotami jako slabý a pomalý proud, přesto...má smysl usilovat o změnu způsobu života.“²⁸

Filozof **Erazim Kohák** důvěřuje ještě více ve změny hodnotových orientací. Vidí je dokonce jako jediné řešení, technologická vylepšení odmítá jako odsouvání problému²⁹. Dále připouští, že určitá sebeomezení se stávají nebo stanou součástí společenské prestiže a módy. Ovšem pouze u těch „nasyčených“. „Nejpočetnější část lidstva...vyhlíží nedočkavě hospodářský vzestup a svou osobní hmotnou prosperitu.“³⁰

Nakonec Librová dodává, že „Ochrana přírody je projevem něčeho, co příroda vůbec nezná.“ Ochranu přírody vidí „... především jako dílo lidského soucitu, empatie, lásky, a i pokání.“, které stojí proti destruktivním rysům naší přirozenosti, potřebě soutěže a dominance, sklonu přetvářet svět a stupňovat své potřeby, to vše navíc spojené s lidskou kognitivní inteligencí³¹.

Velkým optimistou je naproti tomu dánský statistik **Bjorn Lomborg**, který tvrdí, že „... z téměř všech hledisek se situace ve světě zlepšuje a pravděpodobně se tak bude dít i v budoucnu.“³², nicméně dále dodává „...avšak...v každé oblasti (včetně ekologické) zbývá hodně práce na zlepšování stavu světa.“³³ „Situace není všude dobrá, je však lepší, než bývala.“³⁴ „Ekonomický růst zemi neničí, spíše naopak“³⁵.

Za hlavní globální problémy považuje Lomborg hlad a chudobu, na které vidí lék právě v hospodářském růstu: „Historická zkušenost nám říká, že řešit ekologické problémy můžeme začít ve chvíli, kdy jsme dostatečně bohatí.“³⁶

Tímto se staví proti názorům, **Lestera Browna**, ředitele EPI³⁷, který ve svých knihách varuje před blížící se zkázou³⁸.

²⁶ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 162

²⁷ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 167

²⁸ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 171

²⁹ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 172

³⁰ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 173

³¹ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 177

³² LOMBORG, Bjorn. *Skeptický ekolog*. 1. vyd. Praha: Dokořán a Liberární institut 2006, str. 12

³³ LOMBORG, Bjorn. *Skeptický ekolog*. 1. vyd. Praha: Dokořán a Liberární institut 2006, str. 18

³⁴ LOMBORG, Bjorn. *Skeptický ekolog*. 1. vyd. Praha: Dokořán a Liberární institut 2006, str. 116

³⁵ LOMBORG, Bjorn. *Skeptický ekolog*. 1. vyd. Praha: Dokořán a Liberární institut 2006, str. 246

³⁶ LOMBORG, Bjorn. *Skeptický ekolog*. 1. vyd. Praha: Dokořán a Liberární institut 2006, str. 371

³⁷ Earth Policy Institute - washingtonský institut pro politiku planety země

³⁸ BROWN, r., Lester. *Plan B 2.0: Rescuing a Planet Under Stress and a Civilization in Trouble*. 2006 [online].

Dostupné z <<http://www.earth-policy.org/Books/PB2/Contents.htm>>

V každém případě mluví všichni o hodnotách, které **Moldan**³⁹ označuje jako postmateriální, „mezi něž patří i ocenění významu zdravého životního prostředí a hodnoty přírody, včetně její vnitřní hodnoty. Postmateriální hodnoty se uplatňují zřejmě výhradně až poté, kdy jsou uspokojeny potřeby ‘materiální’“.

Jsou to zejména hodnoty, které určují směr činností ať už jednotlivců nebo jejich skupin. Na tyto činnosti budou zaměřeny následující kapitoly.

2 Nezisková organizace

2.1 Terminologie

„Občanský sektor označuje to, co v každé normální lidské společnosti je a nejspíš vždy bylo. Teprve v posledním půlstoletí se mu však věnuje soustředěná pozornost a začíná se chápat jako samostatná oblast společenského života. Jeho předchůdcem byly různé projevy solidarity, jak je známe i z kmenových a rodových společností, a později dobročinné organizace, často s náboženským a církevním pozadím. Péče o lidi postižené, znevýhodněné a společensky slabé je stále složka jeho činnosti, občanským sektorem však dnes rozumíme rozhodně mnohem víc.“

Jan Sokol⁴⁰

Po vládě dvou totalitních politických režimů se neziskový sektor začíná ve společnosti znovu rozvíjet. Svědčí o tom počty neziskových organizací, počty zaměstnanců a dobrovolníků i počty uživatelů⁴¹.

Potýká se však s drobným, nicméně důležitým problémem, a to s **nejednoznačností** terminologie.

³⁹ MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelný rozvoj ekologie hrozba i naděje*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, naklad. Karolinum, 2003, str. 73

⁴⁰ SOKOL, Jan (2002): *Společnost jako komunikace*. In: Dohnalová, Marie – Anderle, Petr, ed., *Občanský sektor: Úvahy a souvislosti*. Moravský Beroun: Vydala Universita Karlova – Fakulta humanitních studií (Katedra Občanský sektor) v Moravské expedici, kmenovém nakladatelství občanského sdružení Vlastenecký poutník.

⁴¹ Více podrobností o vývoji neziskových organizací v příloze č.2.

2.1.1 Obsahové vymezení pojmu

Neziskový sektor je velmi *široký pojem*, do něhož můžeme zahrnout organizace různých velikostí, forem a oborů činnosti. Obecný model neziskové organizace je prakticky nemožné vymezit.

Nejdříve je třeba se zmínit o roli a postavení tohoto sektoru ve společnosti. Můžeme se na něj dívat s pohledu ekonomického i sociologického, přičemž oba pohledy se vzájemně doplňují.

Sociologický pohled bude pravděpodobně bližší pracovníkům neziskových organizací, jelikož se na neziskový sektor dívají jako na prvek a projev občanské společnosti, kde se občané chtějí účastnit na veřejném životě.

Ekonomické hledisko řadí neziskový sektor do národního hospodářství, jehož je neodmyslitelnou součástí.

Národní hospodářství lze podle principu financování rozdělit na sektor ziskový (tržní) a neziskový (netržní).

Ziskový sektor je financován z prostředků získaných subjekty z prodeje statků za tržní cenu, která se na trhu vytváří na základě nabídky a poptávky. Zájmem organizací tohoto sektoru je tedy vytvářet zisk.

Subjekty *neziskového sektoru* nemají za cíl vytvářet zisk ve finančním vyjádření, ale dosahovat poslání, pro které byly založeny. To ovšem neznamená, že je jim znemožněno vytvářet účetní zisk. Pokud je takový zisk vytvořen, není možno jej rozdělit mezi zakladatele, ale musí být použit na podporu realizace svého poslání, tzn. investovat do inovací a rozšiřování služeb. Motivy existence a činností těchto organizací jsou spíše v rovině morální a etické, za účelem uspokojování potřeb členů či určité společenské potřeby a veřejného zájmu.

Neziskový sektor členíme na veřejný sektor, soukromý sektor a sektor domácností.

Neziskový veřejný sektor poskytuje veřejné služby. Je financován z veřejných financí, řízen a spravován veřejnou správou, rozhoduje se v něm veřejnou volbou a podléhá veřejné kontrole.

Neziskový soukromý sektor zahrnuje organizace zřízené soukromými subjekty, financované ze soukromých zdrojů, ale i z příspěvků veřejných financí.

Sektor domácností vstupuje na trh produktu, faktorů a kapitálu, začleňuje se do koloběhu finančních toků.

Snad nejúplnější a nejvíce propracované *sektorové vymezení* popsal švédský ekonom *Pestoff*. Národní hospodářství rozděluje na *čtyři sektory na základě tří kritérií*:

- podle kritéria provozu a rozvoje na sektor ziskový a neziskový,
- podle kritéria vlastnictví na sektor soukromý a veřejný,
- podle míry formalizace na sektor formální a neformální.

Používá *model rovnostranného trojúhelníku*, který po protnutí třemi přímkami obsahuje:

- ziskový soukromý sektor
- neziskový veřejný sektor
- neziskový soukromý sektor
- neziskový sektor domácností

Obrázek: čtyřsektorový trojúhelníkový model národního hospodářství švédského ekonoma Pestoffa⁴²

Dále v něm najdeme tři smíšené typy a tři hraniční typy organizací.

Jediný *soukromý neziskový sektor* je definován zároveň třemi kritérii, pro všechny ostatní sektory stačí splnění pouze jednoho kritéria. Jeho existence je tedy umožněna nevyplněným prostorem mezi státem, trhem a domácnostmi, z tohoto pohledu je *vymezen negativně*, tzn. jedná se o ne-ziskové, ne-státní organizace. Odtud také pochází občas používaný termín *třetí sektor*

⁴² *Definice neziskového sektoru*. Uspořádala Škarabelová, Simona. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2005., str. 34

(kdy prvním sektorem jsou komerční organizace a druhým jsou veřejné instituce), přičemž čtvrtým sektorem je sektor domácností.

V širším pojetí je tedy neziskový sektor velmi členitý, v užším pojetí jsou zmiňovány pouze nestátní neziskové organizace.

K definování tohoto typu organizací se používá mezinárodně uznávaná **charakteristika nestátních neziskových organizací Salamona a Anheiera**⁴³, která je vlastně opakem sektorového vymezení, jedná se o *pozitivní vymezení* definičních vlastností organizací:

- jsou *institucionalizované*, přičemž vždy záleží na legislativě daného státu, jakým způsobem upravuje činnost neziskových organizací;
- mají *soukromou povahu*, tzn., že jsou odděleny od státní či veřejné správy;
- *nerozdělují zisk*, případný zisk musí být použit k dosažení cílů daných posláním organizace;
- jsou *samosprávné*, tzn., že mají svou vlastní organizační strukturu a vnitřní pravidla řízení;
- jsou *dobrovolné*, tzn., že zahrnují určitou část dobrovolných činností;

Jakákoli členění a stanovování hranic se však **mohou lišit** podle **různých zemí** vzhledem k jejich odlišným právním systémům a zákonům, stupně demokracie a historického vývoje.

Nicméně i v rámci České republiky se setkáváme s jiným druhem odlišení, např. podle existujících **statistických kategorií** (Systém národních účtů) nebo podle existujících **právních předpisů** (v právním prostředí České republiky se do neziskového sektoru řadí všechny organizace, které nebyly zřízeny či založeny za účelem podnikání, jak jsou vyjmenovány v § 15, odstavci 7 zákona č. 586/1992 Sb. o dani z příjmu.)⁴⁴.

2.1.2 Vymezení pojmů

V českém jazykovém prostředí se používají pro označení neziskových organizací v užším slova smyslu termíny neziskový sektor, nezisková organizace, veřejný sektor, veřejné neziskové organizace, občanský sektor, nestátní neziskový sektor, soukromý neziskový sektor, nestátní neziskové organizace, soukromé neziskové organizace, třetí sektor, organizace třetího sektoru, dobrovolné či dobrovolnické organizace, nevládní sektor, nevládní organizace, popř. i nezávislý sektor, komunitní organizace, organizace občanského sektoru, atd.

⁴³ Lester M. Salamon a Helmut K. Anheier: Defining the Nonprofit Sector: A Cross-national Analysis. Manchester, U.K.:University Press, 1997

⁴⁴ Další podrobnosti viz příloha č. 3: Klasifikace a právní formy neziskových organizací

Většina těchto termínů je sledována problematickými. Tak např. Bačuvčíkovi⁴⁵ se pojem nestátní neziskové organizace – NNO (z anglického překladu non-profit non-governmental organizations – NGO) příliš nezamlouvá z důvodu jeho negativního vymezení „proti něčemu“. Jako vhodnou alternativu k termínu „nestátní“ označuje termín „soukromý“ (soukromý neziskový sektor), ani ten však není bez problémů, navíc „nestátní“ je již dnes zažitý a běžně užívaný. Tento termín se zamlouvá i Tomáši Rosenmayerovi⁴⁶ jako jediný přesný název i když jej považuje za příliš dlouhý. Kratší, často používaný termín třetí sektor (opět překlad anglického third sector) je však podle něj protikladem k trhu a státu a navíc si klade otázku „proč až třetí“. Problémem je i konflikt s u nás běžně užívaným pětisektorovým dělením hospodářství, podle kterého by se veřejné neziskové organizace daly zařadit do kvartálního a nestátní organizace převážně do kvintálního sektoru.

V anglofonním prostředí běžně užívaný termín dobrovolnické (dobrovolné) organizace sice vystihuje důležitou vlastnost těchto organizací, v České republice však dobrovolnická služba není ještě tak rozšířená a navíc může být zaměňována pouze se skupinou dobrovolnických agentur, které se starají o uplatnění dobrovolníků.

Občanský sektor podle Bačuvčíka docela dobře vystihuje podstatu věci, navíc dle Rosenmayera přesahuje i do neformálního sektoru občanských aktivit, na druhou stranu však nezahrnuje veřejnou správu.

Je třeba brát v úvahu i zaběhnuté a zažité pojmy, jako „neziskovky“, ke kterému by se asi obtížně hledal ekvivalent.

Zmíním ještě postoj Rady vlády pro nestátní neziskové organizace (RNNO - poradní orgán vlády ČR). Ta se ve své historii o vymezení neziskového sektoru nepokoušela. Po obsahové stránce respektuje Salamonova kritéria, nikdy se však nezabývala všemi typy organizací, které splňují jeho kritéria.

Na závěr bych přidala zajímavý pohled Jiřího Bártý⁴⁷ který vnímá určitá rizika bezproblémového přejímání sektorového názvosloví a vidění světa: jednak jisté riziko v zavádějících číslech (poukazuje na příklad HDP, který ani v oblasti ekonomiky není schopen vidět některé souvislosti), dále riziko zplošťování významu činnosti NNO jen na několik ekonomických ukazatelů a třetí riziko ve vystavení se pokušení brát neziskový sektor jako

⁴⁵ Centrum pro výzkum neziskového sektoru. Diskuse „*Definice neziskového sektoru*“. [online]. [cit. 2007-08-12] Dostupné z <http://www.e-cvns.cz/?stranka=diskuse&podstranka=tema_1_definice_neziskovych_sektoruse>

⁴⁶ Centrum pro výzkum neziskového sektoru. Diskuse „*Definice neziskového sektoru*“. [online]. [cit. 2007-08-12] Dostupné z <http://www.e-cvns.cz/?stranka=diskuse&podstranka=tema_1_definice_neziskovych_sektoruse>

⁴⁷ Centrum pro výzkum neziskového sektoru. Diskuse „*Definice neziskového sektoru*“. [online]. [cit. 2007-08-12] Dostupné z <http://www.e-cvns.cz/?stranka=diskuse&podstranka=tema_1_definice_neziskovych_sektoruse>

homogenní celek, přičemž povaha tohoto sektoru je velmi různorodá a otevřená s možností vstupu všem těm, kteří chtějí pomáhat druhým a aktivně se podílet na životě společnosti. Neziskový sektor jako celek podle něj nemůže být ani řízen, nebo si stanovovat jednotné cíle a jednotnou strategii. „Neziskové organizace a celek, který společně vytvářejí, se projevují neskonale bohatšími a podstatnějšími projevy, než jsou ty „ekonomické“.

2.2 Důvody existence neziskového sektoru

„Důvodem existence neziskové instituce je změna lidí a společnosti k lepšímu“

Peter F. Drucker⁴⁸

„...myslím, že člověk nemusí být velkým ekonomem či počítačem, aby přišel na to, že občanská společnost se vyplácí...většina neziskových aktivit neslouží jen těm, kdo se jich účastní, ale přináší obecný prospěch, tedy výsledky, z nichž se tak či onak můžou těšit všichni...jednou ze základních dimenzí občanské společnosti a zároveň jednou z forem či podmínek jejího rozvoje je tedy decentralizovaný stát...“

Václav Havel⁴⁹

Existence skupiny neziskových organizací působících *ve veřejném sektoru* je dána jejich posláním podílet se na výkonu veřejné správy na úrovni státu, regionu a obce.

Neziskové organizace působící *v soukromém sektoru* jsou spojeny se zájmem a *potřebou účasti* a spolupráce na veřejném životě. Není to pouze účast prostřednictvím zastupitelské demokracie, ale aktivní osobní působení i mimo volební údobí. S tím souvisí snaha o vzájemné usměrňování se, což představuje schopnost určitého *sebeřízení* společnosti. To je následně i důvodem *sdužování*, jehož základem je ovšem existence svobody sdužování jakožto základního prvku demokracie zakotveného v Ústavě. Tato svoboda také podporuje ostatní svobody, umožňuje státu rychleji reagovat na aktuální situace a přispívá i k sociální výchově občanů k vyšším hodnotám. Zde je potřeba však upozornit i na jistá *rizika* spojená se svobodou sdužování. Rektořík⁵⁰ zmiňuje možnost konkurence vůči vládní moci, ohrožení demokratických svobod, obava z růstu majetku, riziko zkosnatění činnosti a tendence bránit zájmy jednotlivců nad zájmy obecnými.

⁴⁸ DRUCKER, F., Peter. *Řízení neziskových organizací* 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 1994, str. 122

⁴⁹ HAVEL, Václav. *Co je občanská společnost*. Projev 26. 4. 1999 v Minneapolis, USA

⁵⁰ REKTOŘÍK, Jaroslav a kolektiv. *Organizace neziskového sektoru*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2001, str. 25

Samotná svoboda sdružování však pro vznik neziskových organizací nestačí, významnou roli hrají *filantropické potřeby* lidí. Filantropie (z řeckého philanthropos) znamená lásku k lidem, tedy pomoc motivovanou láskou. V dnešní podobě může mít formu přímé fyzické pomoci (v tomto případě se mluví o dobrovolné práci) nebo finančního či hmotného daru (hovoříme o dárcovství, případně sponzoringu). Bačuvčík⁵¹ upozorňuje na podporu filantropických projevů státem, a to nejčastěji ve formě daňových úlev jak pro neziskové organizace, tak pro jejich dárců⁵².

S pohledu *ekonomických teorií* se nabízí hned několik vysvětlení existence a role neziskového sektoru ve společnosti.

Rektořík⁵³ podává přehled několika z nich:

Teorie vládních a tržních selhání (Government Failure/ Market Failure Theory)

Vzhledem ke svým charakteristikám (nezmenšitelnost a nevylučitelnost ze spotřeby) je zabezpečování veřejných statků výrazně omezeno. Volný trh tedy v jeho produkci selhává.

Stát má ovšem tendence soustřeďovat se na zabezpečování statků, které se týkají největší skupiny potenciačních voličů, přičemž poptávka různých menšin je neuspokojena. Nastává selhání státu.

Teorie informační asymetrie (Contract Failure Theory, Trustworthiness Theory, Informational Asymmetry Theory)

Doslovný překlad by byl selhávání smluvních vztahů, které v podstatě vychází z informační asymetrie. Ta je způsobena nedostatkem informací k posouzení kvality produktu. Na základě této teorie spotřebitel vyhledává poskytovatele, u kterého se dá předpokládat jistý stupeň důvěryhodnosti. A právě od neziskových organizací se očekává čestné jednání, už jen z principu jejich cíle nevytvářet zisk.

Teorie vzájemné závislosti (Interdependence Theory)

Vychází se zde s předpokladu, že mezi státem a neziskovým sektorem existuje spolupráce, kdy stát si uvědomuje roli neziskových organizací jakožto subjektů schopných reagovat na menšinové potřeby mnohem rychleji a kvalitněji. Je tedy pro něj výhodnější tyto

⁵¹ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str. 34

⁵² V NNO je často uplatňován zvýhodněný daňový režim. Nejvýznamnější daňové úlevy umožňuje daň z příjmu a daň z přidané hodnoty. Daň z příjmu povoluje snížení daňového základu minimálně o 300 tisíc Kč, za určitých podmínek také možnost snížení daňového základu pro dárců. Pokud určitý typ organizací vykonává pouze činnost, pro kterou byly založeny, nemusí se jako plátců DPH registrovat. Dotace, granty a dary neziskovým organizacím jsou od daně z příjmu osvobozeny. Fyzické osoby a firmy mohou uplatnit odpočet poskytovaných darů ze základu daně.

⁵³ REKTOŘÍK, Jaroslav a kolektiv. *Organizace neziskového sektoru*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2001, str. 27

organizace podporovat. Neziskové organizace jsou do jisté míry také závislé na podpoře státu. Někteří autoři však upozorňují na možnost selhání neziskových organizací (voluntary failure) z důvodů jejich omezených možností, což se také stává zdrojem spolupráce mezi státem a neziskovým sektorem. Mezi taková selhání patří:

- filantropická nedostatečnost (nedostatek personálních a materiálních zdrojů);
- filantropický paternalismus (snaha neziskových organizací zajistit všechny potřeby uživatelů namísto podpory jejich samostatnosti);
- filantropický amatérismus (nedostatek odborníků);
- filantropický partikularismus (ani neziskový sektor nedokáže zajistit všechny potřeby, jde vlastně o „třetí selhání“, kdy musí nastoupit opět stát).

Teorie státu blahobytu (Welfare State Theory)

Tato teorie zdůrazňuje úlohu státu, přičemž neziskové organizace hrají pouze doplňující roli v uspokojování potřeb trhem a státem.

Bačuvčík⁵⁴ se v tomto kontextu zmiňuje ještě o myšlence sociální ekonomiky (social economy), jejíž cílem je zajistit co největší samostatnost znevýhodněných skupin, např. tím, že místo aby jim stát poskytoval finanční prostředky ve formě různých sociálních dávek a podpor, svěří raději tyto prostředky neziskovým organizacím, které vytvoří vyhovující uplatnění (chráněné dílny).

Více podrobností ohledně neziskového sektoru obecně, zejména legislativy související s činností NNO a řízením NNO jsou uvedeny v přílohách č. 3 a 4.

2.3 Neziskový sektor v zahraničí⁵⁵

Kořeny neziskového sektoru lze zejména na území Evropy hledat především v aktivitách spojených s církví (charitativní dobročinnost např. v podobě špitálů). V některých zemích je také navazováno na tradice občanských iniciativ vyplývajících z historické proměny vztahů mezi panovníkem a šlechtou a mezi šlechtou a buržoazií (německy mluvící země), nebo na tradice diskutovat veřejné problémy mezi správou a občanskými iniciativami (např. v Nizozemsku z důvodu vytváření polderů).

⁵⁴ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str. 31

⁵⁵ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str.141

Na mezinárodní úrovni vznikaly nejdříve sítě humanitárních organizací operující v sociální a zdravotní oblasti (Červený kříž, Armáda spásy, ...).

Jestliže v ČR je dnes obtížné určit obecná pravidla pro neziskový sektor, o to obtížnější je to na úrovni mezinárodní. V ČR je alespoň status neziskovosti vymezen právní úpravou, tzn., že existují speciální zákony pro jednotlivé druhy organizací, nebo mají organizace ve svých statutech výhradu neziskovosti.

Ve světě je *situace v jednotlivých zemích* naprosto *odlišná*, v mnoha zemích je posuzován účel existence finančním úřadem nebo soudem.

Z toho vyplývá nemožnost neziskový sektor regulovat na mezinárodní úrovni tak jako třeba komerční sektor. Stejně tak je nesnadné se řídit nějakou jednotnou klasifikací. V současnosti se nejčastěji používá *Mezinárodní klasifikace neziskových organizací* (International classification of non – profit organizations, ICNPO⁵⁶). Liší se jak míra formálnosti tak i míra zapojení dobrovolníků.

Velmi obecně je možné rozčlenit neziskový sektor na organizace dobrovolnické (poskytují konkrétní služby konkrétním občanům a jejich činnost je postavena ve velké míře na práci dobrovolníků), ke kterým se řadí i mezinárodní organizace s pobočkami v mnoha zemích a organizace komunitní (které spíše řeší problémy na místní úrovni).

Zatímco v evropských zemích je většinou neziskový sektor silně závislý na státu, v USA jsou neziskové organizace z velké části financovány ze soukromých zdrojů a stát se zaměřuje pouze na zabezpečení vhodného právního systému.

Velmi rozdílný je také podíl práce v jednotlivých oborech, právní úprava vzniku a fungování neziskových organizací, úprava týkající se jejich ziskové činnosti i daňových úlev.

V každém případě je role neziskového sektoru *stále významnější*. Stále častěji se prosazuje idea sociální ekonomiky nad ideou sociálního státu⁵⁷. Neziskový sektor se stává významnou ekonomickou a politickou silou. Zástupci neziskových organizací jsou často využíváni v různých vládních poradních skupinách.

Ze strany *Evropské unie* je vnímán jako důležitý prvek spolupráce a veřejné kontroly. Neziskové organizace se přímo podílejí na formulaci a realizaci evropské politiky. Evropská unie je také významným financovatelem neziskových organizací, většinu aktivit NNO podporuje

⁵⁶ viz Příloha č. 3: Klasifikace a právní formy neziskových organizací, Tabulka č.2: Srovnávání struktury v klasifikacích ICNPO, COPNI a OKEČ.

⁵⁷ viz kapitola Důvody existence neziskového sektoru

z evropských strukturálních fondů. Spolupráce s evropskými institucemi ovšem má určitá specifika, známá je zejména jejich velká byrokratičnost, složitost a zdlouhavost rozhodovacích procesů. Nejvýznamnější roli při uplatňování názorů neziskových organizací na evropské úrovni má Evropský hospodářský a sociální výbor.

V poslední době neziskový sektor Evropské unie zaznamenává mírný růst počtu neziskových organizací, rozšiřování jejich působnosti, rozvoj svépomocných typů organizací a zajišťování sociální ekonomiky, rozvoj místního i přeshraničního mezisektorového partnerství, vytváření mezinárodních sítí, vyšší míru lobbování a organizování.

Neziskový sektor je ceněn zejména pro snahy o začleňování sociálně znevýhodněných skupin do společnosti a pro posilování občanského dialogu, který má velký význam zejména v době, kdy zastupitelská demokracie prochází krizí projevující se nízkou účastí ve volbách.

2.4 NNO působící v oblasti trvale udržitelného rozvoje

„...environmentální aktivisté přispívají ke společenskému pohybu, i když jsou to projevy někdy až extremistické...“

Bedřich Moldan⁵⁸

Nejdříve bych chtěla upozornit na to, že dosud platná klasifikace NNO⁵⁹ nerozlišuje podrobněji skupinu NNO v oblasti životního prostředí. Pojem „trvale udržitelný rozvoj“ existuje zatím pouze v návrhu České klasifikace neziskových organizací – ČKNO.

Při zkoumání problematiky jsem proto využívala informací souvisejících s činností v oblasti *ekologie, ochrany životního prostředí* či v poslední době častěji používané *environmentální oblasti*.

Zatímco většina neziskových organizací poskytuje služby jednotlivcům, pro ekologické organizace není komunikace s jednotlivci typická. Jejich služby jsou spíše obráceny k veřejnosti ve formě osvětové činnosti, samotné péče o životní prostředí (čištění lesů, kosení luk,..), bývají iniciátory ekologických staveb a větších projektů. NNO z jiných oblastí nemívají v oblasti lobbingu vypracované strategie, ekologické organizace však patří ke skupinám, které dokáží

⁵⁸ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 26

⁵⁹ viz Příloha č. 3: Klasifikace a právní formy neziskových organizací, Tabulka č.2: Srovnávání struktury v klasifikacích ICNPO, COPNI a OKEČ.

lobbying efektivně využívat. Dále mezi jejich činnosti patří monitoring stavu životního prostředí, případně vystupují jako poradci orgánů státní a veřejné správy.

Z výše uvedeného je zřejmá nejednotnost zaměření činnosti, která se projevuje i v řešení problémů, v názorech a cílech. Je možné se setkat s krajními ekologickými fundamentalisty prosazujícími myšlenky hlubinné ekologie a na straně druhé s environmentálními pragmatisty.

Hodně ekologických organizací pracuje na místní úrovni, mnohé působí na úrovni národní s pobočkami v různých městech (Hnutí Duha). Známé jsou i aktivity organizací působících na mezinárodní úrovni, které vystupují jako lobbisté u orgánů Evropské unie nebo se věnují protestním aktivitám (např. Greenpeace).

Vzhledem k velké angažovanosti dobrovolníků není jejich provoz nákladný, na druhou stranu vyžadují velké náklady komunikační kampaně na některé projekty. Z jejich činnosti má zisk celá společnost, respektive životní prostředí. Zdařilé programy vedou k šetření nákladů a odstraňování škod na životním prostředí a zdraví. Negativním prvkem efektivnosti je obtížná měřitelnost dosažených hodnot, stupeň efektivity se tedy projevuje v delším časovém období.

Klíčová je jejich nezávislost a větší volnost, nevyžaduje se od nich taková přesnost, omyl bývá obvyklý. Stejně tak bývá do jisté míry tolerován i jejich „extremismus“, pokud ovšem nepřesahuje zákon, i když často se pohybuje na hranici....

Někteří autoři⁶⁰ je zařazují do kategorie organizací bojujících⁶¹. Jelikož jejich produktem jsou často myšlenky, jejich prosazování může kromě lobbyingu využívat také nátlakových akcí, jejichž cílem je vyvolat konflikt, který se může změnit v krizi⁶². Právě takové situace jsou důvodem negativního pohledu ze strany veřejnosti. Přestože se to většinou týká menší části organizací, vytváří to často špatné image celé oblasti ekologických organizací. Zajímavé je, že řada krizových situací je vytvářena plánovitě a zcela profesionálně ve spolupráci s PR agenturami. Některými jsou dokonce tyto akce přijímány pozitivně, o čemž svědčí i citace Moldana v úvodu kapitoly.

Mnoho ekologických organizací se však s takovými aktivitami neztotožňuje (zejména menší ekologické organizace pracující na místní úrovni, které argumentují spíše vlastním příkladem, prací na společných projektech nebo vzdělávacími programy) a řada aktivistů od tohoto způsobu komunikace částečně ustupuje, neboť si je vědoma důležitosti podpory veřejnosti, kterou by agresivnějším chováním mohla spíše odradit.

⁶⁰ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str. 67

⁶¹ Čepelka (1997) rozlišuje „P – organizace“ a „B – organizace“, tzn. organizace pečující – např. v oblasti sociálních služeb, a organizace bojující – politické a environmentální organizace.

⁶² BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str. 138

Ekologická hnutí jsou přitažlivá zejména pro mladé lidi, naopak malou podporu mají na venkově. Librová⁶³ to považuje z historického hlediska za pochopitelné a vysvětluje: „*Dnešní postoje venkovanů k přírodě jsou výsledkem historické setrvačnosti... Staří rolníci tlačili na přírodu ze všech svých chabých sil a vždycky si přáli být vůči přírodě silnější. Snad proto vesničtí lidé měli a dodnes mají sympatie k modernismu všeho druhu... Zemědělská práce byla a často dodnes je tvrdá dřina... Džentlmenství vůči přírodě – vlastně ekologické etiky si zemědělec nemohl dovolit.*“

Nejde o typ organizací, které vždy reagují na neodkladné společenské či individuální problémy. Spíše se snaží budovat povědomí o dopadu všech lidských činností z dlouhodobého hlediska. O to důležitější je pro ně nejen zápal pro věc, který nakonec většině pracovníků nechybí, ale i schopnost vhodně svou „věc“ prezentovat s ohledem na percepční možnosti cílové skupiny.

Vhodnou pomůckou nejen pro ekologické organizace je například Portál veřejné správy České republiky⁶⁴, na jehož stránkách je vyhrazen prostor pro tento druh organizací s uvedením nejen souvisejících zákonů a dalších předpisů, ale i Adresář NNO vedený Ministerstvem životního prostředí^{65 66}.

Na mezinárodní úrovni je třeba zmínit účast neziskových organizací na přípravách a jednání mezinárodní konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Riu de Janeiru v roce 1992, stejně jako na paralelním radikálnější summitu neziskových organizací Globální forum 92 (největší shromáždění neziskových organizací v historii). Tato aktivita neziskových organizací se projevila v přijatých dokumentech. Agenda 21 – kapitola 27 je věnována posilování úlohy neziskových organizací jako partnerů pro trvale udržitelný rozvoj. Od konference v Riu nazhromáždily neziskové organizace zkušenosti a jejich vliv vzrostl. Nejde jim už jen o účast, ale také o podílení se na rozhodování. V publikaci Worldwatch Institut „Stav světa na přelomu tisíciletí, zpráva o cestě k trvale udržitelnému rozvoji“ je vzestup nevládních skupin označen jako jeden z nejvýznamnějších a nejnadějnějších prvků vývoje struktury vývoje společnosti v poslední čtvrtině 20. století. „*Příležitost k růstu jim poskytl postupně se zvětšující prostor pro občanskou společnost na celém světě. K činnosti je vyprovokovala zdánlivá neschopnost vlád řešit současné komplexní problémy, jako je chudoba a zhoršování životního*

⁶³ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str.166

⁶⁴ Dostupné z: <<http://portal.gov.cz/>>

⁶⁵ Dostupný z: <<http://www.env.cz/www/names-nno.nsf>>

⁶⁶ Příklady některých organizací vedených na zmíněném Portálu jsou uvedeny v příloze č. 6: Příklady NNO zaměřujících se na péči o životní prostředí

*prostředí*⁶⁷. Příklady neziskových organizací zapojených do práce Komise pro trvale udržitelný rozvoj jsou uvedeny v příloze č.7.

Na závěr kapitoly je ukončen citací z úst Jakuba Patočky: „*Člověk by se měl snažit měnit sám sebe a svůj životní způsob, ale víme, že systémové společenské protiklady jsou příliš tuhé, než aby změny na úrovni jednotlivců dostačovaly. Čili takhle zaměření lidé by se měli sdružovat, nebo přinejmenším podporovat občanské iniciativy pracující na tom, aby se politická situace proměňovala v potřebném směru.*“⁶⁸

⁶⁷ Worldwatch Institut: „Stav světa na přelomu tisíciletí, zpráva o cestě k trvale udržitelnému rozvoji“, nakladatelství Hynek, 2000, str. 308

⁶⁸ PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2000, str. 140

3 Dobrovolník a jeho spolupráce s neziskovou organizací

3.1 Definice pojmu

„*Naštěstí všechno zatím není klasifikováno termíny koupě a prodeje....*“

Marcel Mauss

Kdo je to dobrovolník? Jak podotýká Tošner⁶⁹, *každý z nás* je někdy v životě dobrovolníkem, ať už se jedná o pomoc příbuzným, sousedům, nebo dobrovolně vykonáváme nějakou práci pro školu či nějaký zájmový klub.

Definice dobrovolníka se u různých autorů vesměs podobají: jde o osobu, která svobodně, z dobré vůle a bez nároku na finanční či jinou hmotnou odměnu věnuje svůj čas, energii a schopnosti ve prospěch druhých. Může jím být v podstatě kdokoli, kdo si je vědom možnosti nabídnout něco druhým. Příjemce pomoci by se však na ni měl spolehnout, tzn. dobrovolník musí disponovat určitými vlastnostmi jako je spolehlivost a čestnost, zároveň by si měl být vědom svých schopností i limitů. V žádném případě se nejedná o oběť či o povinný závazek, tak jak to bylo často chápáno v dobách socialismu. Toto období pojem dobrovolné práce značně ideologizovalo a dalo mu punc neautentičnosti. Tím utlumilo tradici dobročinnosti, mající kořeny v daleké historii.

Počátky dobročinnosti respektive filantropie sahají do středověku a jsou spojeny s církví jakožto institucí, která má konání dobra zakotveno přímo ve svém poslání. Významným motivem k sekularizaci dobročinných aktivit byla husitská revoluce, která oslabila postavení církve a posílila vliv měšťanského stavu. V období absolutismu byla sociální péče v rukou státu. Národní obrození bylo dalším impulsem pro rozvoj nejen dobročinnosti jako takové, ale především občanských aktivit spojených s nárůstem nejrůznějších asociací, nadací a spolků. Modernizace nadále potlačovala vliv církve na organizované dobročinnosti a zvýrazňovala trend občanského sdružování, jakož i vyššího poddílu odpovědnosti obce a státu. Tento podíl se stal prakticky majoritním v éře socialismu, která veškerou spolkovou činnost buďto potlačila nebo uzavřela do masového řízení organizací. Idea dobročinnosti ovšem potlačena nebyla, právě naopak, zejména na počátku na ni byla postavena existence socialistické společnosti. Dobrovolnictví dostalo formu „dobrovolných brigád“, které byly součástí plánovaného

⁶⁹ TOŠNER, Jiří, SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002 str. 35

hospodářství. Tento nucený altruismus zanechal v očích mnoha občanů negativní konotace, které logicky po roce 1989 byly příčinou propadu rozsahu dobrovolnických aktivit. S nárůstem neziskového sektoru se do povědomí lidí dostává i dobrovolnictví, i když stále ještě nedosahuje takové míry jako v západoevropských zemích či v USA, kde je považováno za přirozenou součást života lidí.

Dobrovolník, respektive jeho práce, tzn. dobrovolnictví je jednou z forem **dobročinnosti**⁷⁰. **Dobrovolnictví** můžeme rozdělit na **dobrovolnou občanskou výpomoc** (tzn. systém protislužeb např. v rámci rodiny či v okruhu známých, spolupracovníků,..), **dobrovolnictví vzájemně prospěšné** (vykonávající členy určité komunity, svazu či klubu za účelem realizace svých cílů), **dobrovolnictví veřejně prospěšné**, (na němž staví neziskové organizace, typické potřebou být užitečný svému okolí) a **dobrovolná služba** (kdy se jedná o dlouhodobý závazek věnovat se dobrovolné práci často mimo svou zemi).

Dobrovolnickou činností jsou myšleny aktivity spojené s organizací dobrovolnictví, **dobrovolnou činností** pak vlastní výkon dobrovolné pomoci.

Dále je nutné rozlišovat pojmy dobrovolnická organizace a dobrovolná organizace. **Dobrovolnická organizace** se zabývá organizací dobrovolné činnosti. Zprostředkovávají informace a kontakty mezi dobrovolníky a organizacemi, které dobrovolníky hledají (např. INEX- SDA). Patří sem i **dobrovolnická centra**, jejichž cílem je propagace a podpora dobrovolnictví. Metodicky podporují organizace a spolupracují s dobrovolníky (semináře, poradenství, vydávání odborných publikací, výběr, výcvik a supervize dobrovolníků, výcvik a supervize koordinátorů, atd.). V České republice existuje od roku 1993 Národní dobrovolnické centrum Hestia, na jehož činnost navazují regionální centra, která mohou být buď samostatné neziskové organizace, nebo součástí jiné neziskové organizace, popřípadě působí při škole.

Dobrovolná organizace je jakákoli organizace, jejíž činnost je postavena na práci dobrovolníků (Např. Hnutí Duha, YMCA, Skaut – Junák, apod.) Organizace může být buď na činnosti dobrovolníků závislá, nebo dobrovolníci figurují jako spolupracovníci běžných zaměstnanců, popřípadě jejich činnost není pro organizaci nepostradatelná a pomáhá však zkvalitňovat poskytované služby.

⁷⁰ Druhou formou je dárcovství, tzn. poskytování finančních i jiných hmotných darů potřebným občanům nebo nevládním neziskovým organizacím

3.2 Činnost dobrovolníků v NNO

„ Těm, kteří se dali získat dobrovolně, můžeme důvěřovat, ale nikdy těm, kteří byli mocí donuceni nebo lstí získáni“

Jan Amos Komenský

Dobrovolníci nejčastěji pracují v nestátních neziskových organizacích, postupně se ovšem dostávají i do tzv. kamenných neziskových organizací (bývalých rozpočtových a příspěvkových organizací dříve spravovaných státem) tzn. do nemocnic, škol, domovů důchodců, apod. Podle zkušeností dobrovolnického centra v Olomouci⁷¹ jsou ovšem tyto organizace více vázány pravidly a různými kritérii, takže zařazování dobrovolníků v nich může být poněkud těžkopádnější. Stejně tak se vyskytují dobrovolníci ve veřejné správě, kde se jedná o aktivní součinnost ze strany obyvatelstva při plnění úkolů veřejné správy. Hlavním rysem této pomoci je vysoký stupeň individuality a neformálnosti. Zpravidla jde o zabezpečování distribuce veřejných statků a služeb, přímé poskytování veřejných služeb nebo upozorňování představitelů veřejné správy na případy nedobrovolného vyloučení ze spotřeby (tzn. napomáhání řešení otázky efektivity a účelovosti). Tato pomoc je zajímavá také z hlediska hospodárnosti pro nižší náklady.⁷²

Práce dobrovolníků v jakémkoli sektoru může být buď jednorázová, např. u příležitosti nějaké akce, nebo dlouhodobá, poskytovaná opakovaně a pravidelně dle možností dobrovolníka i organizace. Podle výzkumu z roku 2000⁷³ patří mezi zájemce o dobrovolnou činnost především studenti středních a vysokých škol, dále ženy mezi 50 – 60 lety. Také jejich činnosti jsou velmi rozmanité, v podstatě pocházejí z celého sociálního spektra. V době výzkumu nebyli příliš aktivními dobrovolníci z vyšších společenských vrstev, s výjimkou těch, jejichž zaměstnavatel považuje dobrovolnictví jakou svou firemní image (otázkou je, do jaké míry zde můžeme ještě mluvit o dobrovolnictví). Dobrovolnou činnost většinou vykonávají plně vytížení jedinci se zájmem o okolí a s aktivním a otevřeným přístupem k lidem.

Jaké jsou tedy důvody a *motivace dobrovolnictví*? Tošner⁷⁴ upozorňuje, že nemusí být vždy prospěšné pro ostatní a uvádí přehled *nevhodných*, někdy až nebezpečných *motivů* pro dobrovolnou práci:

- soucit vedoucí k degradaci klienta;

⁷¹ Dobrovolnické centrum JIKA se sídlem v Olomouci

⁷² PEKOVÁ Jitka, PILNÝ Jaroslav, JETMAR Marek. Veřejná správa a finance. 2. vyd. Praha: ASPI, 2005. str. 555.

⁷³ FRIČ Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. 1. vyd. Praha: AGNES, NROS, 2001. str. 105

⁷⁴ TOŠNER, Jiří, SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002. str. 45

- nepřiměřená a zbytečná zvědavost;
- služba pramenící z pocitu povinnosti;
- skutkaření, snaha něco si zasloužit;
- touha obětovat se, osobní neštěstí, se kterým si uchazeč neví rady, a proto chce ve službě hledat duševní rovnováhu;
- osamělost a z ní pramenící touha po přátelství;
- pocit vlastní důležitosti, nenahraditelnosti, nedostatek sebeúcty a s ním spojená touha potkat ještě ubožejší lidi;
- panovačnost, touha ovládat jiné a uplatnit svůj vliv.

V případě, že je některý z motivů velmi silný, nebo navíc kombinován s jiným z motivů může poškodit jak klienta, tak i vztahy v organizaci.

Již zmiňovaný výzkum⁷⁵ uvádí mezi **obecně akceptovatelné důvody** především důvěryhodnost organizace a přesvědčení, že dobrovolnou prací lze napomoci šíření dobré myšlenky, dále možnost navazovat nové vztahy se zajímavými lidmi, snahu uplatnit své schopnosti, pocit, že dobrovolná práce patří ke způsobu života lidí jako jsou oni, možnost získat nové dovednosti a zkušenosti, pocit, že jejich pomoc potřebují lidé, které znají, a oslovení lidmi, kteří pro danou organizaci již pracovali. Menší část dotazovaných označuje za motivaci náboženské přesvědčení, zkušenost s obtížnou rodinnou situací nebo osobní příklad příbuzných či známých. Výzkum shrnuje motivaci do **tří kategorií**: *motivace konvenční* (vliv morálních norem nebo obecných neformálních pravidel chování v dané společnosti), *motivace reciproční* (spojení dobra pro jiné a vlastního prospěchu), *nerozvinutá motivace* (přesvědčení o smysluplnosti, důvěra v organizaci).

Pokud jsou motivační faktory silné, zájemce sám vyhledá možnost svého působení ať už skrz dobrovolnické centrum, či si přímo vyhledá organizaci, která vyhovuje jeho představám. Z hlediska organizace se pak jedná o pasivní přístup **získávání dobrovolníků**. Organizace vyčkává a spoléhá se na stabilní členskou základnu nebo na okruh stálých příznivců. Nejdůležitějším zdrojem jsou zde neformální a přátelské kontakty. Výhodou je atmosféra důvěry. Často ovšem tento přístup nestačí, představitelé organizace musí vyvíjet určitou snahu o získávání dobrovolníků, aktivně vstupovat do určitého sociálního prostředí a adresně kontaktovat vybrané osoby. Vhodným nástrojem je v tomto případě vytváření databáze, která ovšem musí být

⁷⁵ FRIČ Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. 1. vyd. Praha: AGNES, NROS, 2001, str. 66

pravidelně aktualizována, což vyžaduje personální nasazení. Mezi nejčastější formy získávání dobrovolníků patří nejrůznější propagační materiály, letáky, bulletiny, webové stránky, místní tisk, rozhlasové a televizní vysílání, kampaně a prezentační akce, spolupráce s dobrovolnickými centry, se středními a vysokými školami a v neposlední řadě i osobní kontakty.

Mnohé organizace by rády přivítaly pomoc dobrovolníků, pokud na ně ovšem nejsou **připraveny**, mohou veškeré dobré úmysly obou stran skončit nepochopením, deziluzí a negativními zkušenostmi. Především je nutné zjistit obecné postoje zaměstnanců k dobrovolnictví. U některých zaměstnanců mohou dobrovolníci vyvolávat obavy ze zasahování do jejich práce, z neobornosti a zvýšeným požadavkům na čas a péči o dobrovolníky. Proto je nutné jasně stanovit okruh činností, které by dobrovolník měl vykonávat, na jak dlouho a jak často je ho třeba. V žádném případě by dobrovolník neměl nahrazovat práci profesionálů, ani by neměl dělat činnosti, které jsou ostatním na obtíž.

Vyjasnění kritérií a požadavků by mělo vyplývat z poslání a potřeb organizace. Mohou napomoci zejména tam, kde dobrovolník přichází s dobrými úmysly pomoci, ale bez konkrétní představy. Vhodné by bylo pro činnosti spojené s přípravou, ale i se samotnou prací a dobrovolníky pověřit jednoho zaměstnance, tzv. koordinátora dobrovolníků. Může se jednat o jednoho ze zaměstnanců, může to být i dobrovolník. V malých neziskových organizacích tuto roli zastává většinou vedoucí organizace nebo zaměstnanec vedle své hlavní profese.

Činnost dobrovolníků se může lišit podle typu organizace, může jít o vysoce kvalifikovanou asistenci či o pomocné práce. Od toho se následně odvíjí i **výběr** a zejména **výcvik** dobrovolníků. V případě neodborné práce či kvalifikované práce vykonávané dobrovolníkem – profesionálem (tzn. člověkem který má pro danou činnost odborné znalosti) zpravidla postačí individuální zasvěcení do chodu organizace a neformální dohled po určitou dobu. Pokud se jedná o práci v zahraničí, jsou nutné určité jazykové předpoklady a specifická psychologická a bezpečnostní příprava.

Pokud se jedná o činnosti, kdy např. dobrovolník přichází do styku s klienty, kdy se od něj vyžadují zvláštní dovednosti, je nutné, aby prošel **výběrovým řízením**. Některé organizace vyžadují i výpis z trestního rejstříku, nebo požadují reference.

Od charakteru činnosti se také odvíjí způsob uzavírání ústní nebo písemné **smlouvy**. Řada dobrovolníků je ochotna pracovat bez jakékoli smlouvy, pouze na základě ústního příslibu. Existují však také dobrovolnické programy, které se bez písemné smlouvy neobejdou. Důvodem

může být například potřeba evidence dobrovolníků pracujících s dětmi, potřeba evidence počtu hodin dobrovolné pomoci pro potřebu vykazování nepeněžních příjmů, nebo pro pojištění jejich odpovědnosti za případné škody jimi způsobené. V České republice je doporučováno uzavírat s dobrovolníky smlouvy či kontrakty na základě **příkazní smlouvy** podle § 724 a násl. občanského zákoníku. Smlouva by měla obsahovat popis činností, které bude dobrovolník vykonávat, vymezení doby a místa, mělo by v ní být uvedeno, že dobrovolník nemá nárok na odměnu. Může obsahovat ustanovení o mlčenlivosti a jiná specifická ustanovení podle charakteru činnosti. Součástí smlouvy může být i kodex dobrovolníka, neboli soupis jeho práv a povinností.

Přestože formální záležitosti nejsou v mnohých neziskových organizacích právě oblíbené, jejich přiměřená míra může dodávat pocit větší jistoty i svobody.

V souvislosti s tím je vhodné připomenout i možnost dobrovolníky **pojistit**. Zejména při rizikových činnostech je vhodné sjednat úrazové pojištění, při jiných, např. v nemocnicích a domovech důchodců je vhodné pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou dobrovolníkem.

Zasvěcením do činnosti a vyřízením všech nutných formalit povinností ze strany organizace nekončí. V jejím zájmu je s dobrovolníkem **komunikovat**, **konzultovat** jeho postoje a pocity, jeho práci adekvátně **hodnotit a ocenit**. Dobrovolník by měl mít možnost se otevřeně vyjádřit k činnosti a bez obav sdělovat názory. Přestože je dobrovolnictví vykonáváno bez nároku na odměnu, je morální ocenění povzbuzující a podporuje udržení motivace dobrovolníků. Může být provedeno formou neformálního poděkování, ale i formou veřejného ocenění u příležitosti nějaké akce, zmínkou ve výroční zprávě či v místním tisku. V každém případě zpětná vazba přispívá k vytváření pozitivní atmosféry v organizaci. Zejména u organizací, které věnovaly do školení a přípravě dobrovolníků značnou část energie a času je žádoucí udržovat jejich zájem o práci.

Přesto je dle výzkumu⁷⁶ u dobrovolné činnosti zaznamenán **značný pohyb a velká proměnlivost**. Někteří dobrovolníci jsou aktivní pouze 1 – 2 roky, někteří i 5 – 10 let. Mladí dobrovolníci z řad studentů odcházejí většinou po ukončení střední školy a přechodu do zaměstnání, či na vysokou školu. Menší pokles byl zaznamenán při přechodu z vysoké školy do zaměstnání. Také změny bydliště, zaměstnání, vstup do manželství, apod. mají důsledky na práci dobrovolníků.

⁷⁶ FRIČ Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. 1. vyd. Praha: AGNES, NROS, 2001, str. 110

Neziskové organizace mají dle uvedeného výzkumu s dobrovolníky poměrně **bohaté zkušenosti**. Mnoho profesionálních pracovníků neziskových organizací má za sebou dřívější zkušenost dobrovolné práce bez finanční odměny. Většina organizací si uvědomuje, že dobrovolnictví nabízí určitý nový potenciál, který není zcela využit. Za důležitý úkol považují práci s dobrovolníky zintenzívnit a zlepšit.

Určitou bariérou rozvoje dobrovolnictví je pasivita při vyhledávání dobrovolníků, dále např. nedostatečné řízení jejich činnosti, nedůvěra v jejich čestné motivy, pracovní vytíženost současných pracovníků, nedostatek informací o dobrovolnictví, ale také se mohou vyskytnout zejména v malých neziskových organizacích obavy ze strukturalizace a profesionalizace organizace.

V *postojích veřejnosti* jsou ještě stopy ideologizace dobrovolnictví ze socialistického režimu. Většina obyvatel se domnívá, že dobrovolnictví je jen chatrnou náhražkou za selhávající úlohu státu. Postoje obyvatel ČR k dobrovolnictví jsou tedy značně skeptické. Většina vidí jeho budoucnost spíše v černých barvách a nechápe jeho roli ve společnosti. Dobrovolná práce u některých občanů vzbuzuje spíše pohrdlivý úsměv nežli respekt a úctu. Pozitivnější postoj je zaznamenán ve spojení dobrovolnictví s politickou sférou. Dobrovolnictví je vnímáno jako možnost aktivně působit v demokratické společnosti. I když velká část obyvatel v ČR vnímá dobrovolnictví z morálního hlediska jako jistý druh ctnosti, je postoj k němu negativnější a pasivnější než dárcovství. Mnoho lidí o dobrovolnictví nikdy neuvažovalo, ani po oslovení nějakou organizací nejsou jednoznačně ochotni či připraveni zapojit se jako dobrovolníci. Může se jednat o nedostatek času, možností vhodných příležitostí či informací. Dalším negativním faktorem je nedůvěra organizačního rámce dobrovolnictví a již zmiňovaná špatná zkušenost z minulosti.

Doposud je tedy dobrovolnictví vnímáno veřejností jako něco výjimečného.

Tošner ⁷⁷ uvádí zajímavý výčet faktorů, které mohou dobrovolníky podporovat, nebo naopak brzdit. Mezi **podporující faktory** zahrnuje například pocit, že jsou oceňováni, že jejich přítomnost něco znamená, naděje na změnu a postup ve své činnosti, uznání na veřejnosti i soukromě, pocit, že dokáží zvládnout předpokládané úkoly, pocit sounáležitosti a týmové práce, podílení se na řešení problémů, na rozhodování, uspokojování osobních potřeb.

⁷⁷ TOŠNER, Jiří, SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002, str. 55

Mezi **brzdící faktory** uvádí např. zjištění velkého rozdílu mezi očekáváním a skutečnou činností, pocit, že je jejich pomoc k ničemu, nedostatečná zpětná vazba, pochvala či ocenění, rutinnost, nerozmanitost, nedostatečná podpora spolupracovníků, nemožnost osobního růstu, malé možnosti projevení iniciativy a tvořivosti, pocit napětí mezi spolupracovníky.

Na závěr bych se ještě zmínila o **právní úpravě dobrovolnictví**. Doposud není zakotveno v žádném obecně platném právním dokumentu ČR, z čehož vyplývá obtížnost vymezování jednotných charakteristik dobrovolnictví.

V rámci Mezinárodního roku dobrovolníků 2001 začal legislativní proces na **zákonu o dobrovolnické službě**, který byl přijat 24.4.2002 (Zákon č. 198/202 Sb. o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů). Zabývá se pouze jednou z forem dobrovolnictví – dobrovolnickou službou a upravuje podmínky, za kterých stát tuto službu podporuje. Akreditované vysílající organizace mohou čerpat státní dotace na činnosti vymezené zákonem.

Z hlediska smluvního je dobrovolnictví zatím řešeno podle zákona č. 40/ 1964 Sb., občanského zákoníku v platném znění. Dobrovolnictví není vymezeno ani z hlediska daňového a účetního.

Mezi další zákony související s dobrovolnictvím patří také zákon č. 353/199 Sb., o sociálně – právní ochraně dětí nebo zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů⁷⁸

Za zmínku stojí ještě jeden dokument vztahující se k dobrovolnictví, a to **Všeobecná deklarace o dobrovolnictví**. Byla schválena mezinárodní správní radou IAVE – Mezinárodní asociace pro dobrovolnické úsilí – na 16. světové konferenci dobrovolníků v Amsterdamu, v Nizozemí, v lednu 2001.

V jejím úvodu stojí:

*„ Dobrovolnictví je základním stavebním prvkem občanské společnosti. Uskutečňuje nejvznešenější aspirace lidstva – touhu po míru, svobodě, příležitostech, bezpečí a spravedlnosti pro všechny“.*⁷⁹

⁷⁸ Pokud organizace vede databázi jmen, adres, případně dalších osobních údajů o dobrovolnících, je povinna tuto databázi zaregistrovat podle tohoto zákona a také mít souhlas každého dobrovolníka s uvedením jeho údajů, navíc doplněný o vymezení rozsahu nakládání s těmito údaji organizací. Registrace není třeba, pokud je databáze používána pouze pro vnitřní potřebu organizace

⁷⁹ Všeobecná deklarace o dobrovolnictví

3.3 Ekonomické aspekty dobrovolnictví

„Počítáme kroky a nevnímáme hvězdy.“

Václav Koutek⁸⁰

Pozitivní efekt z dobrovolnictví je možno spatřovat například v pomoci nezaměstnaným, kterým přináší dočasné řešení situace a získávání kvalifikace, dále v uspokojování potřeb sociální důležitosti, zvyšování efektivnosti a rozvoje neziskového sektoru, v levnosti pracovních sil, připravování potencionálních profesionálů, přínosu nových zkušeností, nadšení, kontaktů a názorů a v neposlední řadě je i jedním z ukazatelů rozvoje občanské společnosti v zemi.

Někteří autoři⁸¹ poukazují na vyšší výskyt dobrovolnictví v ekonomicky vyspělých zemích. S tím, že ekonomika vyspělých zemí souvisí i s typem dobrovolnictví, například dobrovolnictví v oblasti umění, kultury a životního prostředí přichází na řadu až po oblastech sociálních služeb, vzdělávání a zdraví, jelikož posledně zmiňované kladou menší nároky na příjmy uživatelů.

Je třeba upozornit i na *negativa* spojená s dobrovolnictvím. Například Magdaléna Jantulová⁸² upozorňuje na nezamýšlené důsledky současných trendů, jako je pokrok, maximální efektivnost, které vedou ke zvýšené specializaci, profesionalizaci a formalizaci činností. Snahou o centralizaci dochází ke snižování počtu lidí podílejících se na rozhodování, byrokracie vede k nerovnosti a neosobním vztahům a formalizace s sebou nese pokles inovativnosti a schopnosti adaptovat se na nové podmínky. Autorka také upozorňuje na negativní vliv ze strany státu, kdy ve snahách o získání dotací a grantů je apelováno na zvyšování profesionality, dodržování pravidel určujících státem, jehož konečným důsledkem je zvýšená závislost a pokles autonomie. Ve snaze o efektivnější provoz a profesionalizaci dochází také ke zvyšování počtu placených pracovníků a zavádění vzdělávacích programů pro dobrovolníky. Činnost placených zaměstnanců se zdá efektivnější, ovšem autorka upozorňuje na důležitou obohacující roli dobrovolníků. Tito navíc mohou přinášet specifické znalosti a dovednosti a navíc snižují náklady na činnost, což je pro neziskové organizace s omezenými rozpočty nezanedbatelný fakt. Stejně tak je důležitá dobrovolná angažovanost z hlediska přebírání odpovědnosti za věci veřejné. Cesta

⁸⁰ Václav Koutek - písničkář

⁸¹ MACKOVÁ, Eva, STANEK Vojtech. *Teoretické přístupy k ekonomice dobrovol'nictva jako fenoménu sociálnej práce*. Národohospodárska fakulta, Bratislava, str. 3-4

⁸² JANTULOVÁ, Magdaléna. *O profesionalizaci neziskového sektoru*. [online]. [cit. 2007/10/28] Dostupné z: <http://www.unesco-kromeriz.cz/sbornik_2003/jantulova_magdalena.pdf>

k efektivnosti může tedy kontraproduktivně vytvářet riziko fragmentace organizace a pokles občanské odpovědnosti.

Další negativum spojené s dobrovolnictvím tkví vedle stále chabého ohlasu ze strany veřejnosti a nedostatečné právní úpravy⁸³ i v neexistenci obecně uznávané metodiky ke stanovení ekonomického ocenění práce⁸⁴. Hodnota dobrovolné činnosti by měla vyjadřovat cenu v penězích vytvářenou dobrovolníkem pro jinou osobu nebo skupinu při zohlednění jeho kompetencí, dovedností a náročnosti práce. Cena práce je důležitá jednak pro neziskové organizace, dále pro nadace, dárce a sponzory, pro státní správu, pro statistické zpracování a pro média a veřejnost.

Neziskové organizace většinou využívají tři metod ocenění práce:

- první metoda je dána Metodikou Ministerstva práce a sociálních věcí: cena dobrovolné práce je vymezována pomocí prostřední hodnoty v platové tabulce. Ale pouze pro dobrovolníky akreditovaných programů.
- druhou metodou je ocenění dobrovolné práce jako 1,5 násobku zákonné minimální mzdy.
- poslední metoda vyjadřuje dobrovolnou práci jako cenu obvyklou za podobnou práci na trhu.

Ani jedna z metod však dle autora publikace neodráží náročnost, odpovědnost, kvalifikaci, nutnou praxi, aj.

Ve světě se pro ocenění dobrovolné práce vychází ze ztráty, kterou dobrovolník utrpěl tím, že neprodával svoji práci na trhu, což s sebou ale také nese jistá rizika zkresení.

Mezi další negativa, která mohou snižovat efektivitu organizace je možné ještě přiřadit samotnou práci dobrovolníků, pokud svou neodborností či nedostatečnou odpovědností brzdí provoz či fungování akcí a programů. Z rozhovorů uvedených v následující kapitole byly tyto prvky jedním respondentem připuštěny, nicméně se neukázaly jako rozhodující pro negativní pohled na práci dobrovolníků. Ekonomická efektivnost práce dobrovolníků je naopak hodnocena jako vysoká, mající základní vliv na samotnou existenci organizace a jejich programů.

Z hlediska neexistence číselného zhodnocení práce dobrovolníků a mnohdy i samotné evidence činnosti není zjišťování či kvantifikování efektivnosti jejich práce snadné. Obecně lze říci, že výše efektivity je dána zájmem ze strany organizací po dobrovolnících.

⁸³ jedinou právní normou je Zákon o dobrovolnické službě.

⁸⁴ *Ocenění dobrovolné práce*. [online]. [cit. 2007/10.28]Dostupné z: <http://nb.vse.cz/~novakt/cena_dobrovol.htm>

3.4 Význam práce dobrovolníků v NNO se zaměřením na trvale udržitelný rozvoj a jejich vliv na změny

„Naše závazky odrážejí naše vášně.“

Mattias Klum

V prohlášení WSSD⁸⁵ (World Summit on Sustainable Development – Světová konference o trvale udržitelném rozvoji) bylo dobrovolnictví označeno za čtvrtý pilíř k posílení a stabilizaci strategií trvale udržitelného rozvoje. Dle výkonné koordinátorky Sharon Capeling-Alakija vyžaduje uskutečňování Agendy 21 každodenní dobrovolnickou prací miliónu lidí. Současně však připomíná, že je nutné tyto činnosti pěstovat, studovat, pochopit, plánovat a usnadňovat. Překážky dobrovolnictví by měly být odstraněny a hodnota jejich práce měřena, dokumentována a oznamována.

Dá se tedy říci⁸⁶, že dobrovolnictví doplňuje tři pilíře trvale udržitelného rozvoje. Podle zprávy UNV⁸⁷ představuje dobrovolnictví v zemích, kde byl příspěvek jejich práce mapován – 14% z HDP. V každém případě je pozorován vysoký pozitivní dopad těchto činností na místní komunity, je hlavním prostředkem k projevení občanského zapojení a budování důvěry, přispívá k soudržnější a stabilnější společnosti. Je možné jej vnímat jako vytváření sociálního kapitálu. Nakonec obě formy – spontánní i organizovaná jsou důležitým faktorem v úsilí na ochranu životního prostředí. Jedná se o činnosti jak na lokální, tak i globální úrovni. Dobrovolnictví a trvale udržitelný rozvoj jsou neodmyslitelně spojeny a WSSD měla možnost tento fakt zdůraznit. OSN uznalo důležitou roli dobrovolnictví pro trvale udržitelný rozvoj a přijalo řadu doporučení na podporu příznivých podmínek pro jeho další rozvoj. Navíc se WSSD snaží přinášet užitek všem sociálním skupinám, zejména více znevýhodněným, což je právě segment populace, který může hodně získat z dobrovolnických aktivit. V každé kultuře, jejíž vláda může pracovat na zlepšování společnosti se vyskytuje dobrovolnictví. Dobrovolnictví navíc samo o sobě proniká napříč všemi sektory, vládními programy, soukromým sektorem i občanskou společností.

⁸⁵ *Voluntary action is 'fourth cornerstone' of sustainable development: UNV chief.* World Volunteer Web. [online] 30.8.2002, Johannesburg. [cit. 2007/10/28] Dostupné z : <<http://www.worldvolunteerweb.org/news-views/news/doc/voluntary-action-is-fourth-1.html>>

⁸⁶ *Volunteerism and its Role in Sustainable Development.* UN Volunteers. [online] August 2002 [cit. 2007-10-28] Dostupné z : <http://dynamic.unv.org/infobase/articles/2002/02_05_21IDN_wssd.htm>

⁸⁷ United Nation Volunteers

Ekologické organizace jsou jedním z nejlépe organizovaných subjektů. Vyznačují se celostátní působností a propojením na mezinárodní síť. Dobrovolně s nimi spolupracuje i řada odborníků. Dobrovolníci se uplatňují při jednorázových akcích, ale i dlouhodobě, při administrativní pomoci v kanceláři, organizačním zajištěním akcí a kampaní nebo při praktických pracích v terénu. Mnoho sdružení se zabývá problematikou na regionální úrovni.

Jako příklady ekologických organizací a jejich spolupráce s dobrovolníky bych uvedla například:

Hnutí DUHA: pro dobrovolníky nabízí nejen mnoho možností kde a jak se zapojit, ale organizuje i semináře zaměřené na práci s nimi.

Děti Země: jejich dobrovolníky jsou nejen aktivisté a organizátoři osvětové činnosti, ale i zástupci z řad odborné veřejnosti.

Hnutí NESEHNUTÍ: je zcela založeno na práci dobrovolníků.

Hnutí Brontosaurus: je v podstatě dobrovolnou organizací, má asi 1000 aktivních členů a stovky dalších přívrženců, kteří se občas účastní jejich akcí.

Greenpeace: jejich práce je také ve velké míře založena na práci dobrovolníků.

3.4.1 Formulace problému

Doposud byly popisovány jednotlivé pojmy a situace z teoretického hlediska, víceméně na základě studia dostupné odborné literatury.

Následuje praktická část: bylo zjišťováno jaká je skutečnost, tedy jaká je pozice dobrovolníka v ekologické neziskové organizaci, jak je jeho práce přijímána a jaký je její vliv na změny v místě působení organizace.

3.4.2 Výběr metody

Cílem průzkumu bylo vytvoření náhledu a ohodnocení skutečného stavu. Průzkum byl prováděn na základě publikace *Sociální výzkum, podnik a management*⁸⁸. Po zvážení jistých nevýhod dotazníku (nízká návratnost – udává se zhruba 50%, výběr alternativ nemusí poskytovat dostatečně vhodnou odpověď, dotazovaný nemůže často žádat vysvětlení, povrchní charakter údajů, nemožnost sledovat mnohdy důležité neverbální signály) byla zvolena metoda jiná: strukturovaný rozhovor.

⁸⁸ PAVLICA, Karel a kolektiv. *Sociální výzkum, podnik a management*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS s.r.o., 2000.

Strukturovaný rozhovor patří mezi metody kvantitativního výzkumu⁸⁹. V případě rozhovoru jde o získávání odpovědí na otázky přesně formulované již před zahájením výzkumu. Důležitý je způsob formulování otázek, způsob vedení rozhovoru a způsob vedení záznamu.

Výhodou strukturovaného rozhovoru je možnost reagovat na vzniklé situace, motivovat dotazovaného, klást doplňující a upřesňující otázky, sledovat neverbální signály.

Tato metoda má taky své **nevýhody**, zejména pokud chceme rozhovor uskutečnit s více respondenty: jednak časová náročnost, riziko interpretace výsledků na základě dojmů tazatele, způsob odpovědi na otevřené otázky často neumožňují hlubší statistické zpracování.

Jedná se o mapující výzkum (tzn. takový typ kvantitativního výzkumu, kterého se využívá především v situacích, kdy se potřebujeme zorientovat ve zkoumané problematice, nahlédnout do ní, dopředu neznáme a nedokážeme přesně odhadnout, jaké proměnné se mohou vyskytnout), který nevyžaduje formulování vědecké hypotézy⁹⁰.

3.4.3 Výběr respondenta

Pro vytvoření vzorku se používají buďto *techniky založené na náhodném výběru* (jehož základním rysem je, že každý prvek základního souboru má stejnou pravděpodobnost výběru do vytvářeného vzorku) nebo *techniky založené na nenáhodném výběru*.

Byla zvolena posledně zmiňovaná metoda. Tato technika ovšem nezajišťuje reprezentativnost vzorku, proto nelze závěr příliš zobecňovat.

Byli vybráni dva respondenti, zástupci neziskových ekologických organizací. Z důvodu porovnání situace se jedná v prvním případě o malou místní organizaci, v případě druhém o místní pobočku celonárodní organizace. Tato organizace sice také působí v oblasti svého regionu, je však mnohem známější a její struktura je také formálnější.

⁸⁹ **Kvalitativní metody** jsou generující, získaná data vyjadřují smysl a význam konkrétních lidských projevů; **kvantitativní metody** jsou potvrzující, získaná data zkoumají četnost projevů, potvrzení hypotéz

⁹⁰ **Hypotéza** představuje předběžné tvrzení, představu o vztahu mezi zkoumanými proměnnými, je jedním z kroků kvantitativních výzkumů

3.4.4 Rozhovor

Začala bych pojmem, od kterého se odvíjí moje práce a také činnosti ve vaší organizaci: trvale udržitelný rozvoj. Je, podle vás, současný stav udržitelný?

EČ: *Současné tempo rozvoje ne, kdyby se ale rozvoj zastavil, mohl by současný stav života být udržitelný.*

HD: *Současný stav je neudržitelný. Planeta je stále drancována, co se České republiky týče, např. je málo ekologického zemědělství, do ovzduší je stále vypouštěno hodně škodlivin, lidé málo třídí, také neustálá výstavba nových supermarketů je neúnosná.*

Co podle vás patří k nejdůležitějším způsobům jak dosáhnout a udržet udržitelný způsob života?

EČ: *Pokora, skromnost. To je prvotní. Vše ostatní (technologické, ekonomické nástroje,...atd) pak funguje podle toho.*

HD: *Zejména informovat lidi (ovšem problém je, že lidé to nechtějí slyšet), nadchnout je, popřípadě i zapojit, dát jim nápad k realizaci.*

Co vás vedlo k myšlence spolupracovat s dobrovolníky?

EČ: *V naší oblasti působení je práce dobrovolníků prvotní, většinou se s ní začíná, později dochází k formalizaci organizace.*

HD: *Ve třech zaměstnancích by se práce nedala zvládnout, bez dobrovolníků bychom se neobešli.*

Máte neustále k dispozici nějaké dobrovolníky? A kolik?

EČ: *Ano, dobrovolníci se zapojují ochotně, většinou se ovšem jedná o jednorázové akce. Základna dobrovolníků pro trvalejší spolupráci čítá asi 10 až 12 lidí.*

HD: *Ano, máme neustále dobrovolníky. Celoroční základna je asi 50. Např. Vlčí hlídky (což je monitoring velkých šelem v Beskydech) potřebují nejvíc dobrovolníků v zimě – asi 40. Stálých je asi 10.*

Je na dobrovolnicích závislý chod organizace?

EČ: *V podstatě ne.*

HD: *Ano (např. projekt Vlčí hlídky by bez nich neexistoval).*

Jakým způsobem je získáváte?

EČ: *Většinou přicházejí sami.*

HD: *Dříve nábohem, tzn. osobním kontaktem formou návštěvy zaměstnanců nebo dobrovolníků na školách). Letos (2007) přišli sami. Také se občas někdo zapojí na základě návštěvy v poradně.*

Spolupracujete s nějakou dobrovolnickou agenturou?

EČ: *Ne, s výjimkou letních workempů, které nám pomáhá organizovat organizace INEX-SDA.*

HD: *Ne. I když v minulosti nějaké spolupráce byly, ale jednalo se tak o tři dobrovolníky.*

Existuje v organizaci koordinátor dobrovolníků?

EČ: *Zatím ne. Každý zaměstnanec má na starost určitou oblast a podle potřeby osloví dobrovolníky.*

HD: *Ano.*

Je práce dobrovolníků spíše jednorázová nebo jsou zaměstnávání na delší dobu?

EČ: *Spíše jednorázová, dlouhodobě jsou dobrovolníky členové.*

HD: *Někteří pracují jednorázově, ale těch je málo. Spíše máme stále dobrovolníky (např. studenti v období vysokoškolského studia).*

Jaká je jejich pracovní doba?

EČ: *Záleží na akci.*

HD: *To je různé. Například vlčí hlídky pracují celý víkend, někdo pracuje 8 hodin denně jednou za týden, někdo zase každý den tak dvě hodiny, Asi 5 lidí pracuje denně.*

Jaké jsou jim svěřovány činnosti?

EČ: *Nejčastěji organizace osvětových akcí.*

HD: *Od vytírání podlahy až po organizaci projektů, tzn. vše.*

Jsou jim svěřovány složitější a odpovědnější úkoly?

EČ: *Pokud se jedná o dlouhodobou spolupráci, tak ano, ale vždy to musí být do míry jeho ochoty.*

HD: *Ano (třeba již zmiňovaná organizace projektů).*

Dostávají nějakou odměnu?

EČ: Finanční určitě ne, ale občas nějakou věcnou v závislosti na typu akce. Na konci roku dostávají vánoční dáreček.

HD: Pokud se podílejí na projektu, tak i finanční (jako poloviční úvazek). Pokud organizace dostane peníze navíc, tak i ostatní dobrovolníci dostanou nějakou finanční odměnu (s tím, že tato odměna není zaručena ani samozřejmě předpokládána, je jednorázová a víceméně náhodná. Celá jejich práce je vnímána jako dobrovolná).

Jinak jsou dobrovolníkům poskytovány určité výhody: nižší ceny za výrobky Fair Trade, půjčování publikací zadarmo, PC a internet k osobní dispozici, pokud v rámci svého úkolu cestují, je jim cesta proplácena.

Jsou dobrovolníci pojištěni?

EČ: Ne.

HD: V roce 2007 bylo pojištěno asi 30 dobrovolníků (tzn. většina) u Hasičské vzájemné, v budoucnu budou pojištěni všichni.

Jaký typ smlouvy s nimi uzavíráte?

EČ: Dobrovolnické smlouvy dle dobrovolnického zákona.

HD: Žádné.

V čem spatřujete jejich největší přínos pro organizaci?

EČ: Umožnění realizace akcí, na kterých je potřeba k její organizaci hodně lidí.

HD: HD by bez nich nemohlo fungovat, je na nich závislé.

Jsou nějaká negativa ve spolupráci se dobrovolníky?

EČ: Dobrovolníci na rozdíl od zaměstnanců častěji odvádí méně kvalitní práci. Jsou většinou z řad studentů, kteří jednak nejsou zvyklí pracovat a pak práci dobrovolníka berou spíše jako zábavu, práce není prioritní. Zde je proto důležitá role koordinátora akce.

HD: Na některé z nich se musí více dohlížet, ale to asi na všechny pracovníky.

Do jaké míry se podílejí na změnách v okolí?

EČ: Vždy záleží na konkrétní činnosti. Obecně by neziskový sektor bez práce dobrovolníků vůbec nemohl existovat, celkově by byl velmi ochuzen.

HD: Tak např. díky projektu Vlčí hlídky se zlepšila situace v Beskydech (snížení nezákonného odstřelu šelem), jinak díky osvětě v ekoporadně se dobrovolníci podílejí na změnách v povědomí občanů.

Jaká ke ekonomická efektivnost dobrovolníků pro organizaci?

EČ: Dobrovolníci nevytváří v organizaci žádný ekonomický zisk, ale některé akce by bez nich nebyly možné uskutečnit. Z hlediska toho, že jejich účast na nich je dobrovolná, napomáhá právě je vůbec zrealizovat.

HD: Vysoká. Jak již bylo řečeno, je na dobrovolnicích práce a fungování organizace závislá. Většina lidí (a to i řádových zaměstnanců) pracuje nad rámec povinností.

Existuje ve vaší organizaci etický kodex ve vztahu k dobrovolníkům?

EČ: Ne. (Máme pouze desatero výukových programů)

HD: Některé etické zásady jsou ve Stanovách organizace, něco je ve smlouvě a měli by se chovat dle zákona samozřejmě. Etický kodex jako takový v organizaci neexistuje.

(Pokud EK neexistuje) Myslíte si, že by měl pro vaši organizaci takový etický kodex význam?

EČ: V současnosti ještě ne. Kdyby ovšem poměr dobrovolníků k zaměstnancům byl větší, pak ano.

HD: Ne.

Co byste považoval/a za nezbytné v obsahu kodexu?

EČ: Musel by vycházet především z konkrétních potřeb organizace.

HD: -

Máte k dispozici etický kodex dobrovolníků?

EČ: Zatím ne.

HD: Ne, respektive jej nevyhledáváme.

Děkuji za rozhovor.

3.4.5 Závěr rozhovorů

Z rozhovoru vyplynulo, že pro neziskové organizace v oblasti ekologie je práce dobrovolníků významným faktorem a její absence by znamenala velké ochuzení a nemožnost realizace mnoha činností. Rozdíly jsou patrné v počtu dobrovolníků, respektive v jejich stále základně a ve frekvenci jejich činností. Zatímco větší organizace má dobrovolníky k dispozici neustále a jejich práce se prolíná s denní prací řadových zaměstnanců, menší organizace počítá s větším zapojení dobrovolníků spíše při jednorázových akcích a prázdninových či víkendových workempech. Velikost organizace se projevuje i v existenci koordinátora, pojištění a smlouvy dobrovolníků ve větší organizaci. Žádná organizace ovšem trvale nespolupracuje s dobrovolnickou agenturou. Podobně jsou na tom obě organizace i v záležitosti získávání dobrovolníků, do obou přicházejí sami, i když v minulosti větší organizace organizovala nábory. Co se týče existence etických kodexů v organizaci, v obou organizacích jsou etická pravidla stanovena jinou formou (ve stanovách, v Desateru výukových programů) a netýkají se výslovně přímo dobrovolníků, ale všech pracovníků. Ani jedna agentura zatím neprojevila zájem mít k dispozici nějaký etický kodex.

Závěrem bych shrnula důležitý poznatek, že práce dobrovolníků má obrovský význam pro obě organizace a tím následně i na změny v okolí, které by bez nich nemohly být realizovány. Jejich ekonomická efektivnost není sice ani jednou organizací nijak vyčíslena, obě si však uvědomují její vysokou hodnotu, která by z hlediska jejich omezených zdrojů asi ani nemohla být řádně finančně zhodnocena.

4 Etika a etický kodex dobrovolníků

4.1 Etika v organizacích

„Nikdo z nás by si bez dostatečné kompetence a znalostí nedovolil řídit atomový reaktor. Do etických soudů a řešení etických dilemat se však klidně pustí každý. Přitom obojí může mít podobně zhoubné důsledky.“⁹¹

Na úvod bych stručně definovala základní pojmy, kterých se tato část práce týká.

Etika je samostatná vědní disciplína filozofického charakteru, která zkoumá co je a není dobro, zabývá se také historickým vznikem a vývojem morálky.

Morálka je momentální stav norem ve společnosti, lze proto předpokládat, že v každé kultuře je vžita určitá morálka, jde tedy o to, jaká morálka a zda může nebo by měla být změněna.

Soudobá etika řeší široké spektrum problémů, dostává se do povědomí lidí čím dál více i v souvislosti s obory, jako je právě ekonomie. Ta sice zpočátku byla odvětvím etiky, postupně však některé neoliberální proudy začaly popírat spojení mezi ekonomikou a etikou.

Zájem o etiku se projevuje nejen na úrovni teoretické (výzkum), ale i praktické, tzn. v zavádění etických principů do každodenní praxe, ať už se jedná o soukromé podniky, veřejnou správu, či neziskové organizace.

Základním zájmem společnosti je společensky odpovědné chování. Obecným východiskem jsou **základní lidská práva a svobody** (jako např. smluvní práva, právo na ocenění, práva na důstojnost, aj.).

V povědomí lidí existuje určité všeobecné **mravní povědomí** a každý člověk uplatňuje mravní požadavky jak k druhým lidem, tak i k organizačním strukturám a institucím. V zájmu každé organizace by tedy mělo být chovat se eticky. Nejedná se pouze o její dobré jméno či seriózní poslání, v potaz je bráno konkrétní chování ke spotřebiteli, klientovi či veřejnosti vůbec, také však chování v rámci organizace ať už mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci či mezi zaměstnanci navzájem.

⁹¹ Převzato z Ježek, Jiří.: *Vybraná témata k problematice etiky neziskového sektoru*. Agnes, občanské sdružení. [online] Dostupné z <<http://www.agnes.cz/res/data/004/000525.doc>>

Pro podniky, jejichž smyslem je dosahování zisku, může existence etických norem znamenat *komparativní výhodu* na trhu, neziskovému sektoru to pak přináší *pozitivní vnímání* ze strany veřejnosti a potvrzení smyslu jejich činností a především důvěru.

Důležitá je nicméně také *existence platného práva*, které však samo automaticky nezaručuje moralitu (viz zásada „co zákon výslovně nezakazuje, je dovoleno“). Odkaz na zákon je navíc problematický, většina zaměstnanců ani nemůže mít kvalifikovaný přehled o existujících právních rovinách. Etickou kvalitou celého prostředí organizace ovlivňuje zejména *kvalita vedení*. Chování manažera je vzorem pro ostatní, zejména podpoří-li ho strategickým plánem, kterého je etika součástí. Rozhodující jsou samozřejmě morální kvality manažera a demokratický způsob řízení, kdy otevřená komunikace je pozitivně vnímána, vede nejen ke zkvalitňování mezilidských vztahů, ale i ke zvyšování efektivity činností. V takovém prostředí pak otázka kontroly a hodnocení není „kádrováním“, ale součástí vzájemné spolupráce. Etické chování by mělo být podporováno na všech stupních organizační struktury.

Jak podotýká Jiří Ježek⁹², *neziskový sektor je navíc specifický* tím, že splňuje základní předpoklady pro etické konání:

- je zde otevřena *možnost a prostor* pro etické jednání, tzn., že je splněna podmínka svobodné volby (neziskové organizace jsou založeny ze svobodné vůle zakladatelů), kterou dáváme najevo tím, že jsme nepřehlédli potřebu druhých (smyslem aktivit neziskových organizací je „obecný prospěch“);
- *služby*, které neziskový sektor poskytuje, jsou v jistém smyslu *nezastupitelné* (jsou nad rámec možností státu, ale i izolovaného jedince);
- naplněním prvních dvou bodů se otevírá *etické dilema*: jak tento prostor smysluplně naplňovat. Při realizaci svých cílů jsme totiž nuceni volit jen určité způsoby z mnoha možných a upřednostňovat určité cílové skupiny z mnoha potřebných;
- obecná prospěšnost jako ochrana duchovních, morálních, lidských, kulturních a přírodních hodnot přináší v konečném důsledku mravní kultivaci celé společnosti.

Výsadní postavení neziskového sektoru je také spojeno s různými výhodami (finanční zdroje, specifický způsob hospodaření), což vede k riziku možnosti zneužití.

⁹² JEŽEK, Jiří.: *Nástin etické problematiky pro praxi v neziskovém sektoru*, Agnes, občanské sdružení. [online] str.3 [cit. 2007-08-16] Dostupné z : <<http://www.agnes.cz/res/data/004/000521.doc>>

Zde je vhodné upozornit také na to, že neziskové organizace se nicméně stejně jako jiné subjekty pohybují v určitém *prostředí národního hospodářství* a mají vůči němu *odpovědnost*, i když jeho vlivy nemají stejný dopad jako na organizace komerční.

Z hlediska etiky a vytváření etických zásad si všimněme zejména *subjektů, se kterými nezisková organizace přichází do styku*.

V případě *pracovníků* by se nezisková organizace měla zaměřit nejen na uplatňování základních etických principů vůči nim, ale i na maximální posilování jejich loajality. Vždyť vše, co směrem ke svému okolí učiní, bude ovlivňovat mínění veřejnosti nejen o jejich organizaci, ale také o neziskovém sektoru jako celku. Pracovníci jsou zde více než v jiných hospodářských sférách vnímáni jako jejich reprezentanti.

Zvláštností je *práce s dobrovolníky*, kteří navenek reprezentují neziskovou organizaci úplně stejně jako zaměstnanci (navíc laické okolí mnohdy předpokládá, že všichni pracovníci neziskových organizací jsou dobrovolníci).

V členských organizacích jsou důležitým subjektem *členové*, u nichž je taktéž důležité povzbuzovat určitý stupeň loajality.

Uživatelé služeb jsou koneční spotřebitelé produktů organizací. Jedná se buď o fyzické osoby – jednotlivce, veřejnost, někdy i právnické osoby – ostatní neziskové organizace, podnikatele, státní a veřejnou správu. Apelovat na etiku a morálku je o to významnější, že některé skupiny uživatelů jsou na službách neziskové organizace životně závislé. Je nutné také uvažovat o uživateli budoucích (potencionálních) a bývalých, kteří mohou s organizací nadále nějakou formou spolupracovat, či přinejmenším mít vliv na jiné subjekty.

Významným prvkem, pro neziskový sektor typickým a nutným, jsou *donátoři*. Jsou to vlastně ti, kdo za služby poskytované neziskovými organizacemi jiným osobám platí. Komunikace s nimi by měla být na profesionální úrovni i po stránce etické, ať už se jedná o způsoby jejich oslovení, jejich motivace i udržování kontaktů a následné poskytování informací o činnosti organizace.

Veřejnost má silnou kontrolní roli, neboť řada neziskových organizací je financována z veřejných rozpočtů. Má tedy i morální právo prostřednictvím orgánů zastupitelské demokracie i různých nátlakových skupin rozhodovat o samotné existenci neziskové organizace. Proto si nezisková organizace nemůže dovolit s veřejností nekomunikovat.

Státní a veřejná správa vystupují vzhledem k neziskovým organizacím hned ve třech rolích: legislativní, donátorské a kontrolní. Jsou to tedy další subjekty, které rozhodují nemalou měrou o existenci neziskové organizace.

Podnikatelé vystupují vzhledem k neziskové organizaci v několika rolích: jedná se jednak o dodavatelsko-odběratelské vztahy, ve kterých nezisková organizace může vystupovat

jako odběratel při nákupu spotřebního materiálu a služeb ke své produkci, nebo jako dodavatel služeb či výrobků z chráněných dílen. Podnikatelé si ovšem s neziskovými organizacemi mohou také přímo konkurovat v předmětu činnosti (sport, kultura), v žádostech o subvence i v zájmu o zaměstnání konkrétních odborníků.

Vztah mezi samotnými *neziskovými organizacemi* může být založen na spolupráci při společné realizaci komunitních programů a služeb, ale i na konkurenci. Ta se může vyskytnout v rámci jednoho oboru, zejména však napříč obory, z důvodu usilování všech organizací o peníze z veřejných i soukromých rozpočtů, o stejnou přízeň veřejnosti i s VIP. V každém případě spolupráce neziskových organizací zvyšuje společenskou prestiž neziskového sektoru jako celku.

Významnou funkci sehrávají v životě neziskové organizace i *média*. Jejich prostřednictvím se organizace snaží komunikovat s veřejností, ať už formou vlastní vydavatelské činnosti (zpravodaje, časopisy) nebo skrz nezávislá masová média, u kterých je ovšem menší možnost řízení a kontroly informací. Spolupráce s médii může být pro organizace klíčovou, jak z hlediska pozitivní, tak i negativní publicity.

Nezisková organizace by ve svých etických zásadách neměla zapomínat ani na vztahy k *širšímu prostředí* – makroprostředí, do něhož také více či méně zasahuje. Za zmínku stojí např. péče o kulturní hodnoty, spoluvytváření politického prostředí, využívání či zasahování do technologického vývoje, podpora ochrany životního prostředí a své postavení v ekonomickém prostředí.

Ani nezisková organizace není ušetřena některých *etických problémů*, které se mohou vyskytnout v různých oblastech její činnosti. Pro ilustraci zde uvedu jen některé⁹³.

Tak například při získávání finančních prostředků může docházet ke zkreslování a manipulaci, zneužívání postojů veřejnosti. Dále existuje riziko možnosti zpronevěry či zneužití finančních prostředků a majetku, možnost politické či ideologické zneužitelnosti či manipulaci, možnosti skrytých osobních ambic za aktivity organizace, možnost neúměrného převážení zájmu jedné skupiny nad ostatními, pokusy získávat duplicitní podporu na jeden a tentýž projekt. Na úrovni vztahů mezi jednotlivými organizacemi může docházet k nekalé soutěži, pomluvám či odcizování know-how, namísto vztahu vzájemné solidarity. Problémy se mohou vyskytnout rovněž na úrovni interpersonálních vztahů, které jsou obohaceny o složku dobrovolníků, kteří mají v organizaci zvláštní postavení. Také spojení se jménem komerční firmy může být v některých případech problematické, např. ekologie a antikomerční aktivismus. Komerční firma

⁹³ JEŽEK, Jiří.: *Nástin etické problematiky pro praxi v neziskovém sektoru*, Agnes, občanské sdružení. [online] str.6–8 [cit. 2007-08-16] Dostupné z : <<http://www.agnes.cz/res/data/004/000521.doc>>

může spojení s neziskovým sektorem zneužít ve svůj vlastní prospěch, nebo odhalení jejich problémů se zákonem může poškodit image neziskové organizace

Z výše uvedeného vyplývá, že etické principy nejsou vždy samozřejmé ani u neziskových organizací, což je dalším důvodem pro zavedení etického kodexu.

V dobrovolnických činnostech a v činnostech spojených s pomáháním vůbec je etika v popředí zájmu, neboť se často týká více než jinde zasahování do soukromí lidí. Baštecká⁹⁴ ve své publikaci uvádí **základní body etiky pomáhání**. Týkají se především zásahu v krizových situacích, do jisté míry z nich můžeme čerpat při jiných formách pomáhání, a to nejen ve vztahu ke konkrétním lidem, ale i např. ve vztahu k určité komunitě či životnímu prostředí:

- kulturní, situační, pohlavní a hodnotová citlivost;
- pomoc má být nabízena, ne vnucována;
- vycházení z posouzení potřeb a dostupných zdrojů lidí a obcí;
- podporovat vlastní síly a zdroje lidí a obcí;
- vycházet z místních podmínek, přihlížet k místním zvyklostem s pomocí místních lidí;
- brát v úvahu běžný životní styl lidí, kterým se pomáhá a běžné způsoby, jakými se vyrovnávají se zátěží;
- brát v úvahu četná zkreslení, vyváženost rozumu a citu s výslednou relativní spravedlností;
- co největší účast veřejnosti.

Na tyto zásady navazuje *etika pomáhajícího*, který má:

- znát své vlastní hodnoty;
- znát své vlastní možnosti a být schopen spolupráce s lidmi, kteří pomoc potřebují;
- rozumět vlastní motivaci k pomáhání;
- rozumět souvislostem pomoci a jejímu smyslu.

⁹⁴ BAŠTECKÁ a kol., *Terénní krizová práce*. Grada Publishing, Praha. Uvedeno v *Průručka pro dobrovolníky*. Praha: ADRA, str. 5

4.2 Etický kodex

Opěrným bodem se často stává formulace etických zásad do podoby *etického kodexu*.

Co si tedy můžeme pod pojmem etický kodex představit? Jedná se o detailnější rozpracování a konkretizaci morálních zásad a jejich použití v praxi. Je to vhodný způsob jak si ujasnit hodnoty, na kterých stojí činnost organizace. Zejména definuje pravidla v těch oblastech působení, které nejsou zaručeny jiným způsobem (např. právně), čímž přesahuje rámec povinností daných zákonem.

Vše má svá pro i proti, tudíž také kodexy jsou vystavovány *kritice*. Argumentem jsou příliš obecné fráze, které vlastně nemají smysl, pokud nejsou vynutitelné. Tím se etický kodex stává pouhým „mrtvým nástrojem“.

Dalším problémem bývá minimální praktické uplatňování těchto kodexů. Důvodem může být mylný předpoklad, že etické principy jsou považovány za samozřejmé a tudíž není nutno se jimi více zabývat.

Jeho význam tedy spočívá především v jeho praktickém využívání.

Vždy záleží plně na organizaci, jaký postoj zaujme a jaký etický kodex si vytvoří. Neměl by být příliš detailní, ani příliš obecný, měl by být veřejně přístupný nejširší veřejnosti. Neměl by být striktně moralizující, ani příliš idealizující. Také by se mělo dbát na jeho aktualizaci, měl by odrážet vývoj organizace. Důležité je, aby jeho nároky byly přijímány jako rozumné a ne jako nástroj omezování osobní svobody.

Nejdříve musí každá organizace nalézt konsensus ve stanovení základních etických otázek, stanovit základní sdílená etická pravidla a nalézt účinné mechanismy pro jejich důsledné uplatňování.

Mezi *základní etické postoje*, ze kterých bychom mohli při vytváření etického kodexu vycházet, Ježek⁹⁵ radí např.

- respekt k základním lidským a kulturním hodnotám;
- respekt k druhým;
- respekt k sociálním, zdravotním, národnostním a kulturním odlišnostem;
- respekt k normám;

⁹⁵ JEŽEK, Jiří.: *Nástin etické problematiky pro praxi v neziskovém sektoru*, Agnes, občanské sdružení. [online] str.4 [cit. 2007-08-16] Dostupné z < str.3<http://www.agnes.cz/res/data/004/000521.doc>>

- soulad chování jedince s posláním organizace;
- osobní bezúhonnost;
- profesionální přístup k práci;
- znalost problematiky a potřebné kvalifikační sebevzdělávání;
- solidarita s cíli organizace;
- nezneužívání svého postavení pro jiné účely;
- hájení společných zájmů a usilování o dobrou pověst;
- zachování diskrétnosti ohledně informací o svých zákaznících, klientech, dárcích.

Mnoho společností zveřejnilo na přelomu osmdesátých a devadesátých let své nové nebo aktualizované vyhlášení etického postoje. V České republice například v roce 1994 rada pro reklamu schválila kodex pod názvem *Zásady etické reklamní praxe v České republice*. Česká asociace pojišťoven schválila v roce 1995 *Kodex etiky v pojišťovnictví*. Od téhož roku je rovněž v platnosti *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky*. V roce 1998 byl valnou hromadou syndikátu novinářů České republiky přijat *Etický kodex novináře*, závazný pro všechny členy a dobrovolný pro všechny české novináře.

Dále například *Etický kodex Canisterapeutické asociace* (2006), *Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka*, *Etický kodex zdravotnického pracovníka nelékařských oborů*, *Etický kodex modelingu*, aj.

Pro *neziskový sektor* obecný etický kodex neexistuje, pouze v rámci menších seskupení organizací, například *Etický kodex nadačních fondů* nebo *Etický kodex Nadace Partnerství*, který má za cíl omezení původu zdrojů jejího financování.

Doporučení Evropské komise z roku 2005 týkající se vytvoření Etického kodexu pro neziskové organizace s cílem zabránit zneužívání těchto organizací k financování kriminálních a teroristických činností vyvolalo znepokojení a bylo považováno za unáhlené.

Dle Ježka by *etický kodex neziskové organizace* měl obsahovat *tyto body*⁹⁶:

- stanovení mechanismu přijímání etického kodexu;
- definování základních operačních pojmů;
- pojmenování základních etických problémů a nastolení základních etických otázek, souvisejících s praktickou činností;

⁹⁶ JEŽEK, Jiří.: *Nástin etické problematiky pro praxi v neziskovém sektoru*, Agnes, občanské sdružení. [online] str.9 [cit. 2007-08-16] Dostupné z < str.3<http://www.agnes.cz/res/data/004/000521.doc>>

- stanovení základních etických principů, jimiž se organizace při své činnosti řídí;
- stanovení jasných odpovědností a povinností;
- stanovení mechanismů záruk naplňování etického kodexu;
- stanovení důsledků porušení etických pravidel.

Tato struktura je v podstatě použitelná pro jakýkoli jiný typ organizace, s ohledem na specifičnost a zvláštnosti dané organizace.

Vzhledem k různorodosti neziskových organizací (ať už se to týká formy, velikosti či oboru činnosti) opravdu nelze sestavit jednotný kodex. Takové snahy by mohli končit v přílišném zjednodušení a obecnosti.

Příkladem pokusu o formulaci etických pravidel několika ekologických struktur je schválení ***Etického kodexu ekologických organizací*** v listopadu 2005. Tento kodex přijalo za závazný všech 28 členských organizací občanského sdružení Zelený kruh a pět dalších ekologických organizací.

Pro představu uvádím strukturu tohoto kodexu:

- úvod (co je úkolem ekologické organizace s uvedením příkladu konkrétních činností)
- poslání (v tomto případě ochrana životního prostředí, hájení veřejného zájmu,..)
- hodnoty (např. důvěryhodnost, profesionalita, odbornost, spolupráce, otevřenost, tolerance, transparentnost, vyvarování se střetu zájmu, respekt lidských práv,..)
- financování (transparentnost, zodpovědnost, výběr zdrojů, podpora spolupráce s odpovědnými firmami)
- dodržování kodexu (riziko vyloučení ze zeleného kruhu a odborné platformy ekolog. organizací, informace o existenci etické komise, jejíž jednací řád je přílohou etického kodexu)⁹⁷

Zelený kruh disponuje také jiným eticky laděným dokumentem „***Pravidla transparentnosti nevládních neziskových organizací v oblasti dárcovství a sponzorství ze strany komerčních subjektů***“. Jejich respektování podporuje naplňování cílů a hodnot ve výše zmíněném etickém kodexu. Obsahuje doporučení pro neziskové organizace v případě přijímání darů a v rámci sponzorství ze strany komerčních subjektů. Základem je závazek přijímání darů

⁹⁷ *Etický kodex ekologických organizací*. Zelený kruh. [online] 25.10.2005 [cit. 2007-08-16] Dostupné z: <<http://www.zelenykruh.cz/cz/transparentnost-nno/eticky-kodex/>>

pouze od subjektů, které nejsou odpovědný za závažné případy devastace životního prostředí nebo porušování lidských práv⁹⁸.

Neodpustím si uvést ještě jeden zajímavý dokument Zeleného kruhu, který souvisí nejen s etikou, ale zároveň i s ochranou životního prostředí: „**Společenská odpovědnost firem a ochrana životního prostředí**“⁹⁹ je ukázkou nejen působení organizace v rámci svého environmentálního poslání a pokusu o konkretizaci etických zásad, ale i pokusem o spolupráci s podnikatelskými subjekty svého vnějšího prostředí, kterému je tento šestistránkový dokument určen. Měly by jej dodržovat firmy, které se hlásí ke konceptu společenské odpovědnosti¹⁰⁰.

Obchodní společnosti by podle něj měly především důsledně dodržovat všechny právní předpisy platné v zemích, ve kterých operují, respektovat nezávislost veřejné moci a zdržet se veškerého jednání vedoucího k její korupci, včetně vydírání a úplatkářství, měly by respektovat principy stanovené v mezinárodních smlouvách ve vztahu k ochraně životního prostředí, jakož i k lidským právům, usilovat o minimalizaci negativních dopadů svých činností, vést aktivní dialog se zainteresovanou veřejností o svých činnostech, neměly by být spoluúčastny na porušování práva a nelegitimních zásazích do životního prostředí, měly by definovat a zveřejňovat své závazky prostřednictvím etických kodexů, měly by ustanovit a dodržovat systém managementu ve vztahu k ochraně životního prostředí a sociální oblasti, ..atd.

Otázkou je, zda firmy tyto zásady přijmou, nebo zda si spíše budou určovat mezi sebou, co považují za odpovědné. V každém případě čtvrtina malých a tři čtvrtiny středních firem považují dle průzkumu Zeleného kruhu dobrovolnou odpovědnost pouze za cestu k zlepšení obrazu firmy, nikoli za strategii vedoucí k vyšší konkurenceschopnosti.

Etický kodex dobrovolníků existuje, je jich dokonce více, není však nějaká jednotná verze, na které by se všichni shodovali. Občanské sdružení Hestia uvádí příklad několika různých druhů kodexů dobrovolníků¹⁰¹.

Jednak disponuje obecným kodexem: *Kodex dobrovolníka, jeho práva a povinnosti*, ve kterém na úvod vymezuje kdo je dobrovolník a s jakým právním předpisem je jeho činnost

⁹⁸ *Pravidla transparentnosti nevládních neziskových organizací v oblasti dárcovství a sponzorství ze strany komerčních subjektů*. Zelený kruh.[online] 2007 [cit. 2007-08-16] Dostupné z: <<http://www.zelenykruh.cz/cz/transparentnost-nno/pravidla-transparentnosti-nno/>>

⁹⁹ GREGOR, Filip. *Společenská odpovědnost firem a ochrana životního prostředí*. Zelený kruh. [online] 14.5.2007 [cit. 2007-08-16] Dostupné z: <<http://www.zelenykruh.cz/cz/publikace/>>

¹⁰⁰ *Společenská odpovědnost firem* pochází z anglického „Social Corporate responsibility“ – CSR. Podle Zelené knihy Evropské unie, 2001: „...je dobrovolné integrování sociálních a ekologických hledisek do každodenních firemních operací a interakcí s firemními stakeholders.“

¹⁰¹ TOŠNER, Jiří. *Nová dokumentace dobrovolnických center a programů*. Hestia, o.s. [online] NDC z 30.9.2004 [cit. 2007-08-16] Dostupné z:<<http://www.hestia.cz/pruvodce.shtml>>

spjata. V další části poskytuje případným zájemcům o tuto činnost soubor otázek s doporučením pro dobrovolníky odpovědět na ně, což by jim mělo ulehčit rozhodování při výběru působiště.

Následují dvě části, v jedné jsou shrnuta práva dobrovolníka, ve druhé jeho povinnosti.

Dále má sdružení Hestia vytvořen *Kodex dobrovolníka* v rámci *programu Pět P*, jehož součástí je také závazek mlčenlivosti. Tento kodex vychází z potřeb programu Pět P, který jakožto preventivní volnočasový program pro děti je postaven na principu dobrovolného vztahu mezi dítětem a dospělým dobrovolníkem. Je zde například zdůrazněna potřeba účasti na výcviku programu, trestní bezúhonnosti dobrovolníka, stanovení frekvence schůzek dobrovolníka s dítětem, povinnost účasti na supervizi, respektovat požadavky zákonného zástupce dítěte, ..atd.

Tento program patří z hlediska administrativy k nejnáročnějším programům, kodex dobrovolníka je jen část z mnoha dalších nezbytných dokumentů.

Jiným příkladem je *Kodex dobrovolníka v nemocnicích*. Opět jsou zde uvedena dobrovolníka práva a povinnost, tentokrát zaměřena na prostředí nemocnice. Tato oblast činnosti skýtá také určitá specifika, v kodexu se to odráží například v již zmíněné zásadě mlčenlivosti, dobrovolník nemá přístup ke zdravotním záznamům, nemá právo manipulovat s léky ani jinak zastupovat zdravotnický personál. Naopak má právo na vyškolení, s ohledem na místo působení, právo požádat o změnu místa, obracet se s dotazy a problémy na kontaktní osobu a koordinátora, aj.

Posledním z uváděných kodexů je *Kodex dobrovolníka programu Evropské dobrovolné služby (EVS)*. Tento program nabízí mladým lidem ve věku 18 – 25 let strávit 6 – 12 měsíců v některé ze zemí Evropské Unie při dobrovolné pomoci v oblasti pomáhajících profesí. Jedná se tedy o dobrovolnictví přes hranice. Navíc dobrovolník v místě své činnosti bydlí a dostává stravu i kapesné, což je také zohledněno v právech i povinnostech. Je přesně vymezeno, co se očekává od dobrovolníka a co naopak on může očekávat před odjezdem, v průběhu svého pobytu a po návratu. Mimo jiné se v kodexu klade velký důraz na respektování důstojnosti, svobody myšlení a odmítání jakékoli diskriminace. Dále má například dobrovolník právo nejen na odpovídající přípravu, ale i na náhradu cestovních výdajů, pojištění, jazykovou výuku, dohled a podporu jak ze strany vysílající, tak i hostitelské organizace. Od dobrovolníka se očekává, že bude plnit podmínky třístranné dohody, respektovat firemní politiku, podávat informace důvěrníkovi, vyplní závěrečnou zprávu po příjezdu, dále je apelováno na slušné chování, respekt, vhodné zacházení se svěřenými věcmi,..atd.

Výše uvedené kodexy v některých bodech přesahují rámec obecných požadavků etických kodexů, nakonec ve svém názvu pojem „etický“ ani nemají. Neznamená to ovšem, že by zde etické zásady nebyly formulovány. Právě naopak: jsou východiskem a základem pro stanovení konkrétních kroků, vyplývají z konkrétních požadavků. Je v nich v podstatě obsažena i strategie konkrétního programu, či oblasti působení.

Než přistoupím k praktické části, zmínila bych se ještě ráda o výše často zmiňovaném pojmu: **transparentnost**. Dle Miroslava Pospíšila¹⁰² je tento pojem často směřován s jinými kategoriemi, především s odpovědností. Transparentnost podle něj není kontrolou státu a povinností odevzdávat výkazy a zprávy, ale především „účinný nástroj komunikace se zainteresovanými skupinami a veřejností a prostředkem získávání důvěry, členů, spolupracovníků, příznivců a dárců.“ Mezi hlavní nástroje transparentnosti považuje otevřené rozhodovací mechanismy a aktivní a aktuální zveřejňování informací. Základem není legislativa nebo smlouvy, ale svobodné rozhodnutí organizace o jejím začlenění do organizační struktury stylu řízení a organizační kultury.

4.3 Existence etických kodexů v ekologických NNO - anketa

Pro upřesnění situace ohledně existence etických kodexů v neziskových organizacích zaměřených na trvale udržitelný rozvoj jsem se rozhodla provést **anketu**.

Jedná se o **kvantitativní metodu** výzkumu, tzn. zjištění četnosti výskytu určitého jevu, v tomto případě se jedná o existenci etického kodexu v environmentálně zaměřených neziskových organizacích a jeho obsahovém zaměření ke vztahu k dobrovolníkům.

Pro **formulaci problému** tedy byl výchozí můj zájem dozvědět se, zda a kolik ekologických organizací má k dispozici etický kodex a v případě kladné odpovědi jsem chtěla vědět zda je v jejich kodexu ošetřen vztah k dobrovolníkům, popřípadě mají-li k dispozici přímo etický kodex dobrovolníků, ať už vlastní, či vytvořený jinou organizací.

Jelikož se jedná, stejně jako u rozhovoru, o mapující výzkum, není třeba **formulovat hypotézu**. Neznám dopředu, ani nedokáži odhadnout, jaké proměnné se mohou vyskytovat.

Pro **výběr vzorku** jsem zvolila opět techniku založenou na nenáhodném výběru – záměrný výběr, tzn., že jsem se řídila svou představou a možnostmi. V databázi neziskových organizací¹⁰³

¹⁰² POSPÍŠIL, Miroslav. *Diskuse o transparentnosti*, Centrum pro výzkum neziskového sektoru. [online] [cit. 2007-08-16] Dostupné z <http://www.e-cvns.cz/soubory/Diskuse_transparentnost.pdf>

¹⁰³ *Databáze neziskových organizací* Informační centrum neziskových organizací. [online] [cit. 2007-06-20] Dostupné z: <<http://www.icn.cz/dbnno/asp/search.asp>> , od 1. září 2007 byla tato databáze nahrazena Katalogem

jsem našla 501 organizací se zaměřením na ekologickou činnost a ochranu životního prostředí, z čehož 331 spolupracuje dle údajů v databázi s dobrovolníky. Jelikož jsem zvolila rozesílání otázek formou elektronické pošty, vypadlo z tohoto vzorku dalších 78 organizací, které neměly uvedenou e-mailovou adresu. Vzorek tedy čítal 253 organizací.

Otázky jsou *formulované* písemně v podobě uzavřených položek, konkrétně se jedná o formu dichotomních otázek, tzn., že respondent si vybírá mezi možnostmi „ano/ne“.

Výhoda uzavřených otázek spočívá v jednodušším zpracování získaných údajů.

Nevýhodou je riziko povrchnosti takto získaných odpovědí, které nemohou jít za předem vymezený rámec možností a nemožnost položit doplňující otázky. Proto je třeba dbát pozornost na správnou a výstižnou formulaci otázek.

Tabulka č. 1: Otázky ankety pro neziskové organizace: etický kodex

	Ano	Ne
1. Existuje ve vaší organizaci etický kodex?		
Pokud odpověď na otázku č. 1 byla ANO: 2. a) Je vytvořený vaší organizací, nebo b) je společný pro více organizací? 3. Obsahuje část určující vztahy k dobrovolníkům?		
4. Máte k dispozici (ať už vámi vytvořený nebo sdílený s jinými organizacemi) etický kodex dobrovolníků?		

Závěr výzkumu: z 253 odeslaných dotazníků se mi jich vyplněných vrátilo pouze 55, což představuje 21,74% návratnost. Do jisté míry to přičítám i možnosti zastaralých údajů v databázi, která byly počátkem září 2007 (tedy v době, kdy mé dotazníky již byly odeslány)

aktualizována nahrazením Katalogu neziskových organizací. Ten v době shromažďování výsledků čítal pouze 78 neziskových organizací zaměřených na životní prostředí¹⁰⁴.

Z oněch 55 dotázaných má etický kodex 17, zbylých 38 odpovědělo na první otázku negativně. Mnozí z nich ovšem podotkli, že etický kodex mají v nepsané či neformální formě, někde jsou etické zásady součástí stanov nebo se jeho zpracování chystá.

Druhá otázka byla poněkud nešťastně formulovaná, což jsem si uvědomila až poté co mi přicházely první odpovědi. Respondenti si s ní nicméně poradili po svém a dokázali logicky odpovědět: vlastní kodex má 6 organizací, 7 organizací má kodex společný s ostatními (velmi často se jednalo o kodex ekologických organizací Zeleného kruhu) a 2 organizace mají jak vlastní, tak společný.

Na otázku č. 4 týkající se toho, zda organizace má k dispozici etický kodex dobrovolníků odpověděly pouze 4 organizace kladně.

Z této ankety vyplynulo: etika a zejména vytváření etických kodexů je pro mnohé organizace zajímavé téma, kterému ovšem často také chybí formalizace. Pokud již se etické otázky nějakým způsobem v organizacích řeší, týkají se spíše otázek financování.

Přestože etické kodexy dobrovolníků existují, bývají zpracovány většinou organizacemi, ve kterých je buďto práce dobrovolníků ve velkém či v převážně většině zastoupena, nebo jsou to přímo dobrovolnická centra. Vzhledem k tomu, že řada organizací se na pomoc těchto center nespolehá, nemusí mít tedy přístup ani tušení o existenci nějakých etických kodexů dobrovolníků.

Již zmíněná nevýhoda povrchnosti a nemožnosti kladení upřesňujících dotazů zkresluje poněkud výsledky, stejně jako velmi malá návratnost. Nicméně tato anketa podává alespoň jistou představu o současné situaci.

¹⁰⁴ ICN: *Katalog neziskovek, kategorie životní prostředí*. [online] [cit. 2007-09-15] Dostupné z: <http://neziskovky.cz/katalog/kategorie/zivotni-prostredi/>

4.4 Pokus o vytvoření etického kodexu dobrovolníků v neziskových organizacích

Jelikož má práce je zaměřena na činnost dobrovolníků, rozhodla jsem se konkretizovat většinou obecné zásady etických kodexů blíže ke vztahu k dobrovolníkům pro neziskové organizace. Měla jsem přitom na mysli především environmentální neziskové organizace, ale výsledkem jsou body, které lze ve většině případů aplikovat jako základ pro všechny neziskové organizace, s tím, že každá má možnost přidat, ubrat či upravit formulace vzhledem k jejím konkrétním potřebám, požadavkům, organizační struktuře, strategii a poslání. Jako vzor a inspirace mi sloužily nejen etické kodexy firem a organizací z různých oblastí působení, ale i kodexy dobrovolníků, o kterých jsem psala v předcházejících kapitolách. Samozřejmě jsem vycházela i z vlastních zkušeností a znalostí zejména v oblasti základních lidských práv a svobod, která jsou legislativním vyjádřením základních morálních požadavků demokratické společnosti.

Symbolem ve tvaru hvězdičky jsem označila ty body, které by byly vhodné použít při formalizovanější či specializovanější formě spolupráce s dobrovolníky (např. uzavírané smlouvou, vykonávané v oblastech, které vyžadují speciální přípravu či jiné požadavky, ..atd.).

Etický kodex dobrovolníků

Základní ustanovení

Dobrovolník je člověk, který na základě vlastního svobodného a dobrovolného rozhodnutí věnuje svůj čas a své schopnosti ve prospěch druhých bez nároku na finanční nebo jinou odměnu.

Dobrovolníkem se může stát kdokoli, kdo souhlasí s právy a povinnostmi uvedenými v tomto etickém kodexu.

Práva dobrovolníka:

- ***zachování lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti;***
- ***právo na ochranu svých údajů;***
- ***jakákoli diskriminace je nepřípustná;***
- ***právo na úplné informace týkající se poslání a činnosti organizace*;***

- *právo na zaškolení, výcvik a dohled pověřenou osobou*;*
- *právo na činnost odpovídající dobrovolnickým očekáváním a schopnostem;*
- *právo odmítnout činnost, která by byla v rozporu s dobrovolnickým přesvědčením, nebo která by mohla ohrozit jeho tělesné a duševní zdraví, jeho bezpečnost nebo která nebyla předem dohodnuta;*
- *právo na zpětnou vazbu či supervizi;*
- *právo na možnost účastnit se hodnotícího procesu;*
- *právo na morální ohodnocení a ocenění činnosti;*
- *právo na pojištění pro výkon dobrovolné činnosti pro případ škod*;*
- *právo na ochranné pomůcky a zázemí*;*
- *dobrovolník nepřebírá odpovědnost za práci zaměstnanců organizace.*

Povinnosti dobrovolníka:

- *respektovat základní poslání a cíle přijímací organizace, tzn. dbát zejména na respekt vůči životnímu prostředí a snahu o minimalizaci jeho poškozování jakoukoli činností;*
- *jednat v souladu s vnitřními předpisy organizace;*
- *plnit zodpovědně úkoly, které mu byly s jeho souhlasem svěřeny;*
- *snaha přizpůsobit se;*
- *požádat o pomoc, pokud si se svěřenou činností neví rady;*
- *respektovat bezpečnostní předpisy, úmyslně se nevystavovat nebezpečným situacím;*
- *dbát na limity vlastní i ostatních;*
- *spolupracovat na projektech, které vyžadují zapojení kolektivu (týmu)*;*
- *informovat o všech problémech, které se vyskytnou v průběhu jeho činnosti;*
- *jakákoli diskriminace ze strany dobrovolníka je nepřijatelná;*
- *respektovat právo ostatních na důstojnost a osobní úctu;*
- *ohleduplně zacházet se svěřeným majetkem;*
- *neporušovat listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů.*

Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat pojem trvale udržitelný rozvoj a fungování neziskového sektoru obecně i v environmentální oblasti. Zejména mi však šlo o uplatnění obou pojmů v rámci dobrovolnické práce. Část práce byla tedy zasazena do teoretické oblasti a zkoumáním vývoje i současné situace.

Další část již byla věnována angažovanosti dobrovolníků v environmentálních neziskových organizacích, významu jejich práce a její efektivity. Ze studia dostupných materiálů i z rozhovorů se zástupci těchto organizací vyplynul fakt, že organizace jsou víceméně na práci dobrovolníků závislé, tudíž i efektivnost, ačkoli se jí málokdo z pracovníků v záplavě denních povinností zabývá, je vysoká. Tyto zkušenosti potvrzuje prohlášení z WSSD v Johannesburgu, které v práci dobrovolníků v rámci trvale udržitelného rozvoje spatřuje vysoký potenciál.

Závěr diplomové práce, věnovaný etice v neziskových organizacích a existenci etických kodexů potvrdil jeden rys zejména menších neziskových organizací: větší neformálnost ve srovnání se ziskovými organizacemi. Etický kodex totiž není jejich běžným dokumentem, etická pravidla jsou naopak vysoce ceněna, někdy uváděna jako součást jiných dokumentů.

Resumé v cizím jazyce

Les activiés volontaires dans les organisations non profitables dans le but de soutenir le développement durable

Ce travail rélie les trois domaines : le développement durable, les organisations non profitables et le volontariat. Il commence par une vue générale sur le problème du développement durable. Ensuite, une partie est consacrée aux organisations non profitables et elle est suivie par la problématique du volontariat. Le dernier chapitre traite l'utilisation des principes éthiques dans ce type des organisations sous forme des codes éthiques.

Le but de ce travail donc consiste à analyser la notion du développement durable et le fonctionnement du secteur non profitable en générale, ainsi que dans le domaine environnemental. Les deux notions sont néanmoins étudiées du point de vue du volontariat. Une partie alors décrit théoriquement l'évolution historique et la situation actuelle.

L'autre partie est destinée aux engagements des volontaires dans les organisations non profitables environnementales et leur efficience.

La partie pratique est incluse tout d'abord dans le chapitre 3.4 où les expériences des organisations avec les volontaires sont exprimées dans deux interviews : l'un issue d'une organisation petite, l'autre d'une organisation assez grande et connue au niveau national.

La deuxième étude pratique vient de l'analyse de la situation concernant les codes éthiques dans ses organisations. A partir d'une enquête l'auteur voulait savoir si les organisations écologiques disposent un code éthique et si celui-là touche aussi le travail des volontaires.

Grâce à l'étude de différents matériaux et de plusieurs interviews avec les représentants des organisations environnementales, l'auteur pouvait constater que ces organisations sont très dépendentes du travail des volontaires. Bien qu'il existe peu d'études de l'efficience de ce travail, il est indiscutable qu'il soit très élevés est inestimable.

Ces expériences prouvent également la déclaration du WSSD à Johannesburg qui dans le travail des volontaires dans le domaine environnemental perçoit un grand potentiel¹⁰⁵.

La fin du travail qui traite l'éthique dans les organisations non profitables et l'existence des codes éthiques dans celles-ci montre un trait typique surtout pour les petites organisations : une formalité plus petite en comparaison avec les organisations à but lucratif. Le code éthique en effet n'est pas un document habituel, les principes éthiques sont par contre très estimés et font parfois partie des autres documents.

Le travail fini par l'essai d'élaborer le code éthique destiné aux organisations environnementales. Cette élaboration mène vers le but de ce travail : à partir des analyses théoriques créer un outil qui pourrait bien être utilisé dans la vie quotidienne, en sachant que l'utilisation de ce code est possible aussi hors le domaine environnemental.

¹⁰⁵ ¹⁰⁵ *Voluntary action is 'fourth cornerstone' of sustainable development: UNV chief.* World Volunteer Web. [online] 30.8.2002, Johannesburg. [cit. 2007/10/28] <<http://www.worldvolunteerweb.org/news-views/news/doc/voluntary-action-is-fourth-1.html>>

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Otázky ankety pro neziskové organizace: etický kodex	57
Tabulka č.2: Srovnávání struktury v klasifikacích ICNPO, COPNI a OKEČ.....	71

Seznam obrázků

Čtyřsektorový trojúhelníkový model národního hospodářství švédského ekonoma Pestoffa.....	17
---	----

Seznam příloh

Příloha č.1: Vývoj pojmu trvale udržitelný rozvoj.....	65
Příloha č.2: Historie neziskových organizací.....	67
Příloha č.3: Klasifikace a právní formy neziskových organizací.....	70
Příloha č. 4: Legislativa související s činností neziskových organizací.....	75
Příloha č. 5: Řízení neziskové organizace.....	77
Příloha č. 6 : Příklady NNO zaměřujících se na péči o životní prostředí.....	86
Příloha č. 7: Příklady neziskových organizací zapojených do práce Komise pro trvale udržitelný rozvoj.....	87

Přílohy

Příloha č.1:

Vývoj pojmu trvale udržitelný rozvoj

„...naše planeta je neobyčejně krásná a vlídná. Jestliže ji v důsledku naší lhostejnosti zničíme, kam potom půjdeme? Péče o životní prostředí je zkrátka v našem nejhlubším zájmu“

Jeho Svatost 14. dalajláma¹⁰⁶

Jistý zájem o ochranu přírody byl projevován již v *polovině 19.* století, ale až ve *druhé polovině 20. století* se začaly objevovat první zprávy o důsledcích lidských aktivit, o rychlém demografickém růstu, o obrovské spotřebě zdrojů a produkci odpadů. Jedním z prvních impulsů byla kniha americké biologky Rachel Carsonové *Mlčíci jaro* (1962), ve které autorka upozorňovala na zhoubné následky používání pesticidů.

Další reakcí byla zpráva Římského klubu¹⁰⁷ *Meze růstu* (1972), šokující teze o riziku exponenciálního charakteru hospodářského růstu obsahující návrh, aby byl tento růst zastaven.

Obě zmiňované knihy vyvolaly kritiku. Některé prognózy Mezi růstu se skutečně nenaplnily, měly však velký vliv na vývoj otázek týkajících se současného stavu a jeho udržitelnost.

I přes okamžité akce **Programu OSN pro životní prostředí**, stanoveného Stockholmskou konferencí OSN v roce 1972, devastace pokračovala.

Následovalo setkání **Světové komise pro životní prostředí a rozvoj** v roce 1983, v roce 1985 byla ve Vídni schválena **Světová úmluva o ochraně ozónové vrstvy** a v roce 1987 **Montrealský protokol**, kterým se strany zaručovaly k omezování používání freonů a příbuzných látek

Na Meze růstu navázala v roce 1987 zpráva Světové komise pro životní prostředí *Naše společná budoucnost*, zpracovaná pod vedením Gro Harlem Brundtlandové¹⁰⁸. Tato zpráva *definovala* pojem udržitelného rozvoje: *„Trvale udržitelný rozvoj je takový, který naplňuje*

¹⁰⁶ DALAJLAMA, edut. VREELAND, Nicholas. Otevřené srdce: učení o soucítění v denním životě. 1.vyd. Praha: Pragma, 2001, str. str. 12

¹⁰⁷ **Římský klub**: vznikl v roce 1968, jednalo se o sdružení nezávislých ekonomů, průmyslníků a vědců.

¹⁰⁸ Gro Harlem Brundtlandová – norská politička, ministryně životního prostředí (1974 – 1979), poté předsedkyně norské vlády. 1984 – 1987 – předsedkyně Světové komise pro životní prostředí a rozvoj.

potřeby stávajících generací, aniž by ohrozil možnosti generací budoucích uspokojovat jejich vlastní potřeby¹⁰⁹.

Za účelem konkretizace takového rozvoje byla uspořádána celosvětová Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (nazývaná také „**Summit Země**“) v roce 1992 v Rio de Janeiru. Výsledkem byla úmluva o změně klimatu, úmluva o ochraně biodiverzity, Deklarace z Rio de Janeiro o životním prostředí a rozvoji a Agenda 21.¹¹⁰

Posledně zmiňovaný dokument by měl být komplexním návodem globálních akcí, které mohou poznamenat nebo ovlivnit přechod na trvale udržitelný rozvoj, tzn. program pro 21. století.

Také autoři Mezí růstu vyjádřili v nové analýze *Překročení mezí* (1992)¹¹¹ naději na možnost zvrácení globálních trendů.

Zvláštní zasedání Valného shromáždění OSN v New Yorku v roce 1997 (Rio + 5) však upozornilo na zhoršující se globální situaci, přesto zaznamenalo drobné úspěchy ve zvyšujícím se zájmu ze strany světové veřejnosti o tento problém a zpracování národních strategií (místní Agendy 21) některými státy.

V tomtéž roce přijaly průmyslové země na **Konferenci** států Rámcové smlouvy o změně klimatu (z roku 1992) v **Kjotu** závazek o snížení emisí do roku 2008 - 2012.

K dalšímu bilancování pak došlo v roce 2002 na **Světovém summitu o udržitelném rozvoji** (Rio + 10) v jihoafrickém Johannesburgu, kde byla mimo jiné znovu zdůrazněna integrace **tří pilířů** trvale udržitelného rozvoje: *ekonomického* (trvale udržitelný výnos), *sociálního* (odstranění chudoby a propasti mezi globálním severem a jihem, rozvoj lidské osobnosti) a *ekologického* (ochrana životního prostředí při všech činnostech). Někdy se vyčleňuje ještě etické hledisko (neovlivňování práv budoucích generací uspokojovat jejich potřeby).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že každý záměr pro rozvoj musí být ekonomicky průchodný, sociálně a lidsky přijatelný a ekologicky únosný.

¹⁰⁹ „Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs.“ BRUNDTLAND. Harlem. Gro.:Our Common Future [online] [cit. 2007-08-11]. Dostupné z: <<http://ringofpeace.org/environment/brundtland.html>>

¹¹⁰ *Agenda 21, UN Department of Economic and Social Affairs*, [online] [cit. 2007-08-11] Dostupné z <<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.html>>

¹¹¹ MEADOWS. Donella H., MEADOWS. Dennis L., RANDERS. Jørgen: *Beyond The Limits To Growth*. [online]. [cit. 2007-08-11] Dostupné z: <<http://www.context.org/ICLIB/IC32/Meadows.htm>>

Příloha č.2:

Historie neziskových organizací

„Občanská společnost je (...) i tou nejlepší pojistkou proti možnému nástupu autoritativních sil, které se vždy hlásí o slovo tehdy, když má společnost pocit otřesu či nejisté budoucnosti, a které mají pochopitelně tím lepší podmínky k ovládnutí země, čím více moci zůstává v centru.“

Václav Havel ¹¹²

Změna režimu po roce 1989 měla mimo jiné velký vliv i na rozvoj neziskového sektoru, který bychom mohli vlastně nazvat jeho renesancí. Totalitní režimy se značně podepsaly na útlumu tohoto sektoru nejen po stránce formální existence různých forem organizací, ale i v povědomí veřejnosti. Stav nesvobody počal rokem 1939 a pokračoval komunistickým režimem. Omezení naplňování spolčovacího a shromažďovacího práva a povolení spolčování pouze v masových kontrolovaných organizacích mělo za následek také omezení demokracie a možnosti veřejnosti aktivně se účastnit věcí veřejných.

Přesto je tradice občanských aktivit v našem státě silně zakódována, takže jak uvádí Petr Anderle v článku, ze kterého vycházím ¹¹³ „máme na čem stavět“.

Některá sdružení podobající se spolkům vznikala již ve *středověku*: laická náboženská bratrstva, mariánské družiny, učené vzdělávací a vědecké sodality. Ve 13. století začínaly vznikat řemeslné organizace – cechy (Zeche – řád, společenství).

Měšťanské spolky se týkaly nejrůznějších občanských potřeb a lidských činností. Zpočátku vznikaly na náboženské půdě (16. stol.), financovány byly ze sbírek a odkazů občanů. Mnohé aktivity byly vytvářeny ve smyslu národním, současně však s určitými druhy spolků českých vznikaly podobné spolky německé a naopak.

18. století přineslo spolu s osvícenstvím myšlenky o volném sdružování. První osvícenská společnost vznikla v roce 1746 v Olomouci – Societas Incognitoriuim Eruditorium (Společnost neznámých). Ve stejné době vznikl u nás první mecenášský spolek – Společnost vlasteneckých

¹¹² HAVEL, Václav. *Co je občanská společnost*. Projev 26.4.1999 v Minneapolis, USA

¹¹³ Anderle, Petr. *Máme na čem stavět*. Informační centrum neziskových organizací.[online] březen 2002 [cit. 2007-08-21] Dostupné

z:<http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/mame_na_cem_stavet_anderle.rtf>

přátel umění v Čechách (1796)¹¹⁴. Filantropie a mecenášství byly projevem kultivovaných a vzdělaných osobností.

Za zmínku stojí *tajné spolky*, které tvořily nejvíce rosenkruciáni, svobodní zednáři a ilumináti. Smyslem utajení nebyly nečestné úmysly, jejich členové se však obávali jistého nepochopení ze strany absolutistického státu. Někdy bylo utajení nutné pro mezinárodní provázanost (svobodní zednáři) či nevhodnost běžné organizační struktury (volnomyšlenkáři).

V polovině **19. století** se u nás začala formovat moderní občanská společnost a s ní podpora spolkové činnosti. Mezi nejstarší spolky patřily například Meteorologický spolek na Moravě (1816), Slezská společnost pro povznesení vlastenecké vzdělanosti (1803), dále spolek Várka (1830), spolek Evropa (1854), Spolek ctnostných, Spolek pro péči o propuštěné vězně. Řada spolků vznikla na půdě církví, mnohé však měly širší platnost. Vznikaly i spolky s výraznými rysy samaritánskými.

Československá republika byla v letech **1918 – 1939** zemí rozsáhlých občanských svobod. V činnosti pokračovaly spolky tradiční, vznikala však i nová sdružení. Objevovaly se i spolky mezinárodní, pracující na bázi kulturní výměny: Pan kluby, Rotariáni, Spolky všech lidí, spolky turistické a sportovní (již zmíněný Sokol, Jednoty orelské, Selské sjezdy, Dělnické tělocvičné jednoty,...aj.)

Vzhledem k tématu mé práce je zajímavé, že výrazným rysem občanské uvědomělosti byla práce dobrovolná. *Dobrovolnictví* bylo značně rozšířeno v oblasti péče o zdraví občanů, kde měla silné postavení Společnost Československého Červeného kříže. Nebylo obce, jejíž společenský život by se neodvíjel od existence dobrovolných sdružení občanů.

Během *okupace* došlo ke značnému omezení spolkového života, avšak ne k jeho zničení. **Po roce 1948** však řada spolků zrušena byla a jejich činnost byla převedena pod Revoluční odborové hnutí, k další změnám došlo v roce 1951, kdy vstoupil v platnost zákon „O dobrovolných organizacích a shromážděních“.

Neziskové soukromé organizace, které poskytovaly veřejně prospěšné služby byly nahrazeny státními rozpočtovými a příspěvkovými organizacemi. Organizace, které se věnovaly

¹¹⁴ Původ mecenášství nacházíme ve starém Římě: občan Gaius Cilnius Maecenas podporoval svým bohatstvím umění.

vzájemně prospěšné činnosti se staly dobrovolnými společenskými organizacemi direktivně integrovanými do střešové státní Národní fronty.

V roce **1990** přijalo Federální shromáždění zákon „O sdružování občanů“ a zákon „O právu shromažďovacím“. Dřívější termín spolek byl nahrazen pojmem sdružení, což je charakterizováno jako spolky, společnosti, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení a odborové organizace.

Příloha č.3:

Klasifikace a právní formy neziskových organizací

Neziskové organizace je možné členit podle různých kritérií.

Tak např.¹¹⁵

podle zakladatele organizace

- veřejnoprávní organizace
- veřejnoprávní instituce
- soukromoprávní organizace

podle charakteru poslání

- organizace veřejně prospěšné
- organizace vzájemně prospěšné

podle způsobu financování

- z veřejných zdrojů
- ze soukromých zdrojů
- z vlastní činnosti
- vícezdrojové

podle demografických charakteristik cílové skupiny

- organizace dětské, seniorské

podle regionálního rozsahu působnosti

- místní, obecní, regionální, krajské, zemské, celostátní, mezinárodní

Rektořikovi¹¹⁶ se jako nejvhodnější jeví rozdělení organizací neziskového sektoru **do pěti skupin:**

I. Neziskové soukromoprávní organizace vzájemně prospěšné (občanská sdružení vč. odborových organizací, zájmová sdružení právnických osob, sdružení bez právní subjektivity, profesní komory)

II. Neziskové soukromoprávní organizace veřejně prospěšné (obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy, politické strany a polit. hnutí, církve a náboženské společnosti, organizace s cizím prvkem)

III. Neziskové veřejnoprávní organizace rozpočtového a příspěvkového charakteru (organizační složky státu a územních samosprávných celků, příspěvkové organizace státní a

¹¹⁵ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006., str. 37

¹¹⁶ REKTOŘÍK, Jaroslav a kolektiv. *Organizace neziskového sektoru*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2001, str. 42 - 43

územních samosprávních celků, obce, kraje, svazky obcí, Akademie věd ČR, Vězeňská služba a justiční stráž, Grantová agentura ČR, Ústavní soud ČR, Nejvyšší kontrolní úřad)

IV. *Neziskové ostatní veřejnoprávní organizace* (Český rozhlas, Česká televize, Státní podnik, Veřejná vysoká škola, Česká národní banka, Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR, Státní fondy)

V. *Neziskové soukromoprávní organizace typu obchodní společnosti a jim podobných* (společnost s ručením omezeným, akciová společnost, družstvo, společenství vlastníků jednotek - bytových)

Členění podle předmětu činnosti

Podle předmětu činnosti existují pro neziskové organizace tři klasifikace:

- Mezinárodní klasifikace neziskových organizací – ICNPO
- Systém klasifikace netržních činností OSN – COPNI
- Odvětvová klasifikace ekonomických činností (nevýrobních) – OKEČ

Tabulka č.2: Srovnávání struktury v klasifikacích ICNPO, COPNI a OKEČ117

Mezinárodní klasifikace neziskových organizací ICNPO	Systém klasifikace netržních činností OSN COPNI	Odvětvová klasifikace ekonomických činností (nevýrobních) OKEČ
1. Kultura, sport a volný čas	03. Recreace a kultura	92. Rekreační, kulturní a sportovní činnost
2. Vzdělávání a výzkum	04. Vzdělávání	80. Školství. 73. Výzkum
3. Zdraví	02. Zdraví	85.1. Zdravotnictví
4. Sociální služby	05. Sociální péče	85.3 Sociální služby. 75. Kolektivní a individuální sociální služby a sociální politiky
5. Ochrana životního prostředí	08. Ochrana životního prostředí	91. Činnost společenských organizací (odborné, politické strany, církve a profesní spolky)
6. Komunitní rozvoj a bydlení	01. Bydlení	
7. Ochrana práv, obhajoba zájmů, politiky	07. Politické strany, odborové a profesní organizace – část	
8. Filantropie a dobrovolnictví		
9. Mezinárodní aktivity		
10. Náboženství a církve	06. Náboženství	
11. Hospodářská a profesní sdružení, odbory	07. Politické strany, odborové a profesní organizace – část	
12. Činnosti jinde neuvedené	09. Služby jinde neuvedené	93. Ostatní osobní služby

Mezinárodní klasifikace neziskových organizací (ICNPO) však nerespektuje strukturu českého neziskového sektoru ani zvyklostí, které byly doposud při třídění používány. Centrum

¹¹⁷ Pramen: FRIČ, P., GOULLI, R.: neziskový sektor v ČR. Eurolex Bohemie, Praha 2001, upraveno Škrabelovou Simonou pro internetovou diskusi: Centrum pro výzkum neziskového sektoru. Diskuse „Definice neziskového sektoru“. [online]. [cit. 2007-08-12] Dostupné z <http://www.e-cvns.cz/?stranka=diskuse&podstranka=tema_1_definice_neziskovych_sektoruse>

pro výskum neziskového sektoru (CVNS) proto uspořádalo diskusi s cílem vytvořit vhodnou **klasifikaci pro české prostředí**. Navržené úpravy vznikaly na základě tohoto postupu: nejdříve byla klasifikace přeložena z angličtiny do češtiny a poté byla prozkoumána její převoditelnost na Odvětvovou klasifikaci ekonomických činností (OKEČ), kterou Český statistický úřad používá pro sledování všech ekonomických subjektů.

Diskuse byla ukončena v únoru 2006, jejím výsledkem byly příspěvky upravující tzv. Českou klasifikaci neziskových organizací (ČKNO). Ty byly dále zpracovány a ve formě návrhů na úpravu Klasifikace neziskových institucí sloužících domácnostem (CZ – COPNI) a Odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ) předány Českému statistickému úřadu.

Má práce je spíše zaměřena na nestátní neziskové organizace, jejichž vymezení je dáno právními formami:

Občanské sdružení (83/1990 Sb. o sdružování občanů)

Jedná se zejména o formu organizace vzájemně prospěšné, i když může poskytovat i řadu veřejných služeb. Tento typ neziskových organizací byl jako první uzákoněn v Československu po roce 1989. Jeho registrace u Ministerstva vnitra je ve srovnání s ostatními právními typy poměrně nenáročná a rychle proveditelná (může být zaregistrováno už do 10 dnů). Na základě této právní formy fungují např. odborové organizace, sportovní kluby, amatérské kulturní soubory a jiné zájmové sdružení, Český červený kříž nebo Český myslivecký svaz. Nový výklad zákona o sdružování nepovoluje novým občanským sdružením poskytovat veřejně prospěšné služby za úplatu¹¹⁸. K březnu 2007 bylo Českým statistickým úřadem v České republice registrováno 59 222 občanských sdružení.

Obecně prospěšná společnost (248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech)

U tohoto typu společnosti je více omezujících podmínek než u občanského sdružení. OPS poskytují především veřejně prospěšné služby. Jejich registrace se provádí u místního rejstříkového soudu, může vykonávat i (komerční) „doplňkovou činnost“ za předpokladu, že tak bude dosaženo účinnějšího využití majetku a nebude ohrožena kvalita a rozsah obecně prospěšné činnosti. K březnu 2007 bylo registrováno 1 369 o.p.s. na území ČR.

¹¹⁸ Zpráva o stavu neziskového sektoru v České republice v roce 2006, zpracovalo ICN, o.p.s. pro USAID, prosinec 2006. [online]. [Cit. 2007-08-12] Dostupné z: <<http://www.neziskovky.cz>>

Nadace a nadační fondy (227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech)

Podle zákona se jedná o účelová sdružení majetku (ostatní formy jsou sdružením osob), zřízená pro dosahování obecně prospěšných cílů, respektive k poskytování nadačních příspěvků. Zapisují se do nadačního rejstříku u příslušného soudu. Podnikání je u nadačních fondů zcela vyloučeno, u nadací je možný podíl na podnikání akciových společností v zákonem stanoveném rozsahu. K březnu 2007 bylo registrováno 379 nadací a 1011 nadačních fondů.

Registrované církve a náboženské společnosti (3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností).

Církve jsou zakládány za účelem veřejného či soukromého vyznávání náboženské víry a s tím spojeným shromažďováním, bohoslužbami, vyučováním a duchovními službami. Podléhají registraci na Ministerstvu kultury, které vede Rejstřík církví a náboženských společností. Organizační struktura je u každé církve odlišná a vychází většinou z historických kořenů dané církve. K březnu 2007 je registrováno 4 429 církví a náboženských společností.

Od roku 1990 se počet jednotlivých typů NNO postupně zvyšuje. Po občanských sdruženích se začaly od roku 1992 objevovat nadace, v roce 1996 začaly vznikat první obecně prospěšné společnosti, nadační fondy v roce 1998 a církevní právnické osoby v roce 2002.

V České republice neexistuje žádná ucelená **databáze**, která by obsahovala kompletní údaje o nestátních neziskových organizacích.

Mezi veřejně dostupné informační zdroje patří například databáze neziskových organizací na stránkách **Informačního centra neziskových organizací (ICN)**¹¹⁹. V této databázi jsou pouze ty organizace, které v ní chtějí být uvedeny a jen ty informace, které tyto organizace chtějí zveřejnit.

Další databázi poskytuje **Ministerstvo financí ČR**¹²⁰. Jde o informace o NNO a jejich projektech, které jsou evidované v Centrálním registru dotací (IS CEDR III). Data jsou pořízena poskytovateli dotací (resorty, agentury) a předána Ministerstvu financí ČR.

První státem garantovaná celostátní databáze neziskových organizací funguje od 15.9.2006 na **Portálu veřejné správy** České republiky: Evidence NNO¹²¹. Na rozdíl od registrů

¹¹⁹ ICN : *Databáze neziskových organizací*. [online] [cit. 2007-08-21] Dostupné z: <<http://www.icn.cz/dbnno/asp/search.asp>>

¹²⁰ Ministerstvo financí české republiky, *Nestátní neziskové organizace* [online] [cit. 2007-08-21] Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/nest_nez_org.html?year=PRESENT>

¹²¹ Portál veřejné správy České republiky. *Evidence nestátních neziskových organizací*. [online] [cit. 2007-08-22] Dostupné z: <<http://www.evidencenno.portal.gov.cz/EvidenceNNOV10001/DesignPages/OEvidenci.aspx>>

spravovanými ministerstvem vnitra, ministerstvem kultury a obchodními soudy se na Portálu veřejné správy registrují organizace z vlastní iniciativy.

Příloha č. 4:

Legislativa související s činností neziskových organizací

„ *Každé společenství, pokud má vydržet a fungovat, potřebuje řád a jasná pravidla.* ‘
(*stát, město, biotop, mraveniště.....-spolky nejsou výjimkou*)“¹²²

Existence a činnost neziskových organizací je usměrňována právními předpisy. Přestože stát ani veřejná správa nevytvářejí legislativní překážky této činnosti, mohou vznikat obtíže díky **legislativně nevymezenému pojmu** „nezisková organizace“. V roce 2006 sice předložila Asociace krajů ČR do Parlamentu zákon o neziskových organizacích, ten však nebyl schválen.

Jednotlivé právní typy organizací se řídí **speciálními zákony** – zákon o sdružování občanů, o obecně prospěšných společnostech, o nadacích a nadačních fondech, o církvích a náboženských společnostech. Tyto zákony detailně popisují práva a povinnosti jednotlivých typů, stanovují proces registrace, organizační strukturu, finanční řízení, hospodaření a zánik organizace. Míra náročnosti se ovšem liší. Konkrétně legislativa týkající se občanských sdružení je pouze rámcová, zatímco jiné jsou poněkud přísnější (např. registrace nadací, nadačních fondů a obecně prospěšných společností je pro zakladatele daleko náročnější).

Na fungování neziskových organizací mají vliv i **jiné zákony, vyhlášky a nařízení**. Orientace v aktuálním právním prostředí, které navíc podléhá postupně změnám, není pro pracovníky neziskových organizací vždy jednoduchá. Dobrou pomůckou jsou proto **přehledy legislativy** týkající se neziskových organizací, např. na stránkách Centra pro výzkum neziskového sektoru (CVNS)¹²³.

Celkový počet zákonů projednávaných v ČR se zvyšuje, což vede k častější potřebě NNO soustavně monitorovat legislativní proces a zvyšuje to také nároky na kapacity NNO.

Fórum dárců zveřejnilo na jaře 2007 výsledky **analýzy participace NNO na legislativním procesu**¹²⁴.

¹²² Kačaba, Ivo.: Vnitřní pravidla řízení organizace, In: Řízení neziskové organizace. Sestavi, Tošner, Jiří. 1. vyd. Praha: AGNES, 1999. 63 s. ISBN 80-902633-3-X

¹²³ Hladká, Marie *Přehled legislativy*. CVNS [online] 2007. [cit. 2007-08-22] Dostupné z: <http://neziskovky.cz/_dataPublic/attachments/46c44abfd7dd10cd6e78cc1177600568/Prehled_legislativy.doc> nebo na stránkách Portálu veřejné správy České republiky (Portál veřejné správy České republiky. Nestátní neziskové organizace.[online] [cit. 2007-08-22] Dostupné z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/8717/_s.155/17204?ks=1562>

¹²⁴ Tato analýza byla vypracována v rámci projektu Legislativního centra Fóra dárců, hlavním cílem bylo identifikovat a vyhodnotit legislativní aktivity českých NNO a hlavní překážky těchto aktivit v místní realitě legislativního procesu. Legislativní centrum Fóra dárců: *Analýza participace neziskových organizací na*

Tyto **výsledky** ukazují na značný zájem ze strany NNO podílet se na přípravě zákonů, k čemuž také disponují velkými odbornými znalostmi i kapacitami pro získávání informací v problematice. Narážejí však na problémy spojené s neprůhledností a komplikovaností legislativního procesu. Vysoká míra spolupráce jim pomáhá zlepšovat své předpoklady sledovat vývoj legislativy a upevňovat svou vyjednávací pozici.

Přesto bylo zjištěno, že státní správa a politická reprezentace nepovažuje NNO jako rovnocenné politické partnery, což vede k nižší spolupráci na tvorbě potřebných zákonných norem.

Fórum dárců **doporučuje** NNO monitorovat legislativní proces co nejčastěji (minimálně jednou za dva týdny), více se zapojovat do dlouhodobých informačních sítí NNO a sdružovat se pod střešní NNO, využívat pomoci expertů a konzultovat s nimi přípravu vlastních legislativních návrhů, dále navazovat a udržovat informační vazby s osobami uvnitř orgánů se zákonodárnou iniciativou, spolupracovat s ostatními NNO, prezentovat legislativní aktivity v rámci ucelené komunikační strategie, upozorňovat na nedostatky širokou veřejnost a nepodněcovat diskusi u odborné veřejnosti.

Politické reprezentaci je následně doporučováno považovat NNO za plnohodnotné partnery, více se zajímat o problémy NNO, umožnit NNO aktivní účast, zjednodušit a informačně otevřít legislativní proces.

Dle Zprávy o stavu neziskového sektoru v České republice v roce 2006¹²⁵ je specialistů na legislativu neziskových organizací poměrně málo. Navíc právní poradenství je dostupné v hlavním městě a v některých krajských městech, na nižších regionálních úrovních je hůře dosažitelné. Díky výuce právních aspektů na vysokých školách a univerzitách se zvyšuje počet kvalifikovaných manažerů v NNO, vzdělávání právníků specializovaných na neziskový sektor zatím neexistuje.

legislativním procesu v České republice. [online]. leden 2006 [cit. 2007-08-22] Dostupné z:

<http://www.donorsforum.cz/dokumenty/Analyza_participace_NNO_CR.pdf>

¹²⁵ ICN. *Zpráva o stavu neziskového sektoru v České republice v roce 2006*. [online] prosinec 2006 [cit. 2007-08-22] Dostupné z

<http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/Zprava_o_stavu_NS_2006_final_cze.pdf>

Příloha č. 5: Řízení neziskové organizace

„Neziskové instituce samy vědí, že potřebují řízení právě proto, že neusilují o tradiční finanční zisk. Uvědomují si, že se musí učit jak využívat řízení ve svůj prospěch, aniž by se staly jeho obětí. Je jim jasné, že potřebují řízení, aby se mohly soustředit na své poslání.“

Peter F. Drucker¹²⁶

Jak již bylo řečeno, cílem neziskové organizace není vytvářet zisk, ale jiné hodnoty. Sama víra v dobré úmysly ovšem nestačí. Každá organizace si musí stanovit poslání, které se stane smyslem její existence. Tomu předchází formulace vize a následuje určení cílů.

Vize je představa o ideálním stavu namířena do daleké budoucnosti, nemění se. Její definice by měla být krátká a srozumitelná.

Poslání vyjadřuje účel pro který je organizace založena. Je dáno veřejným zájmem a potřebami. Je základem pro rozhodování o dlouhodobých cílech a strategii organizace. Definice poslání je navíc podmínkou pro registraci všech neziskových právních typů. Ne všechny organizace však poslání definují jasně a srozumitelně.

Cíle, respektive strategické cíle konkretizují vizi a zejména poslání. Popisují jak by měla organizace vypadat za určité období (cíle krátkodobé: do 3 let, střednědobé: 3 - 10 let, dlouhodobé: 10 – 15 let). Cíle mohou být, na rozdíl od vize a poslání průběžně upravovány, měly by být měřitelné a kontrolovatelné.

Vize, poslání a strategické cíle mohou být shrnuty do *programového prohlášení*, které je veřejně přístupné. Mělo by odpovídat na otázky co, kdo a pro koho má být produkováno.

Stejně tak důležité je *znát své přednosti*, silné stránky, ale i *vnější faktory* ovlivňující činnost organizace. K tomu lze využít analýzy SWOT, která organizaci nutí uvědomit si a prozkoumat nejen své silné, ale i slabé stránky, vnější příležitosti a hrozby.

Mezi přednosti patří správně definovaná struktura organizace, tedy přehledně a srozumitelně stanovené vztahy mezi jednotlivými složkami správních a výkonných orgánů. Neziskové organizace mají navíc ze zákona povinnost v zakládajících dokumentech (zakládací

¹²⁶ DRUCKER, F., Peter. *Řízení neziskových organizací* 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 1994. 184 s. ISBN 80-85603-38-1, str. 8

listina, stanovy, organizační řád, apod.) definovat řídicí strukturu své organizace, kompetence a povinnosti řídicího orgánu. V praxi to ovšem často není dodržováno, statutární orgány nemají společenskou prestiž. Často také chybí vedoucí pracovník s řídicími schopnostmi¹²⁷.

Dobře propracovaná struktura organizace předchází konfliktům, či dokonce zániku a zaručuje efektivní fungování a stabilitu.

Přitom je třeba dbát na rovnoměrné rozložení rozhodovacích pravomocí mezi dvě oddělené organizační složky – řídicí a správní. Předchází se tím snahám jedné osoby nebo skupiny ovládnout organizaci a zabezpečuje se tím systém vnitřní kontroly.

V podstatě existují čtyři druhy správních orgánů:

- nejvyšší správní orgán (valná hromada / členská schůze): nejdůležitější rozhodování;
- hlavní správní orgán (rada / výkonný výbor): průběžně vede, vytváří strategii, je zodpovědný nejvyššímu orgánu;
- řízení (vedení organizace nebo výkonný ředitel): vykonává rozhodnutí nejvyššího a hlavního správního orgánu, zabezpečuje každodenní chod organizace;
- dohled a audit (dozorčí rada): kontrolní orgán

Pro naplnění poslání a cílů je třeba vytvořit účinné **strategie** realizace. Nástroje ekonomiky a řízení tohoto procesu u neziskových organizací se příliš neliší od nástrojů používaných v ziskových organizacích. Jde však o jiné filozofické pojetí a jiné podmínky v jakých jsou uplatňovány. Jejich znalost je důležitá už proto, že vedle činností spojených s posláním je v řadě organizací třeba zabezpečovat činnosti doplňkové ziskového charakteru.

Veškeré nástroje řízení mohou být úspěšně uplatňovány pokud je zformulován **plánovací proces**. Jeho nástrojem jsou *prognóza*, jakožto předpověď budoucího vývoje; *koncepce*, jakožto určení základního cíle a hlavního způsobu jeho dosažení a *plán*, který představuje konkrétní nástroj řízení.

Jedna z metod realizace cílů je **marketing**. Řada pracovníků neziskových organizací však považuje marketing za aktivitu vhodnou spíše pro komerční účely, mají v něj nedůvěru a odmítají ho. Bačuvčík¹²⁸ nicméně uvádí **důvody pro uplatnění** marketingu v neziskových organizacích:

¹²⁷ ICN. *Zpráva o stavu neziskového sektoru v České republice v roce 2006*. [online] prosinec 2006 [cit. 2007-08-22] Dostupné z

<http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/Zprava_o_stavu_NS_2006_final_cze.pdf>

¹²⁸ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str.21

- MKG neziskových organizací se neobrací pouze na ty, kteří spotřebovávají jejich služby, ale i na ty, kteří je financují;
- velká část uživatelů nemá potřebné informace a ani si je nedokáže vyhledat – úkolem neziskové organizace je tedy hledat jak je, nebo jejich blízké příbuzné oslovit, tzn. vyhledat skrytou poptávku;
- existence tržní konkurence nejen mezi organizacemi, které poskytují stejné služby stejným okruhům klientů, ale zejména mezi organizacemi různých oborů, které usilují o stejné zdroje financování.

Manažeři neziskových organizací dnes již většinou chápou důležitost marketingu, přesto nedůvěra často přetrvává v řadách ostatních zaměstnanců na nižších stupních organizační struktury. Pracovníkům otevřeným myšlence marketingu se nabízí spousta školení a seminářů, které organizují specializované organizace (např. ICN, Agnes).

Řada *definic* pojmu marketing je zaměřena na organizace vytvářející zisk, někteří autoři vynechávají část, kde se mluví o jeho cíleném vytváření zisku. Ale např. Bačuvčík¹²⁹ takovou definici shledává problematickou, neboť podle něj i v neziskové organizaci zaměstnanci očekávají určitý profit, mají motivace podobné motivacím zaměstnanců komerčních firem, rozšířené ve většině případů o filantropické snahy. Proto navrhuje následující definici:

„Marketing jako cílené, profitově orientované jednání je pro neziskovou organizaci klíčovou aktivitou řízení, která prostupuje všechny úrovně její činnosti a která směřuje k identifikaci, předvídání a uspokojování potřeb uživatelů služeb a k naplnění filantropických potřeb organizace samotné i jejích podporovatelů.“

V neziskových organizacích vůbec není běžná existence marketingového oddělení, ani marketingových specialistů. Přispívá k tomu i fakt, že málokterá organizace by dokázala takového pracovníka vytížit na plný úvazek, natož financovat provoz samostatného oddělení. Zatím lze zkonstatovat, že v České republice probíhá marketingové řízení spíše intuitivně a mnohdy to tak ani není nazýváno. Takové jednání je často vyvoláno v souvislosti s dotačním řízením, kdy jsou neziskové organizace nuceny vypracovávat písemné projekty, které jsou obdobou komerčních podnikatelských či marketingových plánů. U mnohých organizací navíc nutnost marketingu není brána v potaz, zejména jedná-li se o organizace reagující dlouhodobě na vysokou poptávku (humanitární organizace, sociální služby). Také je možné, že některé, například vzájemně

¹²⁹ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str. 23

prospěšné organizace nemají zájem se svým okolím marketingově komunikovat, jelikož slouží hlavně k obraně zájmů svých zakladatelů.

Přesto by bylo vhodné, aby se pracovníci neziskových organizací k marketingu, jako součástí řízení postavili kladně a obeznámili se s jeho metodami a postupy i přesto, že z nich uplatní třeba jen část.

Rozvoj a řízení finančních prostředků je další důležitou součástí strategie neziskové organizace. I přes svou neziskovou podstatu, nebo právě proto si organizace dobře uvědomují jak na tom závisí existence a plynulý provoz.

V souvislosti se získáváním financí se čím dál častěji mluví o **fundraisingu**, který je oblastí, ve které se zaměstnanci neziskových organizací snaží vzdělávat a různá vzdělávací centra této poptávce vycházejí vstříc (ICN, Nadace Via, Agnes).

Nejedná se však pouze o získávání peněz. Je to soubor činností, které vyžadují strategické plánování a provázání s činností organizace.

Skotský konzultant fundraisingu Finlay Craig definuje fundraising jako „...zapojení ostatních do toho, o co vám jde, způsobem, který jim usnadní vás podporovat.“¹³⁰ Kromě finančních (fyzické peníze, převod na účet, kredit u obchodní organizace) či hmotných darů (spotřební materiál, materiál potřebný pro poskytování služby, vybavení prostor) může organizace pomocí fundraisigu získat i lidskou práci a čas (dobrovolnictví, myšlenkový potenciál), jméno nebo značku (celebrita nebo firemní značka), prostory a zázemí (pronájem zdarma)¹³¹.

Důležitý je **výběr potencionálních dárců**, vhodná komunikace s nimi a následná dlouhodobá spolupráce.

Mezi základní skupiny dárců patří nadace, sdružení, církve a jiné NNO, podnikatelé, výrobní a obchodní společnosti, banky, stát a místní správa, jednotlivci, členové, příznivci a veřejnost. Jako **metody komunikace** se nabízí vypracování projektu, nabídka prezentace a reklamy, benefiční akce, telefonická kampaň, členská kampaň, osobní setkání, odkaz majetku, příspěvek zaměstnanců, věcná podpora, osobní pomoc, sdílený marketing, obchodní vztahy¹³².

¹³⁰ Kroupa, Jan. *Fundraising – základy, individuální dárci, firmy*. České centrum fundraisingu, 2006, str. 26. [online]. [cit. 2007-08-22] Dostupné z <<http://www.agnes.cz/res/data/003/000425.doc>>

¹³¹ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str. 104

¹³² Jana Ledvinová, různá školení, České centrum fundraisingu, viz tabulka – přílohy

Podle Zprávy o stavu neziskového sektoru v ČR v roce 2006¹³³ plyne většina finančních prostředků z domácích zdrojů, nejvíce z veřejných rozpočtů, dále z firem, nadací a od individuálních dárců. Ti poskytují kromě financí i výrobky a služby se slevou nebo zdarma. Podstatnou roli mají strukturální fondy. Nadace patří mezi stabilní finanční zdroje, firmy upřednostňují podporu formou sponzoringu. Rozvíjející se dobrovolnictví naráží na problémy chybějících dovedností neziskových organizací s dobrovolníky pracovat a řídit je. Individuální dárci se řadí v České republice mezi nejméně významný finanční zdroj. Výjimkou jsou příspěvky z veřejných sbírek jako reakce na přírodní katastrofy a novinkou jsou také dárcovské SMS (DMS). Neziskové organizace mají většinou 3 – 4 zdroje a zajištěny bývají na několik měsíců, maximálně na jeden rok, dotace z grantů jsou časově limitované. Strategické plánování zaručuje finanční stabilitu, v českých neziskových organizacích je však stále nedostatek ekonomů a finančních manažerů. Pro fundraising nebývá vytvořena samostatná pozice, často ho provádí několik lidí najednou a problémem jsou i správní rady, které své povinnosti zajišťování finančních prostředků přesouvají na výkonnou složku.

V současnosti si většina neziskových organizací začíná uvědomovat nejen nutnost vícezdrojového financování, ale snaží se vytvářet i vlastní příjmy.

Oblast **samofinancování** nebývá považována za součást fundraisingu, přestože s ním její strategie bývají často úzce propojeny.

Ve světě je průměr vlastních příjmů 49 %, v některých zemích tvoří dokonce dominantní část (Japonsko 60 %, Švédsko 62 %, Maďarsko 57 %)¹³⁴.

Pavel Němeček¹³⁵ sice přiznává, že existence neziskové organizace není založena na výtěžku, přesto vysvětluje **důvody pro zavádění podnikání** v neziskových organizacích:

jednak to přináší větší svobodu v rozhodování o uplatnění financí (nikdo nenařizuje účel a množství vynaložených prostředků), jejich časová neomezenost a také větší strategičnost (tok dotací z EU bude po roce 2013 radikálně utlumen; možnost lépe identifikovat kvalitu týmu lidí v NNO – výsledky v podnikání jsou lépe měřitelné a sledovatelné). Zmiňuje i psychologické výhody¹³⁶, jako je posílení sebevědomí zaměstnanců, nové možnosti pro rozvoj lidských zdrojů v organizaci a fakt, že image samostatnosti může pozitivně ovlivnit ostatní donátory.

¹³³ ICN. *Zpráva o stavu neziskového sektoru v České republice v roce 2006*. [online] prosinec 2006 [cit. 2007-08-22] Dostupné z

<http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/Zprava_o_stavu_NS_2006_final_cze.pdf>

¹³⁴ Salomon, Lester M.; Anheier, Helmut K.: *Nástup neziskového sektoru, mezinárodní srovnání*, Agens, Praha 1999

¹³⁵ Němeček, Pavel.: *Neziskovky, naučte se vydělávat!* GRANTIS 12/2006, ICN, o.p.s., [online] 12.12.2006 [cit. 2007-08-12] Dostupné z: <<http://neziskovky.cz/cz/fakta/casopis-grantis/aktuality/2966.html>>

¹³⁶ Němeček, Pavel. *Jsmo připraveni na samofinancování?* GRANTIS 5/2007, ICN, o.p.s. [online] 22.5.2007 [cit. 2007-08-12] Dostupné z: <<http://neziskovky.cz/cz/fakta/casopis-grantis/aktuality/3228.html>>

Pro neziskovou organizaci to ovšem znamená zpracovat a zavést strategii, která je prakticky totožná pro podnikání, liší se jen mírou rizika, které je pro neziskový sektor nižší. Neboť, jak upozorňuje Drucker¹³⁷, „*Jejím cílem je získávat finanční zdroje za účelem plnění svého poslání*“ a upozorňuje, že „*nezisková organizace riskuje ztrátu vlastní identity pokud se omezí na pouhé získávání finančních prostředků*“. I Finlay Craig nicméně poznamenává, že „*...ani fundraising není o penězích, ale o tématech.*“¹³⁸

Předpokladem možnosti financování neziskové organizace z veřejných zdrojů je její příznivý obraz, pověst a reputace. Jejich vytváření prostřednictvím nejrůznějších komunikačních kanálů je považováno za předstupeň fundraisingu¹³⁹. Mluvíme o **public relations**, neboli o snaze vybudovat a udržet si dobré vztahy s veřejností. Cílem je posilování důvěryhodnosti neziskové organizace v očích veřejnosti a snaha přesvědčit ji o oprávněnosti svého konání a zásluze podpory.

V rámci neziskového sektoru se setkáváme s¹⁴⁰

- media relations – vztahy s médii;
- community relations – vztahy s nejbližším okolím organizace;
- employee relations – vztahy s vnitřní veřejností, tzn. se zaměstnanci, dobrovolníky a členy, případně též s uživateli služeb;
- government relations – vztahy s orgány státní a veřejné správy;
- investor relations – spojené přímo s oblastí fundraisingu;
- minority relations – vztahy s menšinami;
- industry relations – vztahy v rámci jednoho odvětví;
- university relations – vztahy s vysokými školami a školami obecně;
- celebrity relations – získávání přízně významné osoby;
- public affair – spojení PR nebo obecně propagačních aktivit komerčních subjektů a neziskových organizací, jsou spíše formou PR organizací komerčních.

Nezisková organizace se většinou snaží informovat o své existenci, o svých činnostech a výsledcích, upozorňovat na určité problémy, veřejně poděkovat dárcům, získat si dobrovolníky nebo veřejnou podporu k určitému záměru.

Organizace zvažuje použití různých **komunikačních prostředků**. Jedním z nich je místo jejího působení, tzn. organizační kultura a designe (corporate identity). Dále se nabízí zaslání

¹³⁷ DRUCKER, F., Peter. *Řízení neziskových organizací* 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 1994. str. 57

¹³⁸ Kroupa, Jan. *Fundraising – základy, individuální dárci, firmy*. České centrum fundraisingu, 2006, str.30

¹³⁹ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str.126

¹⁴⁰ BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006, str.126

osobních dopisů, produkce tištěných materiálů (plakáty, letáky, brožury, zpravodaje, časopisy, informační bulletiny). Zvláštním typem tiskovin je výroční zpráva, pro mnoho organizací povinná ze zákona. Nutno připomenout v dnešní době čím dál více používaný internet, dále veřejné a odborné akce (den otevřených dveří, veřejné prezentace na náměstí, konference, semináře,...). Ve vztahu k vlivným osobnostem je používán zejména lobbying. V ČR existují silné zájmové skupiny, které dovedou lobbying efektivně využívat (ekologicky zaměřené organizace a nově i organizace ze sociální a zdravotní oblasti)¹⁴¹.

Spolupráce na centrální úrovni se děje i formou zastoupení neziskových organizací v poradních orgánech úřadů (ministerstva) a v poradním orgánu vlády ČR (Rada vlády pro nestátní neziskové organizace – RVNO).

Na nižších regionálních úrovních je situace různá. Většina krajů má vypracované grantové strategie a pravidla podpory NNO, podpora v malých městech je spíše nahodilá a improvizovaná. Veřejná správa realizuje s NNO v určitých oblastech projekty (zejména romská, protidrogová a komunitní problematika, otázka menšin, lidská práva), v jiných oblastech je veřejná správa objednavatelem služeb u NNO (sociální a zdravotní oblast).

Podle Zprávy 2006 veřejnost chápe legitimnost NNO a oceňuje i jejich význam pro společnost. Pozitivně jsou vnímány zejména konkrétní organizace, které pořádají veřejné sbírky.

Veřejná správa označuje NNO za partnery a spolupracovníky, ale ve skutečnosti se nejedná o rovnocenný vztah.

Zahraniční a větší domácí firmy počítají s NNO ve svých koncepcích sociální odpovědnosti, spolupráce s nimi je pro firmy dobrou vizitkou, ale není standardní součástí firemní kultury.

Závěr zprávy konstatuje, že NNO stále silněji vnímají význam public relations jako podmínku jejich trvalé udržitelnosti, problémem však zůstává nedostatek lidských a finančních zdrojů, aby se public relations mohly intenzivně věnovat.

Jakákoli strategie a metody její realizace by byly zbytečné, kdyby organizace neměla kvalitní *lidský potenciál*. I v běžné komerční organizaci jsou používány i jiné motivační faktory než peníze nebo povýšení. V neziskových organizacích to platí o to více, že se předpokládá ztotožnění s posláním organizace, které, jak již bylo řečeno často bývá filantropického charakteru. Navíc tady pracuje velmi často okruh lidí, který pro běžné ziskové firmy není obvyklý – dobrovolníci.

¹⁴¹ CN. Zpráva o stavu neziskového sektoru v České republice v roce 2006. [online] prosinec 2006 [cit. 2007-08-22] Dostupné z <http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/Zprava_o_stavu_NS_2006_final_cze.pdf>

Nicméně i nezisková organizace musí dbát na určitá **pravidla a povinnosti** vůči svým zaměstnancům i státním orgánům, která se příliš neliší od povinností jiných organizací.

Klíčové organizace mají své stálé zaměstnance, ne vždy však tito zaměstnanci mají pevně stanovený popis práce. Často jsou pracovníci zaměstnáváni na dobu trvání projektu.

Výsledky výzkumu neziskových organizací¹⁴² ukazují, že NNO většinou nemají zřízenou funkci personalisty či personální útvar. Příčinou je jednak nízký počet zaměstnanců, jednak nedostatek prostředků. Personální práci mívá na starost ředitel nebo správní rada.

K nejvyužívanějším metodám při získávání pracovníků patří osobní kontakty a doporučení vlastních pracovníků a dobrovolníků, dále vlastní zdroje a samostatné přihlášení uchazečů. Mezi organizacemi jsou ovšem značné rozdíly. Další možností je využití internetu nebo spolupráce se školami. Jako výběrové metody jsou nejčastěji využívány výběrové pohovory a životopisy, následují reference a průvodní dopisy, přičemž jejich výběr je závislý na velikosti organizace. Nabízí se i využívání jiných metod, jako např. životopis a dotazník pro předvýběr, či průvodní dopis.

Většina organizací hodnotí své zaměstnance, a to převážně formou neformálního hodnocení přímým nadřízeným. To však není zdaleka dostačující, zejména pokud chce organizace výsledků tohoto hodnocení využívat jako podklad pro rozhodování či pro další personální činnosti. Je třeba disponovat záznamy o výkonu konkrétního zaměstnance v předcházejícím období.

Pracovníci NNO mají ve většině případů možnost dalšího vzdělávání a rozvoje, nejvyšší míra vzdělávání je u malých organizací a nejnižší u středních organizací.

Omezenost zdrojů NNO se odráží i na úrovni průměrné mzdy. Ta je v NNO téměř o třetinu nižší než činí celostátní průměr.

Téměř všechny organizace nabízejí nějakou zaměstnaneckou výhodu. Nejčastěji se jedná o účast na akcích organizovaných ve prospěch organizace, dále příspěvky na stravování, nápoje na pracovišti zdarma, možnost bezplatného využívání služeb, které organizace poskytuje svým klientům, ..atd. Bylo by na zvážení, zda raději nezvýšit využívání kurzů a školení.

Mezi nejčastější formy zaměstnání patří dohody o provedení práce, pracovní poměr na dobu neurčitou a dobrovolnická práce. V oblasti organizace pracovní doby je nejčastější formou práce na zkrácený úvazek a pružná pracovní doba. U nejmenších organizací je nejčastější formou dobrovolnická práce. Další možností by bylo i uplatnění práce doma.

¹⁴² VŠE v Praze, Fakulta podnikohospodářská, *Výsledky výzkumu neziskových organizací*. [online] [cit. 2007-08-22] Dostupné z: <http://neziskovky.cz/dataPublic/attachments/3e037796c4d61f5985a05b0500db7de4/Vysledky_neziskovky.pdf> . Výzkum probíhal od června 2005 do září 2006, zúčastnilo se ho celkem 48 nevládních neziskových organizací, různých forem, velikostí, oblasti i místa působení

V každém případě je na vedoucím organizace posilovat ve svých zaměstnancích jejich silné stránky a motivaci, uspokojovat jejich potřebu seberealizace a nezapomínat zejména na budování kvalitních vztahů. To vše se totiž následně odráží na výkonnosti celé organizace.

Příloha č. 6:

Příklady NNO zaměřujících se na péči o životní prostředí¹⁴³

Agentura Gaia – ochrana přírody a krajiny, usilování o hledání nových forem lidské mezilidské komunikace v oblasti ochrany životního prostředí, vzdělávání a osvěty.

Děti Země – ochrana přírody a životního prostředí člověka, posilování pouta mezi lidmi a krajinou. Soustřeďuje se na práci v regionech a podporuje ty, kteří chtějí hájit své životní prostředí. Kládou důraz na hledání příčin, nejen následků, na svou nezávislost a názorovou pestrost.

Hnutí Brontosaurus – práce s dětmi a mládeží, ochrana životního prostředí, přírodního kulturního dědictví či památek.

Hnutí Duha – Přátelé Země – prosazování ekologických řešení, navrhování a prosazování opatření, která sníží znečištění, omezí množství odpadu nebo chrání krajinu.

Nadace Partnerství – podpora projektů udržitelného rozvoje ve všech regionech České republiky.

PRO-BIO – prosazování a podpora ekologické formy hospodaření a spotřeby biopotravin.

Sdružení středisek ekologické výchovy Pavučina – celostátní síť organizací specializovaných na ekologickou výchovu, vzdělávání a osvětu.

Společnost pro trvale udržitelný rozvoj – hledání cest směřujících k trvale udržitelnému vývoji lidské společnosti.

Zelený kruh – asociace, která sdružuje 27 členských environmentálních NNO působících na celém území ČR. Hájí zájmy svých členů a to především prostřednictvím informační a legislativní činnosti.

¹⁴³ zdroj: Ministerstvo životního prostředí: *Adresář NNO*. [online]. [cit. 2008/03/01] Dostupné z: <<http://www.env.cz/www/names-nno.nsf>>

Příloha č.7

Příklady neziskových organizací zapojených do práce Komise pro trvale udržitelný rozvoj

The Earth Council – mezinárodní nevládní organizace založená v roce 1992 pro prosazování a další implementaci dohod z Ria.

Národní rady pro Trvale udržitelný rozvoj – Summit Země v Riu doporučil aktivní účast občanů ve spolupráci s jejich vládami k implementaci dohod přijatých v Riu.

Global Vision – mezinárodní kampaň výchovných médií na podporu trvale udržitelného rozvoje.

Natural Resources Defence Council (Rada na obranu přírodních zdrojů) – činnost na ochranu přírodních zdrojů

The Worldwatch Institute (Institut pro sledování stavu země) – podpora environmentálně udržitelné společnosti.

WWF – World Wide Fund For Nature – největší dobrovolná organizace – ochrana přírody.

Oxfam International – boj proti chudobě.

Greenpeace - dnes snad nejznámější ekologická mezinárodní organizace, založena v Kanadě v roce 1971 proti zkouškám nukleárních zbraní. Její první evropská pobočka vznikla v roce 1989.

Friends of the Earth International (Přátelé Země) – federace nezávislých environmentálních organizací z celého světa. Kampaně zaměřené na ekologické a sociální problémy.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
EK	Etický kodex
EU	Evropská Unie
ICN	Informační centrum neziskových organizací
HDP	Hrubý domácí produkt
NGO	Non-profit non-governmental organizations
NNO	Nestátní neziskové organizace
OSN	Organizace spojených národů
RNNO	Rada vlády pro neziskové organizace
UNV	United Nation Volunteers
WSSD	World Summit on Sustainable Development

Seznam pramenů a použité literatury

BAČUVČÍK, Radim. *Marketing neziskového sektoru*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006. 156 s. ISBN 80-7318-436-2

Definice neziskového sektoru. Uspořádala Škarabelová, Simona. Brno: Centrum pro výskum neziskového sektoru, 2005. 52 s. ISBN 80-239-4057-0

Dobrovolnictví a dárcovství. Praha: Informační centrum neziskových organizací, o.p.s., 2001. 38 s.

DRUCKER, F., Peter. *Řízení neziskových organizací* 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 1994. 184 s. ISBN 80-85603-38-1

FRIČ Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*. 1. vyd. Praha: AGNES, NROS, 2001. 115 s. ISBN 80-902633-7-2

GRANTIS – měsíčník neziskového sektoru. Praha: Informační centrum neziskových organizací, o.p.s.

HANNAGAN, J. Tim. *Marketing pro neziskový sektor*. 1. vyd. Praha: MANAGEMENT PRESS, 1996. 205 s. ISBN 80-85943-07-7

JORDAN, Pawel, OCHMAN Malgorzata. *Dobrovolníci: cenný zdroj*. 1. vyd. Maryland: The Johns Hopkins University for Policy Studies, 1997. 32 s. ISBN 1-886333-29-7

Krůčky k udržitelnosti. Red. Nawrath, Martin. Brno: Síť ekologických poraden v ČR, 2000. 56 s.

DAVID, Roman. *Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod*. 1. vyd. Olomouc: Fin, 1996, 254 s. ISBN 80-7182-016-4

Johanesburg + 1 (Směrování k trvale udržitelnému rozvoji). Sborník z konference. 1. vyd. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci. 164 s. ISBN 80-244-0736-1

Kurz pracovníků veřejné správy v oblasti životního prostředí dle standardů EU. Sestavil Mašek, Ivan. Brno: Vysoké učení technické, 2001. 81 s. ISBN 80-214-1910-5

K udržitelnému rozvoji ČR: vytváření podmínek. 1.vyd. Praha: Centrum Univerzity Karlovy pro otázky životního prostředí, 2002. 5 svazků. ISBN 80-238-8378-X

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář, kapitoly z ekologické etiky*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998. 203 s. ISBN 80-85850-63-X

LOMBORG, Bjorn. *Skeptický ekolog*. 1. vyd. Praha: Dokořán a Liberární institut 2006. 587 s. ISBN 80-7363-059-1 (Dokořán) ISBN 80-86389-42-4 (Liberární institut)

METŘICKÝ, Václav. *Enviromentální politika a udržitelný rozvoj*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2005. 207 s. ISBN 80-7367-003-8

MOLDAN, Bedřich. *(Ne)udržitelbý rozvoj ekologie hrozba i naděje*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakl. Karolinum, 2003. 139 s. ISBN 80-246-0769-7

MOLDAN, Bedřich. *Ekonomické aspekty ochrany životního prostředí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, vadyvatelství Karolinum, 1997. 304 s. ISBN 80-7184-434-9

NÁTR, Lubomír. *Rozvoj trvale neudržitelný*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze , nakl. Karolinum, 2005. 102 s. ISBN 80-246-0987-8

Obecné otázky neziskového sektoru. Sestavil Tošner, Jiří. 1. vyd. Praha: AGNES, 1999. 109 s. ISBN 80-902633-2-1

PAPOUŠEK, Jiří. *Hovory o ekologii*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2000. 179 s. ISBN 80-7178-483-4

PAVLICA, Karel a kolektiv. *Sociální výzkum, podnik a management*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS s.r.o., 2000. 161 s. ISBN 80-86119-25-4

Příručka pro dobrovolníky. Praha: ADRA

REKTOŘÍK, Jaroslav a kolektiv. *Organizace neziskového sektoru*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2001. 177 s. ISBN 80-86119-41-6

Řízení lidských zdrojů. Sestavil Tošner, Jiří. 1.vyd. Praha: AGNES, 1999. 125 s. ISBN 80-902633-4-8

Řízení neziskové organizace. Sestavil Tošner, Jiří. 1. vyd. Praha: AGNES, 1999. 63 s. ISBN 80-902633-3-X

TOŠNER, Jiří, SOZANSKÁ, Olga. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2002. 149 s. ISBN80-7178-514-8

ZEMAN, Jan. *Ekonomické základy trvale udržitelného rozvoje*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 171 s. ISBN 80-244-0420-6

Internetové odkazy

Agenda 21, UN Department of Economic and Social Affairs, [online]: Dostupné z <<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda231toc.html>>

AGNES (Agentura neziskového sektoru) [online]. Dostupné z <<http://www.agnes.cz>>

Agentura Koniklec – Agenda 21 [online]. Dostupné z <<http://www.agenda21.cz>>

ANDERLE. Petr. *Útržky z historie občanské společnosti*. [online]. Dostupné z <http://www.neziskovky.cz/Files/Soubory/neziskovy_sektor_CR/mame_na_cem_stavet_anderle.rtf>

BROWN, r., Lester. *Plan B 2.0: Rescuing a Planet Under Stress and a Civilization in Trouble*. 2006 [online]. Dostupné z <<http://www.earth-policy.org/Books/PB2/Contents.htm>>

BRUNDTLAND. Harlem. Gro.: *Our Common Future* [online] . Dostupné z: <<http://ringofpeace.org/environment/brundtland.html>>

Centrum pro výskum neziskového sektoru [online]. Dostupné z <<http://www.e-cvns.cz>>

Český ekologický ústav [online]. Dostupné z <www.ceu.cz>

Dobrovolnické centrum [online]. Dostupné z <<http://www.dcul.cz>>

Econnect [online]. Dostupné z <<http://www.ecn.cz>>

Ekolist.cz. [online]. Brontosauří ekocentrum zelený klub (BEZK). Dostupné z: <<http://www.ekolist.cz>>

Greenpeace [online]. Dostupné z <<http://www.greenpeace.cz>>

Hestia - Národní dobrovolnické centrum [online]. Dostupné z <<http://www.hest.cz>>

Hnutí Duha [online]. Dostupné z <<http://www.hnutiduha.cz>>

Indikátory životního prostředí [online]. Dostupné z <<http://indikatory.env.cz>>

Informace o akreditaci a zákonu o dobrovolnické službě. [online]. Dostupné z <<http://www.mvcr.cz/prevence/dobrovol/>>

Informační centrum neziskových organizací [online]. Dostupné z <www.icn.cz>

Karlova Univerzita, Centrum pro otázky životního prostředí [online]. Dostupné z <www.czp.cuni.cz>

Komise pro udržitelný rozvoj – Organizace spojených národů [online]. Dostupné z <<http://www.un.org/esa/sustdev/csd.htm>>

Kormidlo, katalog odkazů občanské společnosti. [online]. Občanské sdružení Econnet. Dostupné z: <<http://www.kormidlo.cz>>

KUŠKOVÁ, Petra. *Ekologická stopa jako indikátor udržitelného rozvoje.* Essetia, časopis o cestě za poznáním [online]. 8.9.2003. Dostupný z <<http://www.essentia.cz/>>.

MEADOWS, Donella H., MEADOWS, Dennis L., RANDERS, Jørgen: *Beyond The Limits To Growth.* [online]. Dostupné z: <<http://www.context.org/ICLIB/IC32/Meadows.htm>>

Ministerstvo životního prostředí [online]. Dostupné z <<http://www.env.cz>>

Národní síť zdravých měst [online]. Dostupné z <www.brana.cz>

Neziskovky.cz [online]. Dostupné z <<http://www.neziskovky.cz>>

Portál veřejné správy České republiky. [online]. Dostupné z: <<http://portal.gov.cz>>

Příležitosti pro dobrovolníky v ČR a zahraničí. [online]. Dostupné z: <<http://dobrovolnici.cz>>

Sedmá generace, společensko-ekologický měsíčník. [online] Brno: Hnutí DUHA – Přátelé Země ČR. Dostupné z: <<http://www.sedmagenerace.cz>>

Servisní a informační portál dobrovolnictví v České republice. [online]. Dostupné z <<http://www.dobrovolnik.cz>>

Společnost pro trvale udržitelný rozvoj [online]. Dostupné z <<http://www.czp.cuni.cz/stuz/default.htm>>

Svět neziskovek, eNewsletter nejen pro managery neziskových organizací. [online]. Informační centrum neziskových organizací, o.p.s. Dostupné z: <<http://neziskovky.cz/cz/fakta/svet-neziskovek/>>

TOŠNER. Jiří. Dokumentace dobrovolnických center a programů [online]. Hestia, Praha, říjen 2005. Dostupné z: <<http://www.hest.cz/pruvodce.shtml>>

Ústav pro ekopolitiku [online]. Dostupné z <www.ecn.cz/iep>

Zákon o dobrovolnické službě č. 198/2002 Sb. [online]. Dostupné z : <<http://mver.iol.cz/sbirka/2002/sb082-02.pdf>>

Zelený kruh [online]: Dostupné z <<http://www.zelenykruh.cz/cz>>

Anotace

Autor: Pavla Matulíková

Katedra romanistiky, Filozofická fakulta

Název práce: Dobrovolnické aktivity v neziskových organizacích na podporu trvale udržitelného rozvoje

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Řezník, Ph.D.

Počet znaků: 185 521

Počet příloh: 7

Počet titulů použité literatury: 28

Klíčová slova:

trvale udržitelný rozvoj, (ekologická, environmentální) nezisková organizace, neziskový sektor, dobrovolník, dobrovolnictví, etika, etický kodex

Charakteristika diplomové práce:

Práce analyzuje a propojuje tři oblasti: trvale udržitelný rozvoj, oblast neziskových organizací a dobrovolnictví. Po vysvětlení jednotlivých pojmů zkoumá současný stav a postupně se zaměřuje na situaci dobrovolnictví v environmentálních neziskových organizacích. Formou rozhovoru se zástupci dvou neziskových organizací upřesňuje teoretické poznatky a vyvozuje závěr o efektivnosti dobrovolnické práce. Závěrečná část diplomové práce navazuje na bakalářskou práci autorky. Poznatky o etice v podnikání jsou zde rozvíjeny o zkoumání etiky v neziskových organizacích, existenci etického kodexu a jejich dopad na dobrovolníky.